

Theologie en
Religiewetenschappen

**Faculteit Geesteswetenschappen,
Universiteit Utrecht**

Quality Assurance Netherlands Universities (QANU)
Catharijnesingel 56
Postbus 8035
3503 RA Utrecht
The Netherlands

Telefoon: 030 230 3100
Fax: 030 230 3129
E-mail: info@qanu.nl
Internet: www.qanu.nl

Projectnummer: Q331

© 2012 QANU

Tekst en cijfermateriaal uit deze uitgave mogen, na toestemming van QANU en voorzien van bronvermelding, door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze dan ook, worden overgenomen.

INHOUD

Rapport over de bacheloropleidingen Islam & Arabisch en Godgeleerdheid en de masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen van de Universiteit Utrecht	5
Administratieve gegevens van de opleidingen	5
Administratieve gegevens van de instelling.....	6
Kwantitatieve gegevens over de opleidingen	6
Samenstelling van de commissie	6
Werkwijze van de commissie.....	6
Samenvattend oordeel van de commissie.....	10
Behandeling van de standaarden uit het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling.....	17
Bijlagen.....	51
Bijlage 1: Curricula Vitae van de leden van de visitatiecommissie.....	53
Bijlage 2: Domeinspecifiek referentiekader.....	55
Bijlage 3: Beoogde eindkwalificaties	65
Bijlage 4: Overzicht van het programma	69
Bijlage 5: Kwantitatieve gegevens over de opleidingen	73
Bijlage 6: Bezoekprogramma.....	79
Bijlage 7: Bestudeerde afstudeerscripties en documenten.....	81
Bijlage 8: Onafhankelijkheidsverklaringen.....	85

Dit rapport is vastgesteld op 7 november 2013

Rapport over de bacheloropleidingen Islam & Arabisch en Godgeleerdheid en de masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen van de Universiteit Utrecht

Dit rapport volgt het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO.

Administratieve gegevens van de opleidingen

Bacheloropleiding Islam & Arabisch

Naam van de opleiding:	Islam en Arabisch
CROHO-nummer:	56041
Niveau van de opleiding:	bachelor
Oriëntatie van de opleiding:	wetenschappelijk (wo)
Aantal studiepunten:	180 EC
Afstudeerrichtingen:	n.v.t.
Locatie(s):	Utrecht
Variant(en):	voltijd
Vervaldatum accreditatie:	31-12-2014

Bacheloropleiding Godgeleerdheid

Naam van de opleiding:	Godgeleerdheid
CROHO-nummer:	56100
Niveau van de opleiding:	bachelor
Oriëntatie van de opleiding:	wetenschappelijk (wo)
Aantal studiepunten:	180 EC
Afstudeerrichtingen:	1. Theologie; 2. Religiewetenschap
Locatie(s):	Utrecht
Variant(en):	voltijd, deeltijd
Vervaldatum accreditatie:	31-12-2014

Masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen

Naam van de opleiding:	Theologie & Religiewetenschappen
CROHO-nummer:	60824
Niveau van de opleiding:	master
Oriëntatie van de opleiding:	wetenschappelijk (wo)
Aantal studiepunten:	60 EC
Afstudeerrichtingen:	1. Religies in hedendaagse samenlevingen; 2. Biblical Studies/Bijbelwetenschappen; 3. Theologie en geestelijke verzorging
Locatie(s):	Utrecht
Variant(en):	voltijd, deeltijd
Vervaldatum accreditatie:	31-12-2014

Het bezoek van de visitatiecommissie Theologie en Religiewetenschappen aan de faculteit Geesteswetenschappen van de Universiteit Utrecht vond plaats op 21 en 22 november 2012.

Administratieve gegevens van de instelling

Naam van de instelling:	Universiteit Utrecht
Status van de instelling:	bekostigde instelling
Resultaat instellingstoets:	positief

Kwantitatieve gegevens over de opleidingen

De vereiste kwantitatieve gegevens over de opleidingen zijn opgenomen in Bijlage 5.

Samenstelling van de commissie

De commissie die de bacheloropleidingen Islam & Arabisch en Godgeleerdheid en de masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen van de Universiteit Utrecht beoordeelde bestond uit:

- Prof. dr. Dirk Hutsebaut (voorzitter), emeritus hoogleraar Godsdienstpsychologie aan de KU Leuven, België;
- Kiki Boomgaard MA, alumna van de Research Master Religious Studies aan de Universiteit van Amsterdam;
- Prof. dr. Burcht Pranger, emeritus hoogleraar Geschiedenis van het Christendom aan de Universiteit van Amsterdam;
- Dr. Sipco Vellenga, Godsdienstsocioloog aan de Universiteit van Amsterdam;
- Prof. dr. Stefan Wild, emeritus hoogleraar Islamitische studies en Semitische talen aan de Universiteit van Bonn, Duitsland;
- Prof. dr. Hans-Georg Ziebertz, hoogleraar Religiepedagogiek aan de Universiteit van Würzburg, Duitsland;

De commissie werd ondersteund door dr. J. De Groof, die optrad als secretaris.

De curricula vitae van de leden van de commissie zijn opgenomen in Bijlage 1.

Werkwijze van de commissie

De beoordeling van de bacheloropleidingen Islam & Arabisch en Godgeleerdheid en de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen van de Universiteit Utrecht was onderdeel van een clusterbeoordeling. In het kader van deze clustervisitatie worden in de periode tussen oktober 2012 en juli 2013 dertig theologische en religiewetenschappelijke opleidingen van tien verschillende instellingen beoordeeld. De commissie hield haar formele startvergadering in twee sessies: voor de ene helft van de commissie direct voorafgaand aan het bezoek aan de Universiteit van Amsterdam (op 8 oktober); voor de andere helft direct voorafgaand aan het bezoek in Utrecht (21 november). Tijdens deze startvergaderingen werd de commissie geïnstrueerd, werden de taakstelling en werkwijze van de commissie besproken

en kwam het domeinspecifieke referentiekader Theologie en Religiewetenschappen ter sprake. Dat referentiekader is opgenomen in Bijlage 2 bij dit rapport

De commissie Theologie en Religiewetenschappen is samengesteld uit in totaal twaalf commissieleden:

- Prof. dr. Dirk Hutsebaut (voorzitter), emeritus hoogleraar Godsdienstpsychologie aan de KU Leuven;
- Prof. dr. Herman Beck, hoogleraar Godsdienstwetenschap, in het bijzonder van de islam, aan Tilburg University;
- Kiki Boomgaard MA, alumna van de Research Master Religious Studies aan de Universiteit van Amsterdam;
- Ezra Delahaye MA, research master student Theology and Religious Studies aan Tilburg University;
- Prof. dr. Olav Hammer, hoogleraar Religiegeschiedenis aan de University of Southern Denmark;
- Prof. dr. Peter Nissen, hoogleraar Spiritualiteitsstudies aan de Radboud Universiteit;
- prof. dr. Burcht Pranger, emeritus hoogleraar Geschiedenis van het Christendom aan de Universiteit van Amsterdam;
- Dr. Sipco Vellenga, Godsdienstsocioloog aan de Universiteit van Amsterdam;
- Prof. dr. Eibert Tigchelaar, hoogleraar Bijbelwetenschappen aan de KU Leuven;
- Prof. dr. Stefan Wild, emeritus hoogleraar Islamitische studies en Semitische talen aan de Universiteit van Bonn;
- Prof. dr. Henk Witte, bijzonder hoogleraar Ignatiaanse spiritualiteit aan de Universiteit van Tilburg;
- Prof. dr. Hans-Georg Ziebertz, hoogleraar Religiepedagogiek aan de Universiteit van Würtzburg;

Voor ieder bezoek wordt op basis van eventuele belangenconflicten, expertise en beschikbaarheid een (sub)commissie samengesteld, bestaande uit vijf of zes commissieleden. Om de consistentie binnen het cluster te waarborgen woont professor Hutsebaut als voorzitter alle bezoeken bij. Coördinator van de clustervisitatie Theologie en Religiewetenschappen was drs Daan de Lange, medewerker van QANU. Per 1 februari is die rol overgenomen door Kees-Jan van Klaveren MA, eveneens medewerker van QANU. Om de continuïteit te waarborgen voeren de secretarissen van de verschillende bezoeken herhaaldelijk overleg met de coördinator, die tevens bij de slotvergaderingen van de locatiebezoeken aanwezig is.

Voorbereiding

Na ontvangst van de zelfevaluatierapporten van de opleidingen controleerde de projectleider deze op kwaliteit en compleetheid. Vervolgens stuurde deze de zelfevaluatierapporten door naar de deelnemende commissieleden. Zij lazen de rapportages en formuleerden naar aanleiding van de inhoud vragen. De projectleider verzamelde de vragen en groepeerde deze naar onderwerp en gespreksgreemium.

Naast de zelfevaluatierapporten lazen de commissieleden gezamenlijk vijftien eindwerkstukken of scripties per opleiding. De eindwerken werden aselekt – en in overleg met de commissievoorzitter – gekozen uit een lijst van afgestudeerden van de laatste twee voltooide studie jaren. Bij het trekken van de steekproef werden eindcijfer en afstudeerrichting als stratificatiecriteria gehanteerd. Ook werd gestreefd naar een verdeling over

afstudeerrichtingen in verhouding tot het totaal aantal afstudeerden in die richtingen. Nog voor het locatiebezoek hadden de commissieleden per e-mail contact over de beoordeling van een aantal eindwerken, waarvan bij een eerste lectuur vragen rezen over het al dan niet voldoen aan de vereiste criteria; deze eindwerken werden door een tweede commissielid gelezen en beoordeeld. Daarbij heeft de commissie de richtlijnen van de NVAO hieromtrent in acht genomen.

Bezoek

Voorafgaand aan het bezoek maakte de projectleider in overleg met de commissievoorzitter en vertegenwoordigers van de opleidingen een programma voor de dagindeling. Het bezoekprogramma is in dit rapport opgenomen als Bijlage 6. Op de eerste ochtend van het bezoek aan de Universiteit Utrecht, te weten op 21 november 2012, hield de commissie een formele startvergadering. Tijdens deze vergadering besprak de commissie haar taak en werkwijze en bereidde zij het bezoek aan de Universiteit Utrecht inhoudelijk voor. Ook werden afspraken gemaakt over de taakverdeling binnen de commissie.

Voorafgaand aan het bezoek heeft de commissie de opleidingen verzocht om gesprekspartners te selecteren. Uitgangspunt bij deze selectie was het criterium van representativiteit: de opleidingen selecteerden studenten en alumni uit verschillende studiejaar en afstudeerrichtingen en docenten met een variërende mate van senioriteit. Voorafgaand aan het bezoek werd de selectie van gesprekspartners ter goedkeuring aan de commissievoorzitter voorgelegd. Gedurende het bezoek sprak de commissie achtereenvolgens met een vertegenwoordiging van het faculteits- en departementsbestuur, studenten, docenten, leden van de opleiding- en examencommissie en alumni.

De commissie bestudeerde tijdens het bezoek bovendien het ter inzage gevraagde materiaal. Studenten en docenten werden in de gelegenheid gesteld om buiten de reguliere gesprekken om met de commissie van gedachten te wisselen. Van deze mogelijkheid is geen gebruik gemaakt.

Het laatste deel van het bezoek gebruikte de commissie voor een interne vergadering ter bespreking van de bevindingen. Het bezoek werd afgesloten met een openbare mondelinge rapportage van de eerste indrukken en algemene waarnemingen door de commissievoorzitter.

Rapportage

Op basis van de bevindingen van de commissie stelde de secretaris een conceptrapport op. De commissieleden die bij het bezoek aanwezig waren werden uitgenodigd om dit rapport te becommentariëren. Na vaststelling van het conceptrapport vroeg de projectleider de betrokken faculteit om het rapport te controleren op feitelijke onjuistheden. Het commentaar van de opleidingen werd vervolgens besproken met de voorzitter en, waar nodig, met de overige commissieleden. Daarna is het rapport definitief vastgesteld.

Beslisregels

In overeenstemming met het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO (d.d. 22 november 2011) heeft de commissie de volgende definities voor de beoordeling van de afzonderlijke Standaarden en de opleiding als geheel gehanteerd:

Basiskwaliteit

De kwaliteit die in internationaal perspectief redelijkerwijs verwacht mag worden van een bachelor- of masteropleiding binnen het hoger onderwijs.

Onvoldoende

De opleiding voldoet niet aan de gangbare basiskwaliteit en vertoont op meerdere vlakken ernstige tekortkomingen.

Voldoende

De opleiding voldoet aan de gangbare basiskwaliteit en vertoont over de volle breedte een acceptabel niveau.

Goed

De opleiding steekt systematisch en over de volle breedte uit boven de gangbare basiskwaliteit.

Excellent

De opleiding steekt systematisch en over de volle breedte ver uit boven de gangbare basiskwaliteit en geldt als een (inter)nationaal voorbeeld.

Samenvattend oordeel van de commissie over de kwaliteit van de bachelor- en masteropleidingen

Dit rapport geeft de bevindingen en overwegingen weer van de commissie Theologie en Religiewetenschappen over de bacheloropleidingen Islam & Arabisch en Godgeleerdheid en de masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen van de Universiteit Utrecht. De commissie baseert haar oordeel op informatie uit de zelfevaluatierapporten, de bestudeerde eindwerken, de documenten die tijdens het bezoek ter inzage beschikbaar waren en tijdens de gesprekken verkregen inlichtingen. De commissie heeft voor elk van de drie opleidingen zowel positieve aspecten opgemerkt als verbeterpunten gesignaleerd. Na deze tegen elkaar te hebben afgewogen, is zij tot het oordeel gekomen dat de bacheloropleidingen Islam & Arabisch en Godgeleerdheid voldoen aan de eisen voor basiskwaliteit die de voorwaarde zijn voor heraccreditatie.

De commissie is echter van mening dat dit voor de masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen niet geldt. Hoewel de programma's Religies in Hedendaagse Samenlevingen en Biblical Studies voldoen aan de kwaliteitseisen, heeft de commissie vastgesteld dat het programma en het gerealiseerde niveau van het programma Theologie en Geestelijke Verzorging niet aan de eisen voldoen die aan een masteropleiding worden gesteld. Ook beantwoorden het programma en het eindniveau niet aan de ambities, zoals ze zijn uitgewerkt in de beoogde eindkwalificaties. Deze vaststelling heeft gevolgen voor de gehele masteropleiding, die de commissie als onvoldoende beschouwt.

De Commissie raadt aan om een herstelperiode aan de masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen toe te kennen zodra de opleiding een adequaat verbetertraject heeft gepresenteerd. Dit verbetertraject dient zich te richten op het programma Theologie en Geestelijke verzorging.

Bacheloropleiding Islam en Arabisch

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties

In de bacheloropleiding Islam & Arabisch staat de wetenschappelijke studie van de islam als religie, vertrekkend vanuit een gedegen kennis van het Arabisch, centraal. De commissie vindt dat de beoogde eindkwalificaties wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie voldoende geconcretiseerd zijn en voldoen aan de (inter)nationale eisen. De commissie is tevreden over het feit dat onderzoekscompetenties een stevige plaats hebben gekregen in de eindkwalificaties. Wel is zij van mening dat de opleiding de arbeidsmarktoriëntatie beter dient uit te werken.

De commissie waardeert de duidelijke, dubbele focus van de opleiding, enerzijds op de Arabische Taal zelf en anderzijds op de culturele inbedding van deze taal. Ze apprecieert dat de opleiding een duidelijke positie inneemt door zich te richten op het Modern Standaard Arabisch en heeft begrip voor het feit dat deze keuze impliceert dat minder aan de taalvaardigheid van de studenten kan worden gewerkt. De commissie heeft vastgesteld dat de studenten goed op de hoogte zijn van de beoogde doelstellingen van de opleiding.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

De commissie is van mening dat het curriculum de eindkwalificaties van de opleiding op adequate wijze vertaalt. De commissie vindt dat de opleiding erin slaagt om op een evenwichtige wijze de twee hoofdelementen van het programma te combineren. De

commissie apprecieert dat het programma goed is opgebouwd en dat de vakken op verschillende niveaus goed op elkaar voortbouwen.

De commissie is tevreden over het didactisch concept van de opleiding. Ze is positief over de bereikbaarheid van de docenten en de ondersteuning en begeleiding die studenten krijgen van docenten en tutoren. De commissie heeft vastgesteld dat de docenten specialisten in hun vak zijn en juicht toe dat recent nieuwe kerndocenten zijn aangetrokken die de verschillende opleidingen en programma's onderwijs- en onderzoeksmatig een nieuw en internationaal perspectief kunnen geven. De commissie heeft vastgesteld dat de studielast zeer haalbaar is en is van mening dat er ruimte is om deze te verzwaren.

De commissie vindt dat de academische en onderzoeksvaardigheden te veel op een ad hoc wijze in de curricula aanwezig zijn, maar stelde vast dat de opleiding reeds het proces heeft aangevat om op het vlak van de academische vaardigheden een duidelijkere leerlijn neer te zetten. Ook op het vlak van de onderzoeksvaardigheden is er een duidelijke verbetermarge. In het derde jaar wordt weliswaar een onderzoeksseminar voorzien, maar dit komt volgens de commissie te laat. De opleiding zou er volgens de commissie goed aan doen om ook al vroeger in de opleiding een expliciete training in onderzoeksmethodologie en -vaardigheden te voorzien. De commissie vindt dit des te dringender, aangezien ze heeft vastgesteld dat de methodologische component in een niet verwaarloosbaar deel van de afstudeerwerken eerder zwak is.

Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De commissie heeft geconstateerd dat verschillende manieren van toetsen worden ingezet, die de verworven competenties van studenten op een adequaat niveau toetsen. Daarnaast heeft zij vastgesteld dat het toetsbeleid hoog op de agenda staat van zowel de faculteit als de School Religiewetenschap en Theologie. De commissie vindt de oprichting van de facultaire toetscommissie een lovenswaardig initiatief, maar betreurt het dat zij, in tegenstelling tot wat de commissie in de kritische zelfstudie kon lezen, tot nog toe nauwelijks initiatief heeft getoond. Ze spoort de facultaire commissie aan zo snel mogelijk met haar werkzaamheden te beginnen.

De commissie is ook positief over het feit dat de Examencommissie ervoor gekozen heeft om jaarlijks een bepaald thema onder de loep te nemen. Ze heeft geconstateerd dat de focus op eindwerken en scripties al tot initiatieven heeft geleid en is tevreden over het feit dat een tweede beoordelaar nu ook op het niveau van het bacheloreindwerkstuk een vereiste is. De commissie heeft vastgesteld dat de beoordelingscriteria voor eindwerkstukken zijn vastgelegd en beveelt de opleidingen aan spoed te zetten achter de plannen om de controleerbaarheid hiervan te verbeteren.

De commissie vindt dat er nog enkele duidelijke verbeterpunten zijn inzake toetsing. Zo dient de collegiale toetsing nader te worden uitgewerkt en moet verzekerd worden dat de criteria voor toetsing eenduidig worden toegepast over de verschillende vakken heen. De toetsing van de academische vaardigheden en methodes dient verbeterd te worden en ook moet de opleiding meer uniformiteit brengen in de gebruikte evaluatieformulieren voor referaten en papers.

De commissie is van mening dat het niveau dat wordt bereikt door de bacheloropleiding Islam & Arabisch voldoende is. Wel vindt de commissie dat de afstudeerwerken methodisch niet allemaal even sterk zijn onderbouwd en dat de methodische opleiding van de studenten beter kan. De opleiding beschouwt dit als een duidelijk en dringend verbeterpunt.

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties	voldoende
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoende
Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende
Algemeen eindoordeel	voldoende

Bacheloropleiding Godgeleerdheid

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties

De bacheloropleiding Theologie en Religiewetenschap heeft twee afstudeerrichtingen: Theologie en Religiewetenschap. Theologie richt zich primair op de joods-christelijke tradities en daarbij ook op de studie van de relevante talen en de culturen van het Nabije Oosten en de Late Oudheid. Religiewetenschap legt de nadruk op antropologische, sociaal-wetenschappelijke en wijsgerige benaderingen van de hedendaagse religie en haar verhouding tot sociaaleconomische, politieke en culturele ontwikkelingen.

De commissie vindt dat de beoogde eindkwalificaties wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie voldoende geconcretiseerd zijn en voldoen aan de (inter)nationale eisen. De commissie is tevreden over het feit dat onderzoekscompetenties een stevige plaats hebben gekregen in de eindkwalificaties. Wel is zij van mening dat de opleiding de arbeidsmarktorientatie beter dient uit te werken.

Het visitatiebezoek viel net in het midden van een ingrijpend veranderingsproces. Dit heeft de taak van de commissie bemoeilijkt en bij momenten erg verwarrend gemaakt. De commissie betreurt hierbij dat ze niet op voorhand kon beschikken over alle relevante documenten. Het is de mening van de commissie dat de opleidingen in de School Religiewetenschap en Theologie nu ruimte en tijd moeten krijgen om hun nieuwe profielen uit te werken.

De commissie vindt het profiel van de afstudeerrichting Theologie duidelijk afgebakend. De commissie kan zich echter niet van de indruk ontdoen dat de afstudeerrichting Religiewetenschap in 2011-2012 is begonnen zonder dat er een duidelijke visie aan vooraf ging met betrekking tot het object, de centrale thematiek en de specifieke benadering van de opleiding en dat een duidelijkere positionering zich opdringt. De commissie verwacht dat daar in het kader van de herprofilering van de opleiding naar een opleiding Religiewetenschap momenteel aan wordt gewerkt en dat een helder beeld van het vak Religiewetenschap wordt geschetst.

De commissie heeft zowel positieve punten gevonden, als punten van kritiek. Concluderend vindt de commissie echter dat de punten van kritiek minder zwaar doorwegen dan de constatering dat de eindtermen qua niveau en oriëntatie aan de maat zijn.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

De commissie vindt, algemeen genomen, dat het curriculum van de bacheloropleiding Godgeleerdheid een adequate vertaling is van de eindkwalificaties die worden vooropgesteld. De commissie ging tijdens de gesprekken uitgebreid in op de verticale coherentie van de afstudeerrichting Religiewetenschap. De commissie vindt dat er op dit punt een duidelijke verbetermarge aanwezig is en dat de vakken in het curriculum meer zouden moeten stapelen om tot een gevorderd niveau te komen. Tegelijkertijd heeft de commissie ook kunnen vaststellen dat het curriculum dat vanaf het studiejaar 2013-2014 ingaat, deze opbouw en stapeling van vakken beter vormgeeft. Bovendien vindt de commissie dat de opleiding het systeem van drempeltoetsen dient te evalueren.

De commissie is tevreden over het didactisch concept van de opleiding. Ze is positief over de bereikbaarheid van de docenten en de ondersteuning en begeleiding die de studenten krijgen van docenten en tutoeren. De commissie heeft vastgesteld dat de docenten specialisten in hun vak zijn en de commissie juicht toe dat recent nieuwe kerndocenten werden aangetrokken die de verschillende opleidingen en programma's onderwijs- en onderzoeksmatig een nieuw en internationaal perspectief kunnen geven. De commissie heeft vastgesteld dat de studielast zeer haalbaar is en is van mening dat er ruimte is om deze te verzwaren.

De commissie vindt dat in de verschillende opleidingen de academische en onderzoeksvaardigheden te veel op een ad hoc wijze in de curricula aanwezig zijn en geeft als suggestie mee dat in de curricula een duidelijkere leerlijn voor het verwerven van deze vaardigheden wordt neergezet. De commissie stelde vast dat de bacheloropleidingen voor wat betreft de academische vaardigheden dit proces al hebben aangevangen en vraagt de opleidingen om spoed achter dit proces te zetten. Ook voor wat betreft de onderzoeksvaardigheden, die momenteel te veel op ad hoc wijze worden verworven, is naar mening van de commissie actie nodig. De commissie acht dit des te dringender, aangezien ze vaststelde dat de methodologische component in een niet verwaarloosbaar deel van de afstudeerwerken eerder zwak is. De commissie raadt aan om een apart vak te voorzien, waarin studenten in de aanvangsfase van de studie een oriëntatie krijgen op de relevante onderzoeksmethoden, die vervolgens via een duidelijk uitgetekende leerlijn in aparte vakken verder uitgediept kunnen worden.

Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De commissie heeft geconstateerd dat verschillende manieren van toetsen worden ingezet, die de verworven competenties van studenten op een adequaat niveau toetsen. Daarnaast heeft zij vastgesteld dat het toetsbeleid hoog op de agenda staat van zowel de faculteit als de School Religiewetenschap en Theologie. De commissie vindt de oprichting van de facultaire toetscommissie een lovenswaardig initiatief, maar betreurt het dat zij, in tegenstelling tot wat de commissie in de kritische zelfstudie kon lezen, tot nog toe nauwelijks initiatief heeft getoond. Ze spoort de facultaire commissie aan zo snel mogelijk met haar werkzaamheden te beginnen.

De commissie is ook positief over het feit dat de Examencommissie ervoor gekozen heeft om jaarlijks een bepaald thema onder de loep te nemen. Ze heeft geconstateerd dat de focus op eindwerken en bacheloreindwerkstukken al tot initiatieven heeft geleid en is tevreden over het feit dat een tweede beoordelaar nu ook voor het bacheloreindwerkstuk een vereiste is. De commissie heeft vastgesteld dat de beoordelingscriteria voor eindwerkstukken zijn vastgelegd en beveelt de opleidingen aan spoed te zetten achter de plannen om de controleerbaarheid hiervan te verbeteren.

De commissie vindt dat er nog enkele duidelijke verbeterpunten zijn inzake toetsing. Zo dient de collegiale toetsing nader te worden uitgewerkt en moet verzekerd worden dat de criteria voor toetsing eenduidig worden toegepast over de verschillende vakken heen. De toetsing van de academische vaardigheden en methodes dient verbeterd te worden en ook moet de opleiding meer uniformiteit brengen in de gebruikte evaluatieformulieren voor referaten en papers.

De commissie is van mening dat het niveau dat wordt bereikt door de bacheloropleiding Godgeleerdheid adequaat is. Wel vindt de commissie dat de bacheloreindwerkstukken methodisch niet allemaal even sterk zijn onderbouwd en dat de methodische opleiding van de

studenten beter kan (zie ook standaard 2). De commissie beschouwt dit als een duidelijk en dringend verbeterpunt.

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties	voldoende
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoende
Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende
Algemeen eindoordeel	voldoende

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties

De opleiding voorziet programma's in drie deelgebieden, namelijk Bijbelwetenschappen (BS), de rol van religies in hedendaagse samenlevingen (RHS) en geestelijke verzorging (GV). Deze programma's hebben elk hun eigen doelstellingen. De commissie vindt dat de beoogde eindkwalificaties wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie voldoende geconcretiseerd zijn en voldoen aan de (inter)nationale eisen. Voor het programma GV stelt de commissie zich evenwel de vraag of de gecombineerde wetenschappelijke en praktische ambities van de opleiding wel in één jaar gehaald kunnen worden. De commissie is van mening dat de arbeidsmarktorientatie van de hele masteropleiding beter kan worden uitgewerkt.

De commissie kreeg tijdens de visitatie de indruk dat het profiel van de masteropleiding als geheel en haar specifieke positie in het binnen- en buitenlandse aanbod, beter kan worden afgebakend. De commissie heeft echter ook vastgesteld dat het profiel van de masteropleiding momenteel hertekend wordt en raadt daarom aan dat bij de herprofilering grondig wordt gereflecteerd op het object, de centrale thematiek en de specifieke benadering van de opleiding.

Het profiel van het programma BS en van het islamtracé van het programma RHS vindt de commissie helder uitgewerkt. De commissie stelt zich echter vragen over het profiel van het programma GV. Zowel de bestudering van het programma als de gesprekken gaven de commissie de indruk van een hybride insteek van dit vak dat zich niet als een helder omschreven discipline manifesteert, met vaak niet-onderbouwde ontleningen aan theologie, religiewetenschap, sociologie en psychologie. De commissie meent dat dit moet worden verhelderd. Ook vindt de commissie dat de bestudering van de geschiedenis van godsdiensten meer ruimte kan krijgen in het tracé rond pluralisme in de hedendaagse samenleving van het programma RHS.

De commissie heeft zowel positieve punten gevonden, als punten van kritiek. Concluderend vindt de commissie echter dat de punten van kritiek minder zwaar doorwegen dan de constatering dat de eindtermen qua niveau en oriëntatie aan de maat zijn.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

De commissie is van mening dat de curricula van de programma's BS en RHS adequate vertalingen zijn van de nagestreefde eindkwalificaties. Ze vindt dat dit niet geldt voor het programma GV. Naar aanvoelen van de commissie slaagt de opleiding er niet in om de dubbele ambitie van het programma, namelijk om zowel academisch als praktisch onderwijs te verschaffen, te verwezenlijken. De commissie vond de leermiddelen en de oriëntatie van de vakken van deze opleiding niet van een adequaat academisch niveau.

De commissie is tevreden over het didactisch concept van de opleiding. Ze is samen met de studenten positief over de bereikbaarheid van de docenten en de ondersteuning en begeleiding die de studenten krijgen van docenten. De commissie heeft vastgesteld dat de docenten specialisten in hun vak zijn en de commissie juicht toe dat recent nieuwe kerndocenten werden aangetrokken die de verschillende opleidingen en programma's onderwijs- en onderzoeksmatig een nieuw en internationaal perspectief kunnen geven.

De commissie is van mening dat in de verschillende programma's de academische en onderzoeksvaardigheden te veel op een ad hoc wijze in de curricula aanwezig zijn en geeft als suggestie mee dat in de curricula een apart vak wordt voorzien, waarin een grondige oriëntatie op de relevante onderzoeksmethodologieën plaatsvindt. De commissie vindt dit des te dringender, aangezien ze vaststelde dat de methodologische component in een niet verwaarloosbaar deel van de masterscripties aan de zwakke kant is

Studenten kiezen meestal zelf het thema van hun masterscriptie. Het programma GV vormt hierop een uitzondering. De commissie is van mening dat de thesisonderwerpen meer gestuurd zouden kunnen worden aangeboden, zodat de thematiek ook beter aansluit op het lopend onderzoek van de docenten en studenten hun onderzoek meer geïntegreerd in het onderzoek van de docent kan uitvoeren.

De commissie vindt de selectiecriteria- en mechanismen in het algemeen adequaat. Wel stelt ze zich vragen over de selectiecriteria en het premastertraject voor het programma GV van de masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen. Gezien het behaalde eindniveau van deze opleiding (zie Standaard 3), vraagt de commissie de opleiding na te gaan of de selectiecriteria niet dienen te worden aangescherpt. Ook moet worden nagegaan of het premasterprogramma niet dient te worden aangepast.

De commissie vindt voor wat betreft de masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen dat het programma van GV niet het vereiste niveau heeft om de beoogde eindkwalificaties te bereiken. Deze vaststelling is zwaarwegend en heeft gevolgen voor de beoordeling van Standaard 2 door de commissie van de hele masteropleiding.

Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De commissie heeft geconstateerd dat verschillende manieren van toetsen worden ingezet, die de verworven competenties van studenten op een adequaat niveau toetsen. Voor het programma GV van de masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen geldt echter dat de commissie vindt dat er nog een duidelijke verbetermarge is, in de zin dat niet alle vakken getoetst worden op een academisch niveau.

Daarnaast heeft zij vastgesteld dat het toetsbeleid hoog op de agenda staat van zowel de faculteit als de School Religiewetenschap en Theologie. De commissie vindt de oprichting van de facultaire toetscommissie een lovenswaardig initiatief, maar betreurt het dat zij, in tegenstelling tot wat de commissie in de kritische zelfstudie kon lezen, tot nog toe nauwelijks initiatief heeft getoond. Ze spoort de facultaire commissie aan zo snel mogelijk met haar werkzaamheden te beginnen.

De commissie is ook positief over het feit dat de Examencommissie ervoor gekozen heeft om jaarlijks een bepaald thema onder de loep te nemen. Ze heeft geconstateerd dat de focus op eindwerken en scripties al tot initiatieven heeft geleid. De commissie heeft vastgesteld dat de beoordelingscriteria voor scripties zijn vastgelegd en beveelt de opleiding aan spoed te zetten achter de plannen om de controleerbaarheid hiervan te verbeteren. Ook is ze van mening dat

de tweede beoordelaar bij voorkeur helemaal niet betrokken is bij de voorbereiding van de thesis en dus ook niet de opzet leest, zoals nu wel het geval is.

De commissie vindt dat er nog enkele duidelijke verbeterpunten zijn inzake toetsing. De collegiale toetsing dient nader te worden uitgewerkt; ook dient verzekerd te worden dat de criteria voor toetsing eenduidig worden toegepast over de verschillende vakken heen. De toetsing van de academische vaardigheden en methodes dient verbeterd te worden en ook moet de opleiding meer uniformiteit brengen in de gebruikte evaluatieformulieren voor referaten en papers.

De commissie is van mening dat het niveau dat wordt bereikt door de programma's BS en RHS van de masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen voldoende is. Voor deze programma's geldt echter dat de commissie van mening is dat de scripties methodisch niet allemaal even sterk zijn onderbouwd en dat de methodische opleiding van de studenten beter kan. De commissie beschouwt dit als een duidelijk en dringend verbeterpunt.

De commissie is van mening dat het programma GV van de masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen de ambities geformuleerd in de eindkwalificaties, niet waarmaakt. Het programma blijkt vooral praktisch van inslag en in de geconsulteerde eindwerken wordt zelden een academisch niveau gehaald. Deze vaststelling acht de commissie erg zwaarwegend en heeft gevolgen voor de beoordeling door de commissie van de gehele masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen. De commissie verwacht ook van de docenten van dit programma dat ze de eindwerkstukken kritischer beoordelen.

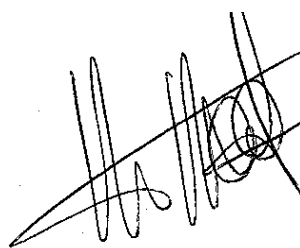
Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties	voldoende
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	onvoldoende
Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	onvoldoende
Algemeen eindoordeel	onvoldoende

De voorzitter en de secretaris van de commissie verklaren hierbij dat alle leden van de commissie kennis hebben genomen van dit rapport en instemmen met de hierin vastgestelde oordelen. Zij verklaren ook dat de beoordeling in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Datum: 7 november 2013

Prof. dr. D. Hutsebaut

dr. J. De Groof

Behandeling van de standaarden uit het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de bacheloropleidingen Islam & Arabisch en Godgeleerdheid en masteropleiding Theologie & Religiewetenschap

Context van de opleidingen

De drie opleidingen waarover in dit rapport wordt gerapporteerd, maken deel uit van de School 'Religiewetenschap en Theologie' van de faculteit Geesteswetenschappen van de Universiteit Utrecht (UU). Het opleidingsaanbod in deze School is de voorbije jaren aan een aantal veranderingen onderhevig geweest en is nog steeds in transitie. In wat volgt gaat de commissie dieper in op de wijzigingen.

De commissie werd tijdens het bezoek verrast door nieuwe informatie over de herinrichting van de bacheloropleiding Godgeleerdheid en de masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen, als gevolg van de beslissing om de afstudeerrichting Theologie in de bacheloropleiding te sluiten. De wijzigingen in de bacheloropleiding worden ingevoerd vanaf het studiejaar 2013-2014. Het opleidingsmanagement heeft tijdens het bezoek aangegeven dat zij deze informatie in verband met mogelijke personele consequenties niet eerder bekend kon maken. De commissie betreurt dat ze van deze ingrijpende voornemens op voorhand niet op de hoogte werd gebracht.

Bacheloropleiding Islam en Arabisch

De voormalige bacheloropleiding Arabische, Nieuwperzische en Turkse Talen en Culturen (ANPT) is kort na de visitatie van 2007 omgevormd tot een bacheloropleiding Arabische Taal en Cultuur (ATC), die samen met de aansluitende masteropleiding Islam in de Moderne Wereld werd ondergebracht bij de School Religiewetenschap en Theologie. Het Perzisch werd uit het aanbod geschrapt, het Turks werd teruggebracht tot een keuzetracé binnen de opleiding Arabisch en de inhoudelijke focus verschoof van taal- en letterkunde naar de studie van de islam. Sinds 1 september 2012 draagt de opleiding de nieuwe naam 'Islam en Arabisch'.

Bacheloropleiding Godgeleerdheid

In januari 2010 werd een 'Blauwdruk voor het departement Godgeleerdheid aan de Universiteit Utrecht' opgesteld. Hierin werd ervoor gekozen om vanaf het studiejaar 2010 te werken met twee aparte afstudeerrichtingen in de bacheloropleiding: Theologie en Religiewetenschap. Dit impliceerde dat in het cursusaanbod het aandeel theologie diende te worden gereduceerd, terwijl het aandeel religiewetenschappelijke vakken steeg. De dubbele oriëntatie van de opleiding zorgde er enerzijds voor dat ze interessant bleef voor studenten die wilden doorstromen naar de Predikantenmaster van de Protestantse Theologische Universiteit (PThU). Anderzijds kreeg de opleiding tegelijkertijd een duidelijkere religiewetenschappelijke profilering.

Het nieuwe cursusaanbod is van start gegaan in studiejaar 2011-2012. Sinds 2010 wordt de opleiding Godgeleerdheid zowel intern als extern aangeduid met de naam 'Religiewetenschap en Theologie', maar in afwachting van de harmonisering van de CROHO-labels is de oude opleidingsnaam Godgeleerdheid gehandhaafd.

Intussen is de context waarin de opleiding zich bevindt, opnieuw gewijzigd. Enerzijds is de PThU uit Utrecht vertrokken, wat betekent dat de instroom van studenten die een predikantenmaster ambiëren en dus voor de theologische hoofdrichting kiezen, aan het dalen

is. Anderzijds moet de faculteit Geesteswetenschappen bezuinigen en heeft de Universiteit Utrecht prestatieafspraken gemaakt met het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Als gevolg van deze evoluties werd begin 2012 de beslissing genomen dat vanaf het studiejaar 2013-2014 geen nieuwe studenten kunnen instromen in de hoofdrichting Theologie en dat de bacheloropleiding zich enkel op Religiewetenschap zal focussen.

Tijdens de gesprekken gaven de huidige studenten van de bacheloropleiding aan het jammer te vinden dat de hoofdrichting Theologie niet zal worden voortgezet, te meer omdat de UU een van de weinige plaatsen is waar theologie op een niet-confessionele manier wordt aangeboden. Andere studenten spraken hun bezorgdheid uit over het feit dat religiewetenschap voortaan vooral bestudeerd zal worden als verschijnsel, zonder dat studenten in staat zullen zijn de originele bronnen te raadplegen. Alumni van de opleiding spraken daarbij hun bezorgdheid uit over de mogelijkheden tot doorstroom naar de masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen en meer specifiek de programma's Biblical Studies en Geestelijke Verzorging.

Masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen

Tot 31 augustus 2011 droeg deze opleiding de naam 'Religie en Theologie'. De naamswijziging is het gevolg van landelijke afspraken om te komen tot uniforme opleidingsnamen in dit domein. Onder het brede CROHO-label Theologie & Religiewetenschappen vallen drie eenjarige masterprogramma's, namelijk 'Religies in hedendaagse samenlevingen' (RHS), 'Biblical Studies' (BS) en 'Geestelijke Verzorging' (GV).

De masteropleiding, zo las de commissie, bestond tot 2010 uit drie verschillende programma's, namelijk 'Theologie en Geestelijke Verzorging', 'Godsdienst in de Moderne Wereld' en 'Wortels en ontwikkeling van het christendom'. Een interne evaluatie wees uit dat de masteropleiding en de programma's erbinnen een onvoldoende duidelijk profiel hadden en dit inzicht werd meegenomen in de masterprofilering binnen de faculteit Geesteswetenschappen van de UU, die als doel had de masteropleidingen een duidelijk profiel te geven. Deze herprofilering leidde in 2010 tot de inrichting van drie programma's. RHS kan worden beschouwd als de opvolger van zowel de opleiding 'Godsdienst in de Moderne Wereld' als van een andere opleiding, Islam in de Moderne Wereld, die sinds 2007 was ondergebracht in de School Religiewetenschap en Theologie. BS is in de plaats gekomen van het programma 'Wortels en Ontwikkeling van het Christendom' en GV bleef onder dezelfde naam bestaan.

De commissie vernam tijdens de gesprekken met het opleidingsmanagement dat tegen de achtergrond van de wijzigingen in de bacheloropleiding Godgeleerdheid te verwachten is dat er ook wijzigingen zullen komen in de profilering en het aanbod van de masteropleiding. Deze herprofilering werd op het moment van de visitatie intern besproken en de resultaten van deze bespreking, zo hoorde de commissie, zouden op korte termijn tot acties kunnen leiden.

De commissie vroeg aan studenten van de drie programma's en aan alumni hoe zij de voortdurende veranderingen ervaren en of ze goed op de hoogte worden gehouden van de toekomstperspectieven. Studenten en alumni gaven aan dat hoewel de vele wijzigingen op papier een verwarrende indruk wekken, er steeds goed gecommuniceerd is. Bovendien zijn ze van mening dat het programma een organisch, goed opgebouwd geheel bleef en zijn ze tevreden over de aanpassingen op maat die werden uitgewerkt indien nodig.

De commissie ging ook bij het opleidingsmanagement na of de opleidingen na deze periode van intensieve veranderingen kan rekenen op een periode van consolidatie. Het management bevestigde dat de opleidingen die na de hervormingen behouden blijven, de zekerheid krijgen dat ze zich in de komende jaren verder kunnen uitbouwen, onafhankelijk van het aantal studenten dat ze aantrekken. Hiervoor werden binnen de faculteit solidariteitsmechanismen uitgebouwd (zie ook standaard 2, 'toelating en instroom van studenten').

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties

De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting:

De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau en oriëntatie (bachelor of master; hbo of wo) binnen het Nederlandse kwalificatieraamwerk. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.

1.1. Bevindingen

De ‘bevindingen’ met betrekking tot Standaard 1 zijn ontleend aan het zelfevaluatie-rapport dat de faculteit Geesteswetenschappen opstelde, tenzij anders vermeld.

De commissie bekijkt eerst het domeinspecifieke referentiekader dat door de opleidingen wordt gehanteerd. Ten tweede worden de profilering en de eindkwalificaties van de drie opleidingen apart bekeken. Ten slotte wordt dieper ingegaan op de beroepsoriëntatie in de eindkwalificaties van de drie opleidingen.

1.1.1. Domeinspecifiek referentiekader

De opleidingen van de School ‘Religiewetenschap en Theologie’ volgen de afspraken die zijn gemaakt in het Disciplineoverlegorgaan Godgeleerdheid (DGO), die ook aansluiten bij de benchmarks van *Quality Assurance Agency for Theology and Religious Studies* (Verenigd Koninkrijk). Qua inhoudelijke oriëntatie wordt in het domeinspecifieke referentiekader van het DGO rekening gehouden met de grote diversiteit binnen de opleidingen theologie en religiewetenschap. Binnen het kader wordt aan opleidingen veel ruimte geboden om zich te profileren en keuzes te maken. De commissie kon lezen dat vooral het verschil tussen theologie enerzijds en religiewetenschappen anderzijds een belangrijke rol speelt in de profilering van de verschillende opleidingen. De commissie kan zich in dit referentiekader goed vinden. Het DSR is opgenomen in Bijlage 2.

1.1.2. Profiel en eindkwalificaties

Bacheloropleiding Islam & Arabisch

De opleiding Islam & Arabisch sluit aan bij het DSR: ze richt zich op de islam als een traditie van doctrines en praktijken die wordt teruggevoerd op een religieuze openbaring, en die zich ontwikkelt in interactie met de sociale, culturele en politieke context. De specificiteit van de Utrechtse opleiding, zo vernam de commissie tijdens de visitatie, bestaat uit het verwerven van een solide basis in het Arabisch, een focus op de Arabische maatschappij en een link met religiestudies. De wetenschappelijke studie van de islam als religie, vertrekkend vanuit een gedegen kennis van het Arabisch, staat centraal.

In de Onderwijs- en Examenregeling (OER) van de bacheloropleiding Islam & Arabisch zijn de eindkwalificaties van de opleiding als volgt geformuleerd. De afgestudeerde:

- A. heeft kennis van en inzicht in het vakgebied van de Arabistiek en de islamologie.
- B. heeft kennis van en inzicht in de theoretische en methodologische grondslagen van de Arabistiek en de islamologie.
- C. beschikt over algemene academische vaardigheden, in het bijzonder met betrekking tot de lectuur van Arabisch tekstmateriaal.
- D. is in staat om kennis en inzicht op dusdanige wijze toe te passen, dat dit een professionele

- benadering van zijn/haar werk of beroep laat zien.
- E. kan een praktijkvraag of probleem op het vakgebied herformuleren tot een duidelijke en onderzoekbare probleemstelling; de daarin vervatte begrippen op adequate wijze operationaliseren; een onderwerp zowel theoretisch als empirisch bestuderen, in onderlinge samenhang; het resultaat weergeven in een coherent betoog dat wordt afgesloten met een heldere, synthetiserende conclusie; de resultaten gebruiken voor het beantwoorden van de praktijkvraag of het bijdragen aan verheldering en zo mogelijk oplossing van het probleem; vormt een oordeel dat mede gebaseerd is op het afwegen van relevante sociaalmaatschappelijke, wetenschappelijke of ethische aspecten.
 - F. is in staat om informatie, ideeën en oplossingen over te brengen op een publiek bestaande uit specialisten of niet-specialisten.
 - G. bezit de leervaardigheden die noodzakelijk zijn om een masteropleiding aan te gaan.

Met betrekking tot de beheersing van het Arabisch werden binnen het DGO specifieke afspraken gemaakt, die zijn ontleend aan de domeinspecifieke criteria van de visitatie van Overige Talen van Europa en het Nabije en Midden-Oosten van 2006. Deze criteria luiden als volgt:

- kennis van de taalkundige structuur van het Arabisch (syntaxis, fonologie, morfologie, semantiek, enz.);
- kennis van de woordenschat van het Arabisch;
- kennis van de synchrone en diachrone dimensie van de betreffende taal gelieerd aan taalkundige theorieën;
- brede kennis van en inzicht in het land, de cultuur, de samenleving waarin de taal wordt of werd gebruikt.

De studenten gaven tijdens het visitatiebezoek aan dat ze de eindtermen duidelijk vinden en goed op de hoogte worden gebracht van de doelstellingen van de opleiding. Wel hoorde de commissie van enkele studenten dat ze het soms als een gemis ervaren dat de focus van de opleiding minder op spreekvaardigheid ligt. Van het opleidingsmanagement vernam de commissie echter dat dit een bewuste keuze is. De opleiding legt de nadruk op het Modern Standaard Arabisch (MSA), omdat deze variant weinig verschilt van het Klassiek Arabisch en zich daarom ook leent voor het lezen van de klassieke teksten. Dit heeft als gevolg dat het accent meer ligt op de schriftelijke dan op de mondelinge communicatie. Indien gewenst kunnen studenten zich bovendien in hun taalvaardigheid bekwamen in aparte minors (zie ook Standaard 2). De commissie kan zich in deze keuze van het opleidingsmanagement vinden.

Tijdens de gesprekken vernam de commissie dat het Turks vanaf 2012 niet langer als een alternatief voor het Arabisch wordt aangeboden (zie ook standaard 2). Op die manier wil de opleiding haar profiel scherper stellen (alle studenten verwerven een gedegen kennis van het Arabisch) en gaat de plaats van het Turks in de eindtermen niet langer ten koste van de positie van het Arabisch.

Bacheloropleiding Godgeleerdheid

In de zelfstudie en tijdens de gesprekken vernam de commissie dat de Utrechtse opleiding zich wil profileren met haar heldere, niet-confessionele oriëntatie van de theologische hoofdrichting en de goede integratie van religiewetenschap en theologie in het eerste jaar. In Utrecht maken de studenten de keuze voor één van beide hoofdrichtingen pas na het eerste jaar, nadat ze een oriëntatie op de vakgebieden hebben ondergaan.

Het specifieke profiel van de opleiding wordt vertaald in eindkwalificaties, die in de Onderwijs- en Examenregeling als volgt zijn geformuleerd. De afgestudeerde:

- A. heeft kennis van en inzicht in de vakgebieden van de theologie en/of religiewetenschap.
- B. heeft kennis van en inzicht in de theoretische en methodologische grondslagen van de vakgebieden theologie en/of religiewetenschap.
- C. beschikt over algemene academische vaardigheden, in het bijzonder met betrekking tot spreek- en schrijfvaardigheid.
- D. is in staat om kennis en inzicht op dusdanige wijze toe te passen, dat dit een professionele benadering van zijn/haar werk of beroep laat zien.
- E. kan een praktijkvraag of probleem op het vakgebied herformuleren tot een duidelijke en onderzoekbare probleemstelling; de daarin vervatte begrippen op adequate wijze operationaliseren; een onderwerp zowel theoretisch als empirisch bestuderen, in onderlinge samenhang; het resultaat weergeven in een coherent betoog dat wordt afgesloten met een heldere, synthetiserende conclusie; de resultaten gebruiken voor het beantwoorden van de praktijkvraag of het bijdragen aan verheldering en zo mogelijk oplossing van het probleem; vormt een oordeel dat mede gebaseerd is op het afwegen van relevante sociaalmaatschappelijke, wetenschappelijke of ethische aspecten.
- F. is in staat om informatie, ideeën en oplossingen over te brengen op een publiek bestaande uit specialisten of niet-specialisten.
- G. bezit de leervaardigheden die noodzakelijk zijn om een masteropleiding aan te gaan.

De commissie las dat de hoofdrichting Theologie zich primair richt op de joods-christelijke tradities en daarbij ook de studie van de relevante talen en de culturen van het Nabije Oosten en de Late Oudheid. De hoofdrichting Religiewetenschap legt de nadruk op antropologische, sociaalwetenschappelijke en wijsgerige benaderingen van religie, meer dan op literair-historische benaderingen; de focus ligt op de hedendaagse religie en haar verhouding tot sociaaleconomische, politieke en culturele ontwikkelingen zowel nationaal als mondiaal, en niet op antieke religies of op één specifieke religie.

De commissie vernam tijdens de gesprekken dat op het vlak van de eindkwalificaties in het licht van de recente wijzigingen te verwachten is dat alle verwijzingen naar het vakgebied Theologie uit de eindkwalificaties zullen verdwijnen en dat in de eindkwalificaties Religiewetenschap geen grote wijzigingen zijn te verwachten.

Aangezien de commissie de profilering van de huidige hoofdrichting Religiewetenschap niet helemaal duidelijk vond, ging ze hier tijdens de gesprekken dieper op in, ook met het oog op het aanscherpen van het profiel vanaf het studiejaar 2013-2014. De docenten stelden dat het de bedoeling is om in de School Religiewetenschap en Theologie vanuit postsecularistisch perspectief onderzoek en onderwijs te ontwikkelen met een visie op de toekomst. Ze maakten duidelijk dat de klemtoon zal komen te liggen op die religies waarvoor aan de UU de expertise aanwezig is, en dat het pakket sterk contemporair gericht zal zijn. Bovendien opteert de opleiding Religiewetenschap voor multidisciplinariteit in de zin dat zowel antropologische, sociaalwetenschappelijke en wijsgerige benaderingen van religie aan bod komen. Literair-historische benaderingen behoren minder tot de focus.

De studenten gaven tijdens het visitatiebezoek aan dat ze de eindtermen duidelijk vinden en goed op de hoogte worden gebracht van de doelstellingen van de opleiding.

Masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen

In de Onderwijs- en Examenregeling (OER) van de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen zijn de eindkwalificaties van de opleiding als volgt geformuleerd. De afgestudeerden:

- A. hebben diepgaande kennis van en inzicht in een van de deelgebieden van de religiewetenschappen/theologie respectievelijk de islamologie; afhankelijk van het gekozen programma betreft dit de Bijbelwetenschappen, de rol van religies in de hedendaagse samenlevingen of de geestelijke verzorging.
- B. kunnen op een academisch niveau reflecteren op religie in het algemeen en op de actuele situatie van godsdienstige gemeenschappen en individuen in hun historische en maatschappelijke context.
- C. kunnen hun kennis toepassen en integreren in complexe vraagstukken rond theologie en religie.
- D. kunnen een zelfstandig oordeel vormen op het terrein van theologie en godsdienstwetenschappen en overzien daarvan de sociaal maatschappelijke en ethische consequenties.
- E. kunnen hun inzichten vertalen naar een breed publiek van specialisten en niet-specialisten, en deelnemen aan het maatschappelijk debat.
- F. beschikken over voldoende vakkennis en methodisch inzicht om zich op academisch niveau zelfstandig verder te kunnen ontwikkelen in de door hen gekozen disciplinaire specialisatie.
- G. zijn in staat om zelfstandig onderzoek te doen.
- H. Afgestudeerden van het programma Theologie en geestelijke verzorging dienen bovendien te voldoen aan de eisen die gesteld worden door de beroepsvereniging VGVZ.

De academische vaardigheden en attitudes die worden opgesomd onder B tot en met F stemmen overeen met de landelijke eisen zoals afgesproken in het Disciplineoverleg Godgeleerdheid (DGO). De meeste ervan dienen al op een elementair niveau aanwezig te zijn bij aanvang van de master, zodat er tijdens de masteropleiding op kan worden voortgebouwd.

De opleiding voorziet geen verdieping in het brede domein van de theologie- en religiewetenschappen, maar in de drie onder A vernoemde deelgebieden, namelijk de Bijbelwetenschappen, de rol van religies in hedendaagse samenlevingen en de geestelijke verzorging. Deze programma's hebben elk hun eigen doelstellingen en concretisering van de eindtermen (zie Bijlage 3 voor een volledig overzicht). Aangezien het specifieke profiel van de masteropleiding als geheel haar niet helemaal duidelijk was, vroeg de commissie het opleidingsmanagement waarom specifiek is geopteerd voor die drie deelgebieden. Ze vernam dat dit aanbod enerzijds historisch is gegroeid en anderzijds dat de deelgebieden waarop wordt gefocust ook nog zullen wijzigen als gevolg van de afschaffing van de afstudeerrichting Theologie in de bacheloropleiding.

Voor het programma Biblical Studies (BS) geldt dat het professionals wil opleiden met een diepgaande kennis van de canonieke en buitencanonieke Bijbelse literatuur, haar ontstaan en historische context, en die gedegen hermeneutisch inzicht hebben in de complexe processen van de receptie van deze literatuur in heden en verleden. Op basis van de verworven kennis en vaardigheden kunnen zij een deskundige bijdrage leveren aan wetenschappelijke en maatschappelijke debatten over de Bijbelse traditie en haar receptiegeschiedenis. De UU kiest voor een breed filologische benadering, waarbij ook de historische inbedding van teksten van belang is. Er is meer nadruk op intertekstualiteit, narrativiteit en er worden ook

onderzoekstechnieken geïncorporeerd die zijn toegespitst op sociologisch en antropologisch onderzoek.

Het programma Religies in Hedendaagse Samenlevingen (RHS) beoogt professionals op te leiden die een gedegen inzicht hebben in de rol van religie in de hedendaagse samenleving. Op grond daarvan kunnen ze een beleid ontwikkelen voor overheden, semi-overheden en organisaties voor sociaal en cultureel werk. Tijdens de gesprekken gaf het opleidingsmanagement aan dat de focus van de opleiding ligt op de islam enerzijds en het christendom anderzijds, omdat over deze religies de meeste expertise aanwezig is. Toch is er daarnaast ruimte voor het perspectief van de overige religies.

Studenten moeten bij aanvang van de studie al een bepaalde kennis hebben van religies, meer in het bijzonder van christelijke en islamitische tradities. De verdieping in het masterjaar richt zich vooral op het maatschappelijke debat. De student kan kiezen om de rol van de islam hierbij centraal te stellen, of zich meer te richten op de huidige rol van religie in bredere zin. De commissie ging tijdens de gesprekken dieper in op het profiel van het tracé dat het religieuze pluralisme in hedendaags West-Europa centraal stelt, omdat ze het gevoel had dat de specifieke focus van deze opleiding scherper kan worden gesteld. Uitgelegd werd dat de nadruk op hedendaagse religie ligt, maar dat in de toekomst gestreefd wordt naar een samenwerking met de opleiding Geschiedenis, om de historische component opnieuw te kunnen integreren.

Het programma Theologie en Geestelijke Verzorging (GV) wil professionals opleiden die bekwaam zijn voor het beroep van geestelijk verzorger in de zorg, een zelfstandige praktijk of ondersteunende semipublieke organisaties. Als professional hebben zij een gedegen inzicht in de rol van religie en levensbeschouwing in de hedendaagse samenleving en in zorginstellingen. Instromende studenten dienen bij aanvang een elementaire kennis te hebben van levensbeschouwelijke stromingen en één specifieke religie/levensbeschouwing in het bijzonder. De aanwezige kennis, vaardigheden en attitudes worden in het masterjaar verder ontwikkeld. Tijdens de gesprekken vernam de commissie dat het programma GV één van de vier op dit gebied in Nederland is en dat het Utrechtse model met zijn niet-confessionele invalshoek landelijk wordt geapprecieerd. De studenten gaven aan dat het tegen die achtergrond ook geen probleem hoeft te zijn dat de afstudeerrichting Theologie van de bacheloropleiding Godgeleerdheid zal ophouden te bestaan.

De studenten vertelden tijdens het visitatiebezoek dat ze de eindtermen duidelijk vinden en goed op de hoogte worden gebracht van de doelstellingen van de opleiding. De commissie vernam van de studenten dat de niet-confessionele invalshoek van de opleiding een belangrijk element was in de keuze voor de masteropleiding aan de UU.

1.1.3. Beroepsoriëntatie in de eindkwalificaties

De commissie kon lezen dat de faculteit Geesteswetenschappen en de School Religiewetenschap en Theologie de arbeidsmarktorientatie in de eindtermen als een verbeterpunt beschouwt. Voor de bacheloropleidingen geldt dat in de huidige eindkwalificaties nog weinig rekening wordt gehouden met de mogelijke rechtstreekse uitstroom van bachelorstudenten in de richting van de arbeidsmarkt. De commissie vernam tijdens de gesprekken dat de opleidingen vanuit beroepsperspectief vooral moeten worden gezien als generalistische opleidingen, maar dat in de toekomst een duidelijker beeld van dit beroepsperspectief dient te worden ontwikkeld. Van de studenten hoorde de commissie dat ze dit inderdaad als een element beschouwen waar de opleiding nog aan kan werken. Wel

werd de commissie erop gewezen dat een oriëntatie op de arbeidsmarkt een vast onderdeel van de studiebegeleiding is (zie ook Standaard 2, ‘opleidingsspecifieke voorzieningen en beroepsvoorbereiding’).

Voor wat betreft de masteropleiding geeft de opleiding aan dat de arbeidsmarktorientatie momenteel enkel voor het programma van GV expliciet in de eindtermen is opgenomen. In de OER van 2013, zo geeft de opleiding aan, zal het beroepsperspectief ook voor de andere twee programma’s expliciet worden vermeld. Wel zijn er momenteel al een aantal initiatieven om dit beroepsperspectief bij de studenten aan te scherpen (zie ook standaard 2, ‘opleidingsspecifieke voorzieningen en beroepsvoorbereiding’).

1.2. Overwegingen

In wat volgt gaat de commissie eerst in op de overwegingen die gemeenschappelijk zijn voor de verschillende opleidingen. Vervolgens worden de overwegingen specifiek voor elk van de drie opleidingen uitgewerkt.

De commissie vindt dat de beoogde eindkwalificaties van beide bacheloropleidingen en de masteropleiding wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie voldoende geconcretiseerd zijn en voldoen aan de internationale eisen. De eindkwalificaties zijn passend voor universitaire bachelor respectievelijk masteropleidingen, weerspiegelen de Dublindescriptoren en beantwoorden aan het domeinspecifieke referentiekader van het DGO. De commissie is tevreden over het feit dat competenties met betrekking tot het uitvoeren van onderzoek ook op het niveau van de bacheloropleidingen een stevige plaats hebben gekregen en goed geoperationaliseerd zijn.

De commissie vindt dat voor sommige van de opleidingen het profiel scherper kan worden gesteld. Het visitatiebezoek viel net in het midden van een ingrijpend veranderingsproces. Het viel de commissie daarbij op dat het profiel van de opleidingen in de voorbije jaren vaak gewijzigd is, zonder dat de opleiding de tijd kreeg om dit profiel uit te werken, alvorens een nieuwe herprofilering volgde. Dit heeft de taak van de commissie bemoeilijkt en bij momenten erg verwarrend gemaakt. Het is de mening van de commissie dat de opleidingen in de School Religiewetenschap en Theologie nu ruimte en tijd moeten krijgen om hun nieuwe profielen uit te werken. De commissie vraagt met klem dat hierbij wordt nagedacht over de specifieke positie van de Utrechtse opleidingen in het nationale en internationale hogeronderwijslandschap en dat een periode van consolidering volgt. Ze heeft van het opleidingsmanagement echter voldoende garanties gekregen dat dit ook het geval zal zijn.

De commissie is van mening dat de drie opleidingen de arbeidsmarktorientatie beter dienen uit te werken in hun doelstellingen.

Bacheloropleiding Islam en Arabisch

De commissie waardeert de duidelijke, dubbele focus van de opleiding, enerzijds op de Arabische Taal zelf en anderzijds op de culturele inbedding van deze taal. Ze apprecieert dat de opleiding een duidelijke positie inneemt door zich te richten op het Modern Standaard Arabisch en heeft begrip voor het feit dat deze keuze impliceert dat minder aan de mondelinge taalvaardigheid van de studenten kan worden gewerkt. De commissie heeft vastgesteld dat de studenten goed op de hoogte zijn van de beoogde doelstellingen van de opleiding.

Bacheloropleiding Godgeleerdheid

De commissie vindt het profiel van de afstudeerrichting Theologie met haar focus op de joods-christelijke traditie, inclusief de studie van het Grieks en het Hebreeuws als hulpvakken bij de Bijbelwetenschap, duidelijk afgebakend. De commissie kan zich echter niet van de indruk ontdoen dat de afstudeerrichting Religiewetenschap in 2011-2012 is begonnen zonder dat er een duidelijke visie aan vooraf ging met betrekking tot het object, de centrale thematiek en de specifieke benadering. Tijdens de gesprekken werd de commissie getroffen door het feit dat staf en studenten desgevraagd niet in staat bleken een heldere, wetenschapstheoretische en samenhangende onderbouwing van het vak religiewetenschappen te geven. De commissie vindt dat een duidelijkere positionering zich opdringt. De commissie verwacht dat daar in het kader van de herprofilering van de opleiding naar een opleiding Religiewetenschap momenteel aan wordt gewerkt en dat een helder beeld van het vak wordt geschetst.

Masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen

De commissie is van mening dat de beoogde eindkwalificaties van de drie programma's qua niveau en oriëntatie passend zijn voor een universitaire masteropleiding. Voor het programma GV stelt de commissie zich evenwel de vraag of de gecombineerde wetenschappelijke en praktische ambities van de opleiding wel in één jaar gehaald kunnen worden.

De commissie kreeg tijdens de visitatie de indruk dat het profiel van de masteropleiding als geheel en haar specifieke positie in het binnen- en buitenlandse aanbod, beter kan worden afgebakend. Zo werd het de commissie niet duidelijk waarom juist gekozen is voor deze drie programma's onder de brede masteropleiding, en kreeg de commissie geen vat op welk specifiek profiel de faculteit Geesteswetenschappen met deze opleiding wil neerzetten in vergelijking met andere binnen- en buitenlandse aanbieders. De commissie heeft echter ook vastgesteld dat het profiel van de masteropleiding momenteel hertekend wordt en raadt daarom aan dat bij de herprofilering grondig wordt gereflecteerd op het object, de centrale thematiek en de specifieke benadering van de opleiding.

Het profiel van het programma BS en van het islamtracé van het programma RHS vindt de commissie helder uitgewerkt. De commissie stelt zich echter vragen over het profiel van het programma GV. Zowel de bestudering van het programma als de gesprekken gaven de commissie de indruk van een hybride insteek van dit vak dat zich niet als een helder omschreven discipline manifesteert, met vaak niet-onderbouwde ontleningen aan theologie, religiewetenschap, sociologie en psychologie. De commissie meent dat dit moet worden verhelderd. Ook vindt de commissie dat de bestudering van de geschiedenis van godsdiensten meer ruimte kan krijgen in het tracé rond pluralisme in de hedendaagse samenleving.

Samenvattend

De commissie heeft zowel positieve punten gevonden in de drie opleidingen, als punten van kritiek. Concluderend vindt de commissie echter dat de punten van kritiek minder zwaar doorwegen dan de constatering dat de eindtermen qua niveau en oriëntatie aan de maat zijn.

Conclusie

Bacheloropleiding Islam en Arabisch: de commissie beoordeelt Standaard 1 als **voldoende**.

Bacheloropleiding Godgeleerdheid: de commissie beoordeelt Standaard 1 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen: de commissie beoordeelt Standaard 1 als **voldoende**.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Toelichting:

De inhoud en vormgeving van het programma stelt de toegelaten studenten in staat de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De kwaliteit van het personeel en van de opleidingsspecifieke voorzieningen is daarbij essentieel. Programma, personeel en voorzieningen vormen een voor studenten samenhangende onderwijsleeromgeving.

2.1. Bevindingen

De 'bevindingen' met betrekking tot Standaard 2 zijn ontleend aan het zelfevaluatie-rapport dat de faculteit Geesteswetenschappen opstelde, tenzij anders vermeld. In wat volgt wordt ingegaan op verschillende voor Standaard 2 relevante elementen: samenhang en vormgeving van het programma; didactisch concept; wetenschappelijke/academische vorming; toelating en instroom van studenten; studielast en studeerbaarheid; onderwijzend personeel; opleidingsspecifieke voorzieningen; en beroepsvoorbereiding. Indien nodig wordt een onderscheid gemaakt tussen de verschillende opleidingen.

2.1.1. Samenhang en vormgeving programma

De opleidingen van de School Religiewetenschap en Theologie volgen de UU-Richtlijn Onderwijs. Voor de bachelorfase zijn keuzevrijheid en flexibiliteit belangrijke elementen en daarom wordt in de bacheloropleidingen een onderscheid gemaakt tussen een major van 135 EC en een profileringsruimte van 45 EC. In de masterfase hebben opleidingen meer vrijheid om het onderwijs in te richten naar behoefte.

De vrije ruimte van 45 EC in de bacheloropleidingen mag de student vrij invullen uit het aanbod van de UU. Deze profileringsruimte maakt het mogelijk om de bacheloropleidingen uit de Geesteswetenschappen te doen aansluiten bij meer opties uit het zeer diverse aanbod aan masteropleidingen. Studenten uit de bacheloropleidingen Godgeleerdheid en Islam & Arabisch hebben sowieso toegang tot de masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen. Voor sommige masteropleidingen kunnen deze bachelorstudenten binnen de vrije ruimte voorbereidende minors volgen. De cursussen van zowel de bacheloropleiding Islam & Arabisch als de bacheloropleiding Godgeleerdheid worden ook gevolgd door studenten uit andere opleidingen in hun vrije ruimte (de zogenaamde 'bijvakkers'). Tijdens het visitatiebezoek gaven de studenten aan dat ze de aanwezigheid van een vrije ruimte als een van de elementen beschouwden die hen had doen kiezen voor de Utrechtse opleiding.

In het bacheloronderwijs van de UU wordt een onderscheid gemaakt tussen inleidende, verdiepende en gevorderde cursussen (respectievelijk niveau 1, 2 en 3). Dit onderscheid heeft in de eerste plaats tot doel te garanderen dat de student ook een zekere diepgang in de gekozen vakken bereikt. Verdiepende en gevorderde cursussen vereisen voorkennis en/of vaardigheden, die duidelijk in de onderwijscatalogus worden aangeboden. Studenten moeten minstens 30 EC op verdiepend en 45 EC op gevorderd niveau volgen om in aanmerking te kunnen komen voor het bachelordiploma. Het aanbod van verplichte cursussen en keuzecursussen op niveau 3 en het schrijven van een bacheloreindwerkstuk biedt studenten de mogelijkheid om op gevorderde wijze kennis op te doen.

De commissie bekeek tijdens het visitatiebezoek ook het studiemateriaal dat in de verschillende opleidingen werd gebruikt en vond de kwaliteit en het niveau adequaat. Enkel voor het programma GV van de masteropleiding had ze bedenkingen (zie ook 2.1.3.).

Een schematisch overzicht van het curriculum van elk van de opleidingen is opgenomen in Bijlage 4. Dit schema verduidelijkt ook welke vakken in de verschillende opleidingen bijdragen tot het behalen van de eindkwalificaties.

Bacheloropleiding Islam en Arabisch

De major bestaat uit drie componenten. Ten eerste volgen studenten een verplicht kerncurriculum van 75 EC. Daarin is ook het academische contextvak 'Inleiding in de religiewetenschap' opgenomen (tot 2012 was dit enerzijds 'Inleiding in de algemene literatuurwetenschap' en anderzijds 'Inleiding in de algemene taalwetenschap'). Ten tweede bevat de major 45 EC keuzevakken op het terrein van islamstudies en Arabisch. Minimaal 30 EC hiervan dient taalgebonden te zijn en met ingang van 2012 is deze eis aangescherpt in de zin dat de taalvakken verbonden moeten zijn met de Arabische Taal. Ten derde dient de student 15 EC academische contextvakken te kiezen uit een lijst geesteswetenschappelijke onderdelen.

Studenten die willen doorstromen naar (het islamtracé van) het programma Religies in Hedendaagse Samenlevingen van de masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen hebben voldoende aan de cursussen in hun major om te kunnen instromen in deze opleiding.

De opleiding focust enerzijds op de studie van het Arabisch en anderzijds op de studie van de islam. De studenten gaven tijdens het visitatiebezoek aan te vinden dat beide elementen op evenwichtige wijze in het programma zijn geïntegreerd, onder andere door het feit dat studenten in elk blok zowel een islam- als een taalvak opnemen.

De studie van het Arabisch is de eerste focus van de opleiding. De commissie vernam van de docenten dat het de bedoeling van de taalopleiding is om zo snel als mogelijk met studenten originele teksten te kunnen lezen. Studenten bevestigden dat dit inderdaad al in het eerste bachelorjaar gebeurt. Tegen de achtergrond van die doelstelling heeft de opleiding de bewuste keuze gemaakt om de nadruk te leggen op het Modern Standaard Arabisch (zie ook standaard 1). De positie van het Turks is recent gewijzigd in de zin dat studenten enkel nog Turks als keuzevak kunnen volgen en dat de taal niet langer in aanmerking komt voor de taalgebonden component van de major. Door de aanscherping van de taalvereiste zullen nu alle studenten in staat zijn om Arabische teksten te lezen.

Studenten die het standaardprogramma volgen van 30 EC taalverwerving in het eerste studiejaar en 15 EC tekstlezing in het tweede jaar, zijn gekwalificeerd om een minor te doen in Cairo of Rabat, waar ze gedurende een semester aan hun spreekvaardigheid in het Marokkaanse of Egyptische dialect kunnen werken. Dit initiatief kwam er in het verlengde van de aanbeveling van de vorige visitatiecommissie om meer mogelijkheden tot een studieverblijf in het buitenland te voorzien. De commissie las dat per jaar ongeveer vier studenten hiervan gebruik maken. Van de studenten vernam de commissie dat het aantal studenten dat een van de buitenlandse minors doet, daalt. Hoewel deelname wordt gepromoot door de opleiding, haken sommige studenten af door de kosten die eraan zijn verbonden. Ook de zeer beperkte mondelinge taalvaardigheid in de lokale varianten van het Arabisch, die gangbaar zijn in Cairo en Rabat, wordt als een remming ervaren. Het opleidingsmanagement bevestigde dat zeker geen meerderheid van de studenten van de mogelijkheid gebruik maakt. Sinds 2012 zijn de beide minors echter deel geworden van de keuzeruimte binnen de major, terwijl ze voordien onderdeel van de vrije ruimte buiten de major waren. Bedoeling is dat ze op die manier een prominentere plaats krijgen in het programma.

De tweede focus van de opleiding is de studie van de islam. In de islamcursussen worden studenten vanaf het begin aan de hand van vakliteratuur geïnformeerd over de methoden en technieken van de academische islamstudie aan de Europese universiteiten. De islamcursussen leveren een brede kennis van cultuur, samenleving en geschiedenis van de islamitische wereld, in het bijzonder de Arabische. De studenten meldten tijdens de gesprekken tevreden te zijn met de inhoud die in de islamvakken wordt aangeboden, ook al hadden ze vastgesteld dat de nadruk erg op het Midden-Oosten, en minder op Azië en Afrika ligt.

Tijdens de gesprekken gaven de studenten aan dat ze een duidelijk onderscheid ervaren in de niveaus van de cursussen en ze verklaarden aan de commissie tevreden te zijn over de structuur en opbouw van het programma.

De commissie vernam dat het programma van de opleiding Islam & Arabisch vanaf 2013-2014 qua invulling enigszins zal veranderen. Het kerncurriculum zal bestaan uit twee basispakketten (gericht op studie Arabisch enerzijds en studie islam anderzijds). Daarnaast kiest de student uit twee verdiepingspakketten; een eerste waarin literair-historische methoden centraal staan en een tweede dat de rol van islam in de maatschappij zal bestuderen vanuit sociaalwetenschappelijke benaderingen.

De bacheloropleiding wordt afgesloten met een bacheloreindwerkstuk, waarmee de student aantoont gevorderde kennis en vaardigheden te hebben verworven op een specialisatie binnen het vakgebied van de Arabistiek en/of de islamologie (zie ook 'wetenschappelijke/academische vorming').

Bacheloropleiding Godgeleerdheid

De major omvat 135 EC en bevat vier componenten:

- 67,5 EC verplicht kerncurriculum, inclusief 15 EC academische contextvakken op het gebied van de sociale wetenschappen en inclusief een bacheloreindwerkstuk;
- 45 EC keuze uit twee hoofdrichtingen (Theologie of Religiewetenschap);
- 7,5 EC vrij te kiezen binnen de Religiewetenschap en Theologie;
- 15 EC academische contextvakken, te kiezen uit een lijst met geesteswetenschappelijke onderdelen.

De studenten Religiewetenschap verwerven door het te volgen vakkenpakket kennis van en Religiestudies in de wereldreligies, hun geschiedenis, hun voornaamste geschriften, hun verwevenheid met diverse culturen, hun invloed op het persoonlijk en maatschappelijk leven. De methoden van de religiewetenschap en de plaats van de religiewetenschap in de samenleving komen zowel expliciet als impliciet in verschillende cursussen aan bod. Voor studenten Theologie zorgt het aangeboden vakkenpakket voor kennis van en het inzicht in de Bijbelwetenschappen, de geschiedenis van het christendom en de theologie, de geschiedenis van de filosofie, de godsdienstfilosofie, de ethiek, de religiewetenschappen, en de sociale wetenschappen aan de orde, evenals de theologie als wetenschap, en haar plaats in de samenleving.

De bacheloropleiding wordt afgesloten met een bacheloreindwerkstuk, waarmee de student aantoont gevorderde kennis en vaardigheden te hebben verworven op een specialisatie binnen het vakgebied van de theologie of de religiewetenschap (zie ook 'wetenschappelijke/academische vorming').

De commissie vernam tijdens de gesprekken dat de opleiding vanaf studiejaar 2013-2014 met een nieuw curriculum van start gaat, waarin geen plaats meer zal zijn voor de afstudeerrichting Theologie (zie ook standaard 1). De opleiding zal voortaan bestaan uit een kerncurriculum van 60 EC, waarin een basispakket 'Religies, academische benaderingen' en een basispakket 'Religieuze tradities: oorsprong en ontwikkeling' zijn opgenomen. Daarnaast kunnen studenten kiezen tussen enerzijds een verdieppingspakket rond 'Religie en Politiek' en een verdieppingspakket rond 'Religie en Cultuur'.

De commissie ging tijdens de gesprekken met de docenten dieper in op de keuzes die in het nieuwe curriculum worden gemaakt, waarbij de docenten aangaven dat ze die vakken aanbieden die aansluiten bij de aanwezige expertise van de docenten. Dit betekent dat het pakket sterk is gericht op het contemporaine aspect en dat de islam en het christendom de meeste aandacht krijgen. Het historische aspect wil men in de toekomst echter verder uitdiepen door het uitwerken van een interdisciplinaire pakket rond historische religiestudies. Het is het voornemen om geen inleidingen in de Chinese, Japanse en Indiase religies meer te voorzien in het verplichte deel van het programma. Wel blijft de mogelijkheid bestaan voor studenten om in hun vrije ruimte deze vakken te volgen aan andere Nederlandse universiteiten. De commissie constateert dat in dat geval de inrichting van de opleiding niet meer helemaal conform het domeinspecifieke referentiekader van DGO zal zijn.

Tijdens de gesprekken ging de commissie uitgebreid in op de volgtijdelijkheidseisen en de verticale opbouw van het programma. Zo was ze verwonderd over het feit dat enkele inleidende cursussen, zoals 'Inleiding in de Indiase Religies', toch op niveau 2 of 3 worden aangeboden. Het opleidingsmanagement gaf aan dat dit inderdaad mogelijk is, maar dat in dat geval de vereiste literatuur en de opdrachten van de cursus ervoor dienen te zorgen dat deze zich op gevorderd niveau bevindt. De studenten bevestigden dat ze in de meeste cursussen duidelijk het verschil in niveau zien, onder andere door het soort opdrachten dat wordt gegeven.

De commissie vroeg ook aan de Examencommissie hoe de controle op de volgtijdelijkheid wordt uitgevoerd. Uitgelegd werd dat telkens een student zich inschrijft voor een vak op niveau 2 of 3, administratief wordt nagegaan of de student wel voldoet aan de toelatingseisen. Toch bestaat ook de mogelijkheid dat studenten die niet aan deze voorwaarden voldoen een drempeltoets maken, die aantoont dat ze de competenties van het onderliggende niveau reeds hebben verworven. Tijdens de inzage van het cursus- en toetsmateriaal stelde de commissie echter vast dat in sommige gevallen studenten die niet waren geslaagd voor de drempeltoets, toch aan de cursus konden deelnemen.

Aangezien de commissie weinig informatie vond over buitenlandverblijven op bachelorniveau, ging ze dieper op deze kwestie in tijdens het gesprek met de docenten. De docenten gaven aan dat in de bachelorfase weinig aandacht wordt besteed aan een buitenlandverblijf en dat de strategie er meer op is gericht om mensen tijdens de masteropleiding voor hun onderzoek een periode in het buitenland te laten verblijven. Er worden wel jaarlijks studiereizen georganiseerd zodat op die manier geclusterd en gefocust kan worden nagedacht over interculturele ontmoetingen.

Masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen

De eindkwalificaties van deze opleiding worden bereikt door drie programma's, die verschillend zijn opgebouwd. Het programma van GV onderscheidt zich door een verplichte stage van 15 EC, waardoor het aandeel cursussen in dit programma kleiner is. Elk van de drie programma's wordt afgesloten met een masterscriptie van minimaal 15 EC, waarin studenten aantonen te kunnen reflecteren over religie in het algemeen, hun kennis kunnen toepassen op een zelfgekozen specialisatieonderwerp en zelfstandig onderzoek te kunnen verrichten.

Het programma RHS bestaat uit een verplicht kerncurriculum van 10 EC, waarin de aanwezige religiewetenschappelijke kennis wordt verdiept, studenten nadenken over de rol van religies in hedendaagse samenlevingen, hun onderlinge verhoudingen en hun relaties met de seculiere instituties. Daarnaast moet de student kiezen uit twee tracés van 10 EC – één op het gebied van de islamstudies en een ander op het vlak van het religieuze pluralisme in hedendaags West-Europa. Ten derde is er een aanbod van twaalf keuzeonderdelen (60 EC), waaruit de student 25 EC kiest. In deze keuzeruimte is ook de mogelijkheid om een stage te doen voorzien, die in dat geval in combinatie met de scriptie wordt uitgevoerd. Door een samenwerking met de Universiteit van Amsterdam (UvA) wordt 35 EC van het aanbod verzorgd door deze universiteit. Dit aanbod bevindt zich op het terrein van de islamstudies.

Het voltijdse programma BS wordt aangeboden in het Engels indien ook buitenlandse uitwisselingsstudenten deelnemen. De deeltijdvariant wordt enkel in het Nederlands aangeboden. Het programma bestaat uit een verplicht kerncurriculum van 20 EC, waarin de aanwezige Bijbelwetenschappelijke kennis wordt verdiept en verbreed en ook nieuwe kennis wordt verworven in de oudtestamentische, buitencanonieke Joodse, nieuwtestamentische en vroegchristelijke buiten-Bijbelse literatuur in haar historische context. Daarnaast is er 15 EC verplichte keuze, die moet worden ingevuld met vakken op basis van de grondtalen. Bovendien is er 5 EC vrije keuze voorzien, die gewijd is aan de receptiegeschiedenis van de Bijbel of naar afspraak buiten de opleiding kan worden gevolgd. Het afstudeertraject bestaat uit een wetenschappelijke scriptie van 15 EC en een voorafgaande literatuurmodule van 5 EC, die inhoudelijk gericht is op de scriptie en die door de scriptiebegeleider individueel wordt samengesteld. Ook voor het programma BS wordt met de UvA samengewerkt. Van de docenten vernam de commissie dat deze samenwerking erg vlot verloopt.

In het programma GV is geen keuzevrijheid voorzien. Het curriculum voorziet in een verdieping van het vakgebied van de geestelijke verzorging, waarbij studenten worden uitgedaagd zelfstandig na te denken over de praktijk van en de eigen positionering in het gebied van geestelijke verzorging. Tijdens de stage (15 EC) past de student de opgedane kennis toe in de diversiteit van taakvelden van de geestelijke verzorging. Iedere student bouwt een portfolio op en wordt intensief begeleid, wat moet zorgen voor een integratie van theorie, praktijk en persoon. Studenten gaven tijdens de gesprekken aan dat ze de combinatie van theoretische diepgang en praktische toepasbaarheid erg apprecieerden in de opleiding.

De commissie peilde er tijdens de gesprekken expliciet naar bij de studenten of de verschillende vakken van 5 EC, die in de masteropleiding worden aangeboden, wel voldoende diepgang kunnen bieden om binnen één jaar naar het gewenste masterniveau te evolueren, te meer omdat studenten vaak drie van deze vakken naast elkaar volgen, en de opbouw van het curriculum dus eerder breed lijkt. De studenten gaven echter aan dat, hoewel ze hun curriculum zelf kunnen opbouwen, ze dit met de coördinator dienen te bespreken en dat er duidelijke beperkingen zijn in wat wel en niet kan, zodat vakken wel duidelijk stapelen, wat tot de nodige verdieping leidt.

Aangezien de commissie weinig informatie vond over de mogelijkheden voor studenten om een deel van hun studie in het buitenland te doen, ging de commissie hier tijdens de gesprekken dieper op in. Buitenlandverblijven, zo meldden de studenten, worden tijdens de masterstudie niet echt gestimuleerd. Dit heeft veelal te maken met het gebrek aan vrije ruimte in de masteropleiding. In de opleiding GV is een verblijf in het buitenland nog moeilijker te realiseren, omdat studenten in totaal 24 weken stage lopen.

2.1.2. Didactisch concept

In het didactische concept van de UU staan activerend onderwijs en kleinschaligheid centraal. Docenten dienen een variëteit aan werkvormen te voorzien en verschillende toetsmomenten in te lassen, zodat de studielast wordt verspreid over de periode waarin een bepaalde cursus wordt gegeven. Geen enkele cursus mag met louter hoorcolleges worden ingevuld; aanvullend dienen steeds werkgroepen te worden voorzien, waarin studenten presentaties houden over de leerstof en waarin ook ruimte voor discussie is. Indien een cursus veel studenten aantrekt, worden parallelle werkgroepen voorzien met maximaal 25 tot 30 deelnemers. Omdat verschillende cursussen in de beide bacheloropleidingen veel 'bijvakkers' aantrekken, is die splitsing in deze cursussen ook werkelijk nodig. De toegankelijkheid van het aanbod voor 'bijvakkers' zorgt er bovendien volgens de opleiding voor dat de studentenpopulatie relatief divers is in een aantal cursussen, wat leidt tot een open en uitdagend studieklimaat. De docenten gaven tijdens de gesprekken aan met deze interactiviteit ook werkelijk te werken in de colleges. De actieve leeromgeving wordt ondersteund door Blackboard.

Van de studenten van de verschillende opleidingen vernam de commissie dat ze erg tevreden zijn over het onderwijsconcept. Ze bevestigden dat er variatie is in de didactische werkvormen, en dat het onderwijs kleinschalig en activerend is. Desgevraagd gaven de studenten aan dat ze het een voordeel vinden met kleine groepen te werken. Dit zorgt ervoor dat studenten elkaar goed kennen, wat de interactie vergemakkelijkt. De bachelorstudenten Islam & Arabisch vertelden dat ze zeker bij de lectuur van de Arabische teksten de kleine groepen en de goede begeleiding erg apprecieerden.

De commissie verifieerde het didactisch concept ook in de studiehandleidingen en het studiemateriaal en stelde vast dat de gebruikte werkvormen en –middelen gevarieerd, activerend en aan de maat waren.

Studenten meldden dat cursussen worden geëvalueerd en dat verbeteracties worden ondernomen indien nodig. Door de kleinschaligheid van de opleiding is er veel interactie tussen docenten en studenten over de kwaliteit van de opleiding. Hoewel hierover in de kritische zelfstudie niet wordt gerapporteerd, vernam de commissie desgevraagd tijdens de gesprekken met de Opleidingscommissie (OC) dat de responsgraad op enquêtes een punt van zorg is. De OC tracht de respons te verhogen via de nieuwsbrieven, waarin studenten op de hoogte worden gebracht van de opvolging van de evaluaties waaraan ze hebben deelgenomen. De commissie vernam van de studenten dat ze deze actie erg appreciëren. De onderwijsdirecteur overweegt momenteel om de cursusevaluaties tijdens de laatste les te laten invullen, wat als nadeel heeft dat de vragen over de eindtoets nog niet kunnen worden beantwoord.

Bacheloropleidingen Islam & Arabisch en Godgeleerdheid

Studenten moeten in een drietal verplichte cursussen en in verschillende keuzecursussen een referaat houden. In ruim de helft van de cursussen worden schrijfp opdrachten voorzien. In inleidende cursussen worden vaardigheden zoals het vinden, correct samenvatten en citeren

van academische literatuur geoefend. In verdiepende cursussen vergelijken studenten uiteenlopende bronnen met elkaar en beoordelen ze die. In gevorderde cursussen moeten studenten dan weer meer hun creatieve en kritische vaardigheden inzetten.

In de bacheloropleidingen wordt gewerkt met een cursusomvang van 7,5 EC. Voor cursussen van 7,5 EC geldt een standaardomvang van zes contacturen gedurende acht weken, inclusief toetsen. Aangezien studenten steeds twee cursussen op hetzelfde moment volgen, zijn twaalf contacturen per week voorzien. In het tweede en derde jaar hebben studenten soms slechts acht tot tien contacturen per week, aangezien sommige gevorderde vakken slechts vier contacturen voorzien. Vanaf studiejaar 2013-2014 wordt dit verhoogd naar twaalf contacturen in alle fasen van de studie. In de deeltijdvariant van de bacheloropleiding Godgeleerdheid ligt het aantal contacturen beduidend lager dan in de voltijdvariant en daarom wordt minder tijd besteed aan mondelinge presentaties door studenten.

Masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen

In de masteropleiding is gekozen voor een standaardcursusomvang van 5 EC om de samenwerking met de UvA voor twee van de drie programma's te vereenvoudigen. Voltijdstudenten volgen in het eerste semester drie cursussen tegelijkertijd, zodat ze negen contacturen per week hebben. In het tweede semester volgt de student ook enkele cursussen, maar wordt een groot deel ingenomen door niet-cursorische vakken, zoals de stage of de scriptie. De programma's worden zowel in vol- als in deeltijd gevolgd, maar studenten van beide opties volgen de cursussen meestal samen.

2.1.3. Wetenschappelijke en academische vorming

Bacheloropleidingen Islam & Arabisch en Godgeleerdheid

De commissie las in de documenten en vernam tijdens de gesprekken dat het trainen van de academische vaardigheden in de voorbije jaren een punt van zorg is geweest. In het verleden werd vastgesteld dat de onderzoeks- en presentatievaardigheden in de curricula onvoldoende aandacht kregen. Dit leidde ertoe dat studenten in hun derde bachelorjaar onvoldoende uitgerust waren om hun eindwerkstuk uit te werken. Hoewel in het derde bachelorjaar Islam & Arabisch een onderzoeksseminar op het programma stond, vonden vele studenten dat dit te laat kwam. Voor bachelorstudenten Godgeleerdheid staat zo'n onderzoeksseminar niet op het programma.

De opleiding Islam & Arabisch heeft hierop gereageerd door in alle taalgebonden vakken zowel een spreek- als een schrijfofdracht op te nemen. Ook in de bacheloropleiding Godgeleerdheid zijn in verschillende cursussen onderzoeks-, spreek- en schrijfofdrachten voorzien. Momenteel ontbreekt echter de coördinatie van de aard en moeilijkheidsgraad van deze opdrachten nog. Tegen die achtergrond willen de opleidingen nu tot een betere afstemming komen. Het is de bedoeling om samen een gedetailleerde matrix te ontwikkelen waarin de vaardigheden op de niveaus 1, 2 en 3 worden gespecificeerd, en vervolgens gekoppeld aan de opdrachten in cursussen. Deze matrix zal de basis vormen voor de keuze van werk- en toetsvormen in de cursussen vanaf het studiejaar 2013-2014.

Een blijvend aandachtspunt is dat de studenten van beide bacheloropleidingen vaak samen college volgen met 'bijvakkers', die al in hun derde bachelorjaar zitten, en die vaak al training in academische en onderzoeksvaardigheden hebben gekregen in hun basisopleiding. Vanaf studiejaar 2013-2014 zullen daarom de eerstejaarsstudenten Islam & Arabisch samen met de eerstejaars Godgeleerdheid apart genomen worden in een aantal vaardighedenwerkgroepen. Ondanks de gesignaleerde problemen gaven de studenten tijdens de gesprekken aan dat ze

het gevoel hebben goed voorbereid te zijn op het bacheloreindwerkstuk, omdat ze in de cursussen veel schrijf oefeningen doen.

In de digitale leeromgeving van elke cursus is er een Schrijfwijzer, die studenten moet ondersteunen in het leerproces. Studenten oefenen zich in het ontwerpen en uitvoeren van en rapporteren over kleinschalig onderzoek. Dit culmineert in het bacheloreindwerkstuk. Het bacheloreindwerkstuk is enerzijds een inhoudelijke specialisatie en anderzijds een afronding van de training van onderzoeks- en schrijfvaardigheden van de studenten. De commissie kon lezen dat het bacheloreindwerkstuk momenteel nog op individuele basis gebeurt in de zin dat de student afspraken maakt met een docent-begeleider. Er is een coördinator van het bacheloreindwerkstuk die indien nodig studenten in contact kan brengen met geschikte begeleiders. Er is een handleiding voor het schrijven van een bachelor-eindwerkstuk, die de studenten verder kan ondersteunen. Van de studenten vernam de commissie dat ze zelf het onderwerp voor hun bacheloreindwerkstuk kiezen.

In de opleiding Islam & Arabisch is de voorbereiding van het bacheloreindwerkstuk gekoppeld aan een onderzoeksseminar, waarin verschillende onderzoeksmethoden worden gepresenteerd en geoefend, en waarin de studenten een probleemstelling en operationalisering voor de thesis moeten uitwerken. De studenten bevestigden tijdens de gesprekken dat de introductie in methoden volledig in dit seminar plaatsvindt, dat geprogrammeerd staat in blok 3 van het derde jaar. De uitvoering van de eigenlijke thesis gebeurt na het seminar en studenten krijgen van hun begeleider op maat gesneden begeleiding voor die technieken en methoden die ze specifiek voor de bacheloreindwerkstuk nodig hebben. De commissie vernam van de docenten dat er in het nieuwe curriculum meer aandacht zal zijn voor onderzoeksmethoden in die zin dat in de verdiepingspakketten ofwel literair-historische ofwel sociaalwetenschappelijke methoden centraal zullen staan.

De commissie ging met zowel het opleidingsmanagement, de docenten als de studenten van de bacheloropleiding Godgeleerdheid dieper in op de mogelijkheden die in het curriculum aan studenten worden geboden om onderzoekvaardigheden in die opleiding op te doen. De commissie vernam dat er geen apart vak bestaat, dat studenten een introductie geeft in de voor de studie relevante onderzoeksmethoden. Zowel studenten als docenten vertelden aan de commissie dat ze deze informatie in verschillende vakken aangereikt krijgen. Voor de afstudeerrichting Religiewetenschap vernam de commissie dat studenten een inleiding krijgen in de vakken 'Sociology of religion: theories and methods' en 'Antropologie van de religie: theorieën en methoden', die in het voorbije academiejaar specifiek met het oog op de opleiding van studenten in onderzoeksmethoden, qua opzet gewijzigd zijn. In deze laatste cursus worden de studenten Religiewetenschap het veld in gestuurd, om verschillende methodes toe te passen. Bedoeling is dat studenten inzicht krijgen in hoe verschillende methodieken kunnen bijdragen tot de oplossing van een bepaalde problematiek.

De commissie hoorde dat ook in het nieuwe curriculum meer aandacht zal komen voor de uitwerking van een leerlijn inzake onderzoekvaardigheden in die zin dat studenten in het basispakket op een basaal niveau onderzoekstechnieken vanuit sociaalwetenschappelijk perspectief aangereikt krijgen, terwijl in de verdiepingspakketten telkens ofwel sociologische ofwel antropologische methodologieën verder zullen worden uitgewerkt.

Desgevraagd gaven enkele studenten Religiewetenschap aan dat ze vonden dat de wetenschappelijk methodologische voorbereiding, zeker naar de bacheloreindwerkstuk toe, beter kan. Andere studenten legden dan weer aan de commissie uit dat ze vonden goed voorbereid te zijn. Studenten Theologie gaven aan dat ze wel het gevoel hadden dat ze de methoden wel goed hadden meegekregen tijdens hun studie.

Masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen

In elk van de drie programma's is het traject voor het verwerven van onderzoeksvaardigheden en voor het uitwerken van de masterscriptie anders opgevat.

Voor BS geldt dat de onderzoeksvaardigheden die in de scriptie moeten worden aangetoond, geleerd en geoefend worden in het verdiepende gedeelte van het curriculum, dat 20 EC omvat. In het programma GV wordt gewerkt met een scriptietutorial die competentieontwikkeling beoogt op het gebied van onderzoek en (wetenschappelijk) debat. In RHS is deze tutorial ook voorzien als keuzeonderdeel en is hij opgevat als een literatuurstudie en wordt aangeraden aan studenten die door de gevolgde vakken nog weinig kennis hebben verworven in het onderwerp van hun masterscriptie. Voor de rest verwerven de studenten deze kennis in verschillende aparte vakken.

De commissie kon in de cursusbeschrijvingen vaststellen dat in de programma's BS en RHS in enkele cursussen inderdaad aandacht is voor gebruikte methoden. In het programma GV is dit veel minder het geval en viel het de commissie op dat de praktijkgerichte component beter was uitgewerkt. Bovendien stelde de commissie vast dat voor GV in hoofdzaak Nederlandstalige literatuur wordt gebruikt en dat de gebruikte artikelen in sommige vakken niet van wetenschappelijk niveau zijn. Desgevraagd legden de docenten uit dat de oorzaak hiervan te zoeken is in het feit dat de geestelijke verzorging erg specifiek is voor de Nederlandse context. Bovendien vertelden de docenten dat ook Engels- en Duitstalige werken worden gebruikt.

De commissie vernam dat alle studenten gebruik kunnen maken van een handleiding voor het schrijven van een scriptie. In de programma's RHS en BS is de begeleiding van de scriptie individueel georganiseerd: de student maakt afspraken met een docent-begeleider over opzet, uitvoering en begeleiding. In het programma GV is gekozen voor een deels groepsgewijze begeleiding. Studenten in de opleidingen RHS en BS kiezen zelf hun onderwerp, terwijl studenten GV een onderwerp kiezen op basis van een lijst met gespecificeerde deel terreinen waarop binnen de staf expertise aanwezig is. De commissie hoorde van het opleidingsmanagement echter dat het de bedoeling is om ook voor de andere programma's meer structuur te brengen in de onderwerpen die voor de masterscriptie gekozen kunnen worden. Momenteel wordt erover nagedacht om de onderwerpen te koppelen aan de onderzoeksspeerpunten. Studenten zouden zich dan kunnen inschrijven via Blackboard voor een bepaald onderwerp.

2.1.4. Toelating en instroom van studenten

Alle vwo-profielen geven toegang tot de bacheloropleidingen van de faculteit Geesteswetenschappen. De voorlichting over bachelor- en masteropleidingen gebeurt universiteitsbreed en bovendien onderhoudt de faculteit Geesteswetenschappen ook contact met vwo-scholen via het Scholennetwerk van de UU. Tijdens het visitatiebezoek vernam de commissie dat het departement films maakt om via het internet toekomstige studenten aan te trekken. In deze filmpjes wil de opleiding duidelijk maken wat de specifieke focus is van de opleidingen in de School Religiewetenschap en Theologie.

Cijfers met betrekking tot de instroom in de opleiding zijn opgenomen in Bijlage 5.

Bacheloropleiding Islam en Arabisch

De opleiding Islam & Arabisch heeft een kleine instroom met tien tot twintig 'hoofdvakkers' per jaar (zie ook Bijlage 5). Zowel de islamcursussen als de elementaire taalverwervingsvakken

trekken echter ook veel bijvakstudenten aan, zodat sommige cursussen verschillende keren aan meer dan 100 studenten gegeven worden. De commissie vernam tijdens de gesprekken dat dit een belangrijk element is om kleinere opleidingen levensvatbaar te houden.

Bacheloropleiding Godgeleerdheid

In het verleden werden voor de studentenwerving scholen in regio's met een specifiek protestants-christelijke signatuur aangesproken, aangezien studenten die de ambitie hebben om predikant te worden een belangrijke doelgroep waren van de bacheloropleiding. Omdat de afstudeerrichting Theologie wordt afgeschaft, krijgt deze doelgroep sinds kort het advies om elders een opleiding Theologie te doen met het oog op de instroom in de predikantenmaster. De opleiding verwacht dat dit op korte termijn zal leiden tot een verminderde instroom in de bacheloropleiding, die echter gecompenseerd moet worden door de stijgende interesse in religiewetenschappen in Nederland. De werving zal zich voortaan richten op belangstellenden voor het maatschappelijke debat over religies en levensbeschouwelijke diversiteit. De opleiding geeft ook aan dat de daling van de instroom kan worden gecompenseerd door de stijgende belangstelling voor religiewetenschappelijke cursussen bij studenten uit andere opleidingen in de faculteit Geesteswetenschappen.

De opleiding geeft aan dat de instroom de laatste jaren al is teruggelopen; deze trend is versterkt door het vertrek van de PThU. Net als voor de opleiding Islam & Arabisch geldt voor deze bacheloropleiding dat het aanbod van cursussen aan 'bijvakkers' belangrijk is om de opleiding levensvatbaar te houden. De commissie vernam bovendien van het opleidingsmanagement dat de faculteit Geesteswetenschappen solidariteitsmechanismen heeft opgezet die ervoor moeten zorgen dat zelfs kleine opleidingen levensvatbaar blijven. Dit is nodig om voor een zekere consolidering te zorgen na een periode van opeenvolgende veranderingen.

Masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen

Een toelatingscommissie bepaalt of een student kan worden toegelaten tot een bepaald programma. Dit gebeurt op basis van vooraf vastgestelde criteria, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen aansluitende en niet-aansluitende bachelordiploma's. De commissies toetsen op de aanwezigheid van competenties. Indien bepaalde deficiënties worden vastgesteld bij studenten die niet rechtstreeks toelaatbaar zijn, bepaalt de commissie welk reparatietraject studenten moeten volgen. De vorm en omvang van dit traject kunnen verschillen per programma. Aanvragen voor studenten met een buitenlands diploma worden gecoördineerd via het *Admissions office*.

Voor de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen geldt dat afgestudeerden van een van de bacheloropleidingen Theologie, Religiewetenschappen, Taal- en Cultuurstudies (met hoofdrichting Religiestudies) en Liberal Arts and Sciences (met hoofdrichting Religiestudies) rechtstreeks toegang hebben tot de masteropleiding. Ook afgestudeerden van andere Nederlandse bacheloropleidingen worden toegelaten indien ze in hun bacheloropleiding minimaal 30 EC hebben gevolgd op het gebied van de theologie of de arabistiek en/of de religiewetenschappen.

Voor de drie afzonderlijke programma's gelden bovendien bijkomende toelatingsvoorwaarden. De kritische zelfstudie vermeldt dat instromende studenten van het programma GV aantoonbare kennis moeten hebben op het gebied van de godsdienstpsychologie; de pastorale psychologie; de vergelijkende godsdienstwetenschappen; de relatie tussen ethiek en religie; en zingeving en levensbeschouwing. RHS eist dat studenten 30 EC op het gebied van religiewetenschappen hebben gevolgd, met daarbinnen aandacht

voor de islam en de methodes van de godsdienstwetenschappen. Voor BS geldt dat studenten een inleiding in de Bijbelwetenschappen moeten hebben gehad, kennis van exegese van de Bijbel (OT of NT) en kennis van het Hebreeuws of het Grieks (15 EC).

In de masteropleiding stromen jaarlijks relatief veel HBO-ers in. Dit geldt vooral voor het programma GV, waar meer dan de helft van de aanmeldingen een vooropleiding in het HBO heeft genoten. Deze studenten dienen een premasterpakket te volgen van 60 EC (minder voor mensen die een HBO-opleiding Theologie hebben afgerond), dat bestaat uit cursussen uit het reguliere bacheloraanbod. Het schrijven van een bacheloreindwerkstuk is een vast onderdeel van dit premastertraject. Vooral in het programma GV stromen ook studenten in vanuit een andere wo-vooropleiding. Zij moeten een verkort premastertraject volgen.

Voor wat betreft de toelating tot de programma's BS en GV is theologische voorkennis belangrijk. Bijgevolg vroeg de commissie aan de studenten hoe zij de afschaffing van de afstudeerrichting Theologie van de bacheloropleiding Godgeleerdheid ervaren. De masterstudenten gaven aan de afschaffing van de bacheloropleiding aan de ene kant jammer te vinden, maar aan de andere kant ook begrijpelijk. Ze onderstreepten dat ze hoopten dat in de bacheloropleiding ook het bestuderen van de bronnen behouden zou blijven.

2.1.5. Studielast en studeerbaarheid

De commissie ontving tijdens de gesprekken geen klachten over de studeerbaarheid van de drie opleidingen. Dit geldt zowel voor voltijdse als deeltijdse studenten.

Specifiek voor de bacheloropleiding Islam & Arabisch besprak de commissie met het programmamanagement hoe de studielast ervaren wordt, enerzijds door studenten die het Arabisch als moedertaal hebben, en anderzijds door studenten waarvoor dit niet het geval is. De commissie vernam dat moedertaalsprekers meestal enkel een dialect van het Arabisch vaardig zijn en daarom ook het Modern Standaard Arabisch moeten leren. Zij kunnen voor spreekvaardigheidsvakken wel een vrijstelling krijgen. Andere studenten hebben dan weer als voordeel dat ze op het Gymnasium een goede grammaticale onderbouw hebben verworven, zodat ze op dat vlak een voorsprong hebben. In elk geval probeert de opleiding voor deze verschillende studenten in een aanpak op maat te voorzien. De studenten gaven tijdens de gesprekken aan dat het programma studeerbaar is, ook al vergen de Arabische taalvakken vaak een extra inspanning. Studenten vertelden de commissie wekelijks tussen de twintig en de dertig uur aan de opleiding te besteden. Een studente gaf aan dat ze twee opleidingen kon combineren.

De OC meldde dat in de vakevaluaties wordt gekeken naar de tijd die studenten besteden in vergelijking met het aantal voorziene studiepunten. Deze verschillen zijn in het verleden binnen de aanvaardbare perken gebleven.

2.1.6. Onderwijsgevend personeel

Het onderwijsgevend personeel van de opleidingen is gepromoveerd op een thema dat relevant is voor de opleiding, met andere woorden de Arabistiek of islamologie; of de theologie of religiewetenschap. In het taalvaardigheidsonderwijs zijn ook enkele niet-gepromoveerde docenten actief. De docenten participeren in het onderzoeksprogramma van het Instituut voor Theologisch en Godsdienstwetenschappelijk Onderzoek (Integon) en maken deel uit van de leerstoelgroep Islam en Arabisch.

Tijdens de gesprekken vernam de commissie dat recent twee nieuwe kernhoogleraren werden aangetrokken. Beide zijn internationaal gerenommeerde onderzoekers, enerzijds in het domein van islam en Arabisch, anderzijds op het gebied van de religiewetenschap. Zij moeten het onderzoek en onderwijs binnen de School mee helpen uittekenen en profileren.

Alle vaste docenten hebben een basis- of seniorkwalificatie onderwijs en beginnende docenten waarvoor dit niet het geval is, krijgen een opleiding aangeboden om de basiskwalificatie te behalen. Aio's besteden maximaal 10 procent van hun opdracht aan onderwijsopdrachten en worden hiertoe gecoacht en begeleid door een lid van de vaste staf. Hun onderwijstaak bestaat uit het geven van inleidende cursussen en het geven van gastcolleges over hun onderzoek. De totale inzet van aio's bedraagt minder dan 2,5 procent van de totale onderwijstijd.

Bij grote groepen met parallelle werkgroepen kunnen in de bacheloropleiding ook studentassistenten worden ingezet. Dit gebeurt in beperkte mate en in nauwe samenspraak met de coördinerende docent. Allen doorlopen ze een facultair gecoördineerde training didactische vaardigheden.

Voor de taakverdeling van het personeel is een facultair model van kracht. Hierin staat tegenover elke 0,1 fte onderwijsaanstelling (=168 uur) één standaardcursus van 7,5 EC plus 25 uur aan overige onderwijsgerelateerde taken. Op peildatum 1 januari 2012 was de staf-studentratio van de School 27,7 (12,67 fte Onderwijs tegenover 350 studenten, zie ook Bijlage 5). Wel vernam de commissie dat te verwachten is dat de bezuinigingen binnen de faculteit Geesteswetenschappen ook gevolgen zullen hebben voor de personeelsbezetting binnen de School Religiewetenschap en Theologie.

De studenten gaven tijdens het visitatiebezoek aan erg tevreden te zijn over de deskundigheid en de bereikbaarheid van het onderwijzend personeel. De docenten meldden dat de werkdruk hoog is, gezien de aandacht die naar onderwijs gaat, maar dat de sfeer goed is en dat de docenten gemotiveerd zijn.

2.1.7. Opleidings specifieke voorzieningen

Alle medewerkers van de opleiding zijn sinds september 2011 gehuisvest in de binnenstad van Utrecht. Het onderwijs wordt in grote mate verzorgd in panden in de binnenstad. In de binnenstad zijn verder alle noodzakelijke voorzieningen, zoals de bibliotheek, computerleerzalen, een talenpracticum, individuele en groepsruimtes aanwezig. De bibliotheekcollectie van de Religiewetenschappen en Theologie is op de Uithof gehuisvest, maar de studenten kunnen ze ook via de bibliotheek in de binnenstad uitlenen. Studenten gaven tijdens de gesprekken aan tevreden te zijn over de voorzieningen die de opleiding aanbiedt.

Op bachelorniveau krijgen alle studenten in hun eerste studiejaar een tutor toegewezen, die hen tijdens het bachelortraject begeleidt. De focus ligt hierbij op het eerste jaar. De tutor is een docent die verbonden is aan de opleiding van de student. In de School Religiewetenschap en Theologie krijgt elke tutor tien studenten toegewezen. Op strategische momenten in het eerste jaar voert de tutor ofwel in groep ofwel individueel een gesprek over de studievoortgang. De tutor heeft ook een doorverwijsfunctie indien studenten specifieke vragen of problemen hebben. Vanaf het tweede jaar vindt de begeleiding enkel plaats op initiatief van de student. Studenten kloppen vanaf dan ook meer aan bij aparte docenten of gaan rechtstreeks bij de studieadviseur langs.

Desgevraagd gaf de studieadviseur tijdens de gesprekken aan dat langstudeerders nauw worden gevolgd. De opleiding streeft ernaar om hen elk jaar uit te nodigen voor een gesprek. Sinds 2007 hanteert de faculteit Geesteswetenschappen bovendien het bindend studieadvies (BSA). Tot september 2011 ontvingen alle eerstejaarsstudenten die niet het minimum van 37,5 EC hadden behaald, een bindend negatief advies. Sinds september 2011 is dat minimum verhoogd naar 45 EC. In de voorbije jaren ontving ongeveer 50 procent van de eerstejaarsstudenten een BSA, wat onder het facultaire gemiddelde ligt, dat op 60 procent staat. De opleiding verklaart dit door de selecterende functie van het Arabisch taalonderwijs komt.

Voor de masteropleiding geldt dat elk van de drie programma's een coördinator heeft, die het centrale aanspreekpunt is voor vragen van aankomende studenten en ook als tutor voor de huidige studenten fungeert. Voor aanvang van de studie heeft de coördinator met elke student een gesprek over motivatie en studieplanning. Voor technische of persoonlijke vragen kan de student de studieadviseur aangesproken worden, die indien nodig weer kan doorverwijzen naar meer gespecialiseerde instanties.

2.1.8. Beroepsvoorbereiding

Voor wat betreft de beroepsvoorbereiding las de commissie dat, in navolging van opmerkingen van de vorige visitatiecommissie, op bachelorniveau initiatieven werden genomen om meer aandacht te schenken aan de arbeidsoriëntatie van de studenten. Er werd in de bacheloropleiding Godgeleerdheid een stage opgenomen als keuzemogelijkheid in de vrije ruimte, maar weinig studenten maken hier gebruik van. Dit werd tijdens de gesprekken door de studenten bevestigd. Specifiek voor de afstudeerrichting Theologie vertelde een student dat er weliswaar een lijst van mogelijke stageplaatsen is opgesteld, maar dat het initiatief veelal van de student zelf dient te komen.

Van de masterstudenten BS en RHS vernam de commissie dat stages momenteel niet worden gestimuleerd en dat ze vonden dat de opleiding op dit punt meer initiatief zou kunnen nemen. Het opleidingsmanagement gaf aan uitsluitend onderzoeksgelateerde stages te stimuleren.

In het studiejaar 2011-2012 werd voor de masterstudenten ook een bijeenkomst georganiseerd waarop alumni informatie gaven over carrièremogelijkheden. Vanaf het studiejaar 2012-2013 wordt dit soort initiatieven ook in de bacheloropleidingen ingevoerd en wordt dit gekoppeld aan verplichte cursussen om zoveel mogelijk studenten te bereiken. De commissie vernam bovendien dat de carrièreperspectieven een expliciet onderwerp vormen tijdens het intakegesprek van de masterstudenten.

2.2. Overwegingen

In wat volgt gaat de commissie eerst in op de overwegingen die specifiek zijn voor elk van de opleidingen. Nadien worden thematisch de overwegingen besproken die voor de drie opleidingen gelden, namelijk didactisch concept, staf en kwaliteitszorg; academische en onderzoeksvaardigheden; instroom en studielast; faciliteiten, studiebegeleiding en werkveldoriëntatie.

2.2.1. Opleidingspecifieke overwegingen

Bacheloropleiding Islam en Arabisch

De commissie is van mening dat het curriculum op adequate wijze de eindkwalificaties van de opleiding vertaalt. De commissie vindt dat de opleiding erin slaagt om op een evenwichtige wijze de twee hoofdelementen van het programma te combineren. De commissie vindt samen met de studenten dat het programma goed is opgebouwd en dat de vakken op verschillende niveaus goed op elkaar voortbouwen. De commissie is tevreden dat het Turks als keuzevak behouden blijft, na de beslissing om het uit de major te schrappen.

De commissie waardeert dat de opleiding, in navolging van de aanbevelingen van de vorige visitatiecommissie, nu de mogelijkheid biedt aan studenten om een deel van hun studie in het buitenland te verblijven. De commissie apprecieert ook dat op die manier studenten de mogelijkheid krijgen om aan hun spreekvaardigheid te werken. Wel vraagt de commissie dat de opleiding zoekt naar manieren om meer studenten te laten deelnemen aan de buitenlandse minors.

In de opleiding Islam & Arabisch wordt in het derde jaar een onderzoeksseminar voorzien, maar dit komt volgens de commissie in een te laat stadium. De opleiding zou er volgens de commissie goed aan doen om ook al vroeger in de opleiding een expliciete training in onderzoeksmethodologie en -vaardigheden te voorzien (zie ook 2.2.5.).

Bacheloropleiding Godgeleerdheid

De commissie vindt, algemeen genomen, dat het curriculum van de bacheloropleiding Godgeleerdheid een adequate vertaling is van de eindkwalificaties die worden vooropgesteld.

De commissie ging tijdens de gesprekken uitgebreid in op de verticale coherentie van de afstudeerrichting Religiewetenschap. De commissie vindt dat er op dit punt een duidelijke verbetermarge aanwezig is en dat de vakken in het curriculum meer zouden moeten stapelen om tot een gevorderd niveau te komen. Hoewel ze van de studenten vernam dat er een duidelijk onderscheid is in de moeilijkheidsgraad van vakken op niveau 1, 2 en 3, blijft de commissie het merkwaardig vinden dat er in het programmaconcept een introductie in een religie wordt voorzien op een gevorderd niveau. Tegelijkertijd heeft de commissie ook kunnen vaststellen dat het curriculum dat vanaf het studiejaar 2013-2014 ingaat, met basispakketten en verdiepingspakketten, deze opbouw en stapeling van vakken beter vormgeeft.

De commissie raadt aan om in het nieuwe bachelorprogramma Religiestudies aandacht voor de historische insteek en bronnenstudie te behouden aangezien dit belangrijk is voor de aansluiting met de huidige masteropleidingen. Ze heeft vastgesteld dat er naast een studiereis, bijna geen mogelijkheden voorzien zijn voor studenten om een buitenlandervaring op te doen. De commissie vindt dat de opleiding studeren in het buitenland meer moet stimuleren. Bovendien vindt de commissie dat de opleiding het systeem van drempeltoetsen dient te evalueren, zodat enkel studenten die over de vereiste competenties beschikken, kunnen deelnemen aan vakken op verdiepend of gevorderd niveau.

Masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen

De commissie is van mening dat de curricula van de programma's BS en RHS adequate vertalingen zijn van de nagestreefde eindkwalificaties.

De commissie vindt dat dit niet geldt voor het programma GV. Naar aanvoelen van de commissie slaagt de opleiding er niet in om de dubbele ambitie van de opleiding, namelijk om

zowel academisch als praktisch onderwijs te verschaffen, te verwezenlijken. De commissie vond de leermiddelen en de oriëntatie van de vakken van deze opleiding niet van een adequaat academisch niveau.

De commissie is van mening dat studeren in het buitenland meer moet worden gestimuleerd.

2.2.2. Didactisch concept, staf en kwaliteitszorg

De commissie is tevreden over het didactische concept van de opleidingen. De keuzemogelijkheden en de flexibiliteit in de bacheloropleidingen zijn duidelijk elementen die studenten aanzetten om voor de UU te kiezen. Ze juicht toe dat er een goede variatie is in de werk- en toetsvormen. Ze is samen met de studenten tevreden over de bereikbaarheid van de docenten en de ondersteuning en begeleiding die de studenten krijgen van docenten en tutoren. De commissie heeft vastgesteld dat de docenten specialisten in hun vak zijn en de commissie juicht toe dat recent nieuwe kerndocenten werden aangetrokken die de verschillende opleidingen en programma's onderwijs- en onderzoeksmatig een nieuw en internationaal perspectief kunnen geven. De commissie apprecieert dat de opleiding van haar docenten didactische bekwaamheid eist. Ze stelde vast dat de werklust zoals in alle kleine opleidingen hoog is, maar ontving hierover van de docenten geen klachten. De commissie is van mening dat de omkadering van de verschillende opleidingen momenteel goed is, maar vraagt de School Religiewetenschap en Theologie erover te waken dat de werkdruk ook na de geplande hervormingen houdbaar blijft.

De commissie heeft vastgesteld dat de Opleidingscommissie goed functioneert en dat de studenten het gevoel hebben dat met hun opmerkingen rekening wordt gehouden. Wel is de visitatiecommissie van mening dat er duidelijke verbeterpunten zijn op het vlak van de opleidingsgebonden kwaliteitszorg. Zo is de responsgraad op enquêtes laag. De commissie raadt de opleiding aan blijvend te zoeken naar manieren om het percentage studenten dat antwoordt op evaluaties, te verhogen. Ook stelde de commissie vast dat de kritische zelfstudies van de bacheloropleiding Godgeleerdheid en de masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen niet met het volledige docentenkorps werden besproken. Hoewel de commissie de kritische zelfstudies informatief vond, viel het de commissie op dat de zelfkritische invalshoek van deze studies soms ontbrak.

2.2.3. Academische en onderzoeksvaardigheden

De commissie is van mening dat in de verschillende opleidingen de academische en onderzoeksvaardigheden te veel op een ad hoc wijze in de curricula aanwezig zijn en geeft als suggestie mee dat in de curricula een duidelijkere leerlijn voor het verwerven van deze vaardigheden wordt neergezet. De commissie stelde vast dat de bacheloropleidingen voor wat betreft de academische vaardigheden dit proces al hebben aangevangen en vraagt de opleidingen om spoed achter dit proces te zetten.

Ook voor wat betreft de onderzoeksvaardigheden is naar mening van de commissie actie nodig. De commissie vindt dit des te dringender, aangezien ze vaststelde dat de methodologische component in een niet verwaarloosbaar deel van de bacheloreindwerkstukken en masterscripties aan de zwakke kant is (zie Standaard 3, 'gerealiseerd niveau'). De commissie constateerde dat studenten momenteel de relevante onderzoeksmethoden ad hoc verwerven in de verschillende vakken of dat ze een specifieke methodologie individueel aangereikt krijgen omdat ze die nodig hebben voor de thesis. In enkele opleidingen/programma's krijgen studenten een introductie in relevante methodologieën in een scriptieseminar, maar dit seminar wordt ofwel te laat

geprogrammeerd, of oriënteert onvoldoende op het brede gamma van onderzoeksmethodes. De commissie raadt aan om in de verschillende opleidingen een apart vak te voorzien, waarin studenten in de aanvangsfase van de studie een oriëntatie krijgen op de relevante onderzoeksmethoden, die vervolgens, zeker in de bacheloropleidingen, via een duidelijk uitgetekende leerlijn in aparte vakken verder uitgediept kunnen worden.

Studenten kiezen in de meeste opleidingen zelf het thema van hun bacheloreindwerkstuk of masterscriptie. De opleiding GV vormt hierop een uitzondering. De commissie is van mening dat de thesisonderwerpen zowel op bachelor- als op masterniveau meer gestuurd zouden kunnen worden aangeboden, zodat de thematiek ook beter aansluit op het lopend onderzoek van de docenten en studenten hun onderzoek meer geïntegreerd in het onderzoek van de docent kan uitvoeren.

2.2.4. Toelatingsvoorwaarden, instroom en studielast

De commissie heeft kunnen constateren, dat de opleidingen goede ideeën hebben op het vlak van studentenwerving. Wel is ze van mening dat de opleidingen naar toekomstige studenten duidelijk zullen moeten communiceren over de wijzigende programma's.

De commissie vindt de selectiecriteria- en mechanismen in het algemeen adequaat. Wel stelt ze zich vragen over de selectiecriteria en het premastertraject voor het programma GV van de masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen. Gezien het behaalde eindniveau van deze opleiding (zie standaard 3), vraagt de commissie de opleiding na te gaan of de selectiecriteria niet dienen te worden aangescherpt. Ook dient te worden nagegaan of het premasterprogramma niet dient te worden aangepast.

De commissie juicht de inbedding van 'bijvakkers' in een heel aantal van de cursussen toe, omdat dit de levensvatbaarheid van de opleidingen vergroot. Dit is nodig, omdat de studentenaantallen in de opleidingen en programma's uit de School Religiewetenschap en Theologie aan de lage kant zijn.

De commissie heeft vastgesteld dat de studielast voor de studenten zeer haalbaar is, ook al vormen de Arabische taalvakken voor sommige studenten van de bacheloropleiding Islam & Arabisch een horde. De commissie is van mening dat er binnen alle gevisiteerde opleidingen ruimte is om de huidige studielast te verzwaren.

2.2.5. Faciliteiten, studiebegeleiding en werkveldoriëntatie

De commissie vindt de opleidingsspecifieke faciliteiten en de studiebegeleiding adequaat.

De commissie heeft vastgesteld dat een stage mogelijk is in de bacheloropleiding, maar dat studenten hiervoor zelf het initiatief dient te nemen. Net zoals de vorige visitatiecommissie wenst deze visitatiecommissie daarom aan te raden dat de opleiding deze mogelijkheden verder faciliteert. Hetzelfde geldt voor de masteropleiding, met uitzondering van de opleiding GV, waar de stage verplicht is.

De commissie vindt het een goede evolutie dat zowel op bachelor- als op masterniveau voorlichtingsavonden worden ingericht, waarop onder andere alumni over de toekomstperspectieven van de opleiding komen vertellen. De commissie spoort de School aan in zowel de bachelor- als de masteropleiding meer systematisch aandacht te besteden aan de oriëntatie op de beroepsvelden.

2.2.6. Samenvattend

Samenvattend vindt de commissie dat het programma, het personeel en de opleidings specifieke voorzieningen van de bacheloropleidingen Islam & Arabisch en Godgeleerdheid het voor de instromende studenten mogelijk maken om de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

De commissie vindt voor wat betreft de masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen dat het programma van GV niet het vereiste niveau heeft om de beoogde eindkwalificaties te bereiken. Deze vaststelling is zwaarwegend en heeft gevolgen voor de beoordeling van de hele masteropleiding.

Het traject rond academische en onderzoeksvaardigheden moet volgens de commissie zowel in de bacheloropleidingen als in de masteropleiding dringend beter worden uitgewerkt. De commissie acht dit een kritiek verbeterpunt, dat voor de beoordeling van de bacheloropleiding echter gecompenseerd wordt door de kwaliteit van de onderwijsleeromgeving. Voor de masteropleiding weegt het, samen met de negatieve beoordeling van het programma GV, mee door in de negatieve beoordeling van de hele masteropleiding voor wat betreft standaard 2.

Conclusie

Bacheloropleiding Islam en Arabisch: de commissie beoordeelt Standaard 2 als **voldoende**.

Bacheloropleiding Godgeleerdheid: de commissie beoordeelt Standaard 2 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen: de commissie beoordeelt Standaard 2 als **onvoldoende**.

Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing en toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting:

Het gerealiseerde niveau blijkt uit de tussentijdse en afsluitende toetsen, de afstudeerwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren. De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk.

3.1. Bevindingen

De 'bevindingen' met betrekking tot standaard 3 zijn ontleend aan het zelfevaluatie-rapport dat de faculteit Geesteswetenschappen opstelde, tenzij anders vermeld. In wat volgt wordt ingegaan op verschillende voor Standaard 3 relevante elementen: systeem van toetsing; beoordeling van bacheloreindwerkstukken en mastertheses; en gerealiseerd niveau. Gemeenschappelijke elementen worden gezamenlijk besproken en indien nodig wordt een onderscheid gemaakt tussen de verschillende opleidingen.

De visitatiecommissie heeft de Onderwijs- en examenregelingen van de opleiding gelezen. Ze heeft met leden van de examencommissie gesproken, bacheloreindwerkstukken en mastertheses beoordeeld en toetsen die zijn afgenomen in de verschillende curriculumjaren gezien.

3.1.1. Systeem van toetsing

De toetsingsmodaliteiten van de School Religiewetenschap en Theologie zijn een verdere uitwerking van het facultaire en universitaire toetsbeleid. Het toetsbeleid van elke aparte opleiding wordt ontwikkeld onder de verantwoordelijkheid van de Onderwijsdirecteur. De controle op de toetskwaliteit is in handen van de Examencommissie, die zich kan laten adviseren door de facultaire toetscommissie. In tegenstelling tot wat de commissie in de kritische zelfstudie kon lezen, had deze toetscommissie haar concrete activiteiten ten tijde van het bezoek echter nog niet aangevat.

De Examencommissie heeft als plan om per kalenderjaar een aspect van het toetsbeleid te onderzoeken en ervoor te zorgen dat er tijdens het stafoverleg over wordt gepraat. Voor 2012 is dit thema de eindwerken en scripties (zie ook 3.1.2.). De commissie vernam van de Examencommissie dat ook het uniformiseren van beoordelingsformulieren voor referaten op de agenda staat.

Docenten kiezen zelf de toetsvormen die ze in hun cursus wensen te gebruiken. De commissie vernam van de Examencommissie dat intercollegiaal toezicht slechts in beperkte mate aanwezig is. De commissie stelde vast dat de toetspraktijken bij verschillende docenten soms uiteenlopend zijn. Zo zag ze dat de beoordelingsformulieren voor papers vaak erg verschillen. Bovendien hoorde de commissie van studenten dat erg verschillend wordt omgesprongen met de manier waarop aanwezigheid en actieve inbreng van studenten tijdens de colleges wordt meegenomen in de eindbeoordeling van een cursus.

De Examencommissie verklaarde aan de commissie dat de kwaliteit van de toetsing momenteel weliswaar wordt geborgd doordat de docenten jaarlijks dienen te rapporteren aan de Onderwijsdirecteur over hun manier van toetsen, maar dat het daarenboven de ambitie is om de keuze van toetsvormen meer structureel te agenderen op het docentenoverleg.

Docenten kunnen zich bovendien online scholen inzake toetsing via de online module rond toetsing, wat de kwaliteit van de toetsing ten goede moet komen.

Studenten gaven tijdens de gesprekken aan tevreden te zijn over het feit dat er verschillende toetsmomenten zijn en dat er variëteit in toetsmethoden is. Ze bevestigden duidelijk op de hoogte te worden gebracht over de manier van toetsing en vertelden tevreden te zijn over de manier waarop ze hierover feedback ontvangen op hun resultaten.

Bij de toetsing van de academische vaardigheden speelde lange tijd het portfolio een belangrijke rol. Omdat de uitvoering hiervan te wensen overliet, adviseerde de OC in 2011 om de toetsing van de academische vaardigheden op een andere manier te waarborgen. Besloten werd om dit te doen via leerlijnen in de verplichte cursussen. Vanaf het studiejaar 2012-2013 wordt hiermee begonnen voor twee eerstejaars cursussen, om nadien verder te worden uitgebouwd.

Bacheloropleidingen Islam & Arabisch en Godgeleerdheid

Cursussen hebben minstens drie toetsmomenten, die verspreid zijn over het blok, zodat docenten verschillende soorten kennis en vaardigheden kunnen toetsen. In het taalgebonden onderwijs wordt gewerkt met schriftelijke toetsen en aansluitend soms een luistertoets in het talenpracticum. In de niet-taalgebonden vakken is men de laatste jaren meer gaan werken met papers en referaten. Voor de beoordeling hiervan wordt gewerkt met beoordelingsformulieren, die bij aanvang van een vak aan de studenten worden bekendgemaakt.

De commissie keek de examenvragen in en zag dat er een mooie variatie in zit, waarbij vanaf het eerste jaar naast kennis reeds vaardigheden worden getoetst. Ook stelde de commissie vast dat wordt gewerkt met evaluatiemodellen.

Masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen

Cursussen hebben verschillende toetsmomenten, die verspreid zijn over het blok, zodat docenten verschillende soorten kennis en vaardigheden kunnen toetsen. Studenten worden over de manier van toetsing duidelijk op de hoogte gebracht. Bovendien hebben ze recht op inzage in hun resultaten.

In het programma RHS wordt veel gewerkt met KAVV-werstukken (Kerncitaat-Argument-Vraag-Verband), die een formatief karakter hebben en als doel hebben reflectie over de gelezen literatuur te bevorderen. De becijfering wordt meegenomen in het eindcijfer. Bijna alle cursussen worden afgesloten met een kort geschreven werkstuk, gebaseerd op een klein zelfstandig onderzoek. Dit heeft tot doel om de studenten voor te bereiden op de masterscriptie. In de verplichte cursussen en enkele keuzecursussen wordt bovendien gewerkt met een referaat, waarbij het oordeel van de medestudenten kan meetellen voor het uiteindelijke cijfer.

In het programma BS staat het kritisch lezen van secundaire literatuur zeer centraal in de opleiding en daarom werken veel cursussen, vooral in het kerncurriculum, met boekrecensies, schriftelijke samenvattingen van wetenschappelijke studies of literatuurtentamens als deelttoetsen. In alle cursussen met taaleisen wordt het vertalen van Bijbelse literatuur schriftelijk en/of mondeling getoetst. Veel cursussen omvatten een referaat als deelttoets, waarbij ook peer-review wordt gestimuleerd. Alle cursussen in het taalgebonden gedeelte en ook de meeste cursussen uit het kerncurriculum bevatten een wetenschappelijk werkstuk,

waarin studenten zelfstandig een onderzoek volgens de academische methodiek moeten opzetten en uitvoeren.

In het programma GV worden kennis, inzicht en wetenschappelijke competenties door schriftelijke tentamens en papers getoetst. De meer beroepsgerichte competenties waartoe het programma opleidt, zo las de commissie, worden vooral getoetst in het practicumdeel: daarin reflecteert de student reflecteert over de eigen ontwikkeling, bouwt hij of zij een portfolio op en ontvangt hij of zij feedback van begeleiders en medestudenten.

De studenten bevestigden tijdens de gesprekken dat docenten inderdaad gebruik maken van een variëteit aan toetsvormen. Ze gaven aan tevreden te zijn over de manier waarop ze hierover feedback ontvangen. De commissie bekeek ook zelf de toetsen en zag dat er variatie is in de toetsvormen en dat ze op niveau zijn. In de tentamens GV viel het de commissie op dat studenten in opdrachten steeds naar dezelfde literatuur verwezen en dat van studenten weliswaar wordt verwacht dat ze kritisch reflecteren over het eigen handelen, maar dat een kritische reflectie over de wetenschappelijke methode veelal ontbreekt.

3.1.2. Beoordeling van bacheloreindwerkstukken en mastertheses

In de School Religiewetenschap en Theologie is een scriptieregeling uitgewerkt. Hierin worden de criteria uitgewerkt waaraan een scriptie moet voldoen. Ook worden criteria gespecificeerd met betrekking tot het niveau van de probleemstelling, de aansluiting op wetenschappelijke debatten, het gebruik van recente academische literatuur en de kwaliteit van de verslaggeving. De School zal een beoordelingsformulier invoeren waarin de bovengenoemde criteria zijn opgenomen; dit formulier dient als hulpmiddel bij de feedback die aan de student wordt gegeven.

In 2012 werd het beleid met betrekking tot eindwerken en scripties onder de loep genomen met als doel om de criteria scherper te stellen en te uniformiseren. Het toevoegen van de vereiste van een tweede beoordelaar voor het bacheloreindwerkstuk is een eerste concrete uitkomst hiervan. In de masteropleiding wordt al langer met een tweede beoordelaar gewerkt. Ook zal een beoordelingsprotocol worden opgezet met een uniform beoordelingsformulier, met afspraken over de aanlevering van eindversies, controle op plagiaat, de exacte verantwoordelijkheid van de tweede beoordelaar, en met een regeling voor centrale registratie van het beoordelingsformulier, dat voor de examencommissie opvraagbaar zal zijn, zodat de controleerbaarheid wordt vergroot.

De Examencommissie neemt in het kader van kwaliteitsbewaking steekproeven van masterscripties, waarvan ze de beoordeling vergelijkt met de eigen beoordeling. De scriptie wordt geëvalueerd door de begeleidende docent enerzijds en anderzijds door een tweede docent van de opleiding of van een andere universiteit mits goedkeuring door de examencommissie.

De commissie ging in de gesprekken met de Examencommissie dieper in op de rol van de tweede begeleider in het begeleidings- en beoordelingsproces. Momenteel keurt voor de masteropleiding de tweede begeleider het plan van aanpak van de student goed, en beoordeelt hij of zij het finale product. Tussenin is deze begeleider niet betrokken bij de begeleiding. Voor de bacheloropleiding zal de tweede beoordelaar alleen op het einde van het proces een tweede beoordeling geven.

De commissie vroeg aan de Examencommissie hoe binnen de School wordt gewerkt indien de beoordelingen van de twee beoordelaars erg uiteenlopen. De commissie vernam dat zowel in de bachelor- als de masteropleidingen in de meeste gevallen naar een compromis wordt gezocht. Lukt dit niet, dan moet de Examencommissie zich uitspreken. Zeker bij de masterproeven roept de commissie in dat geval een derde deskundige in. Studenten krijgen enkel inzicht in het uiteindelijke cijfer, met een motivering van de eindresultaten.

3.1.3. Gerealiseerd eindniveau

De commissie keek naar twee indicatoren voor het gerealiseerde eindniveau: de kwaliteit van de bacheloreindwerkstukken en masterthesen en de mate waarin studenten vervolgopleidingen aanvatten of succesvol zijn na de opleiding.

Bacheloropleidingen Islam & Arabisch en Godgeleerdheid

De commissie stelde met betrekking tot de eindwerkstukken vast dat er een goede spreiding van de cijfers is. Over het algemeen kon de commissie zich vinden in de cijfers die de studenten hadden gekregen voor de geconsulteerde eindwerkstukken. Wel is de commissie van mening dat er een duidelijke verbetermarge is in de opbouw en methodische uitwerking van de eindwerkstukken. Het viel de commissie op dat studenten in de bacheloreindwerkstukken vaak gebruik maken van onderzoekstechnieken die in het curriculum niet aan bod komen (zie ook standaard 2, ‘wetenschappelijke en academische vorming’), wat een mogelijke verklaring is voor het feit dat de kwaliteit van het methodologische kader van de eindwerkstukken niet altijd optimaal was.

Sinds 2006 zijn in totaal 54 studenten afgestudeerd van de opleiding Islam en Arabisch, waarvan er 22 doorstroomden naar de Utrechtse vervolgmastervooropleidingen, Islam in de Moderne Wereld en Religies in Hedendaagse Samenlevingen. Van vijftien afgestudeerden is bekend dat ze elders in Nederland of in het buitenland een masteropleiding zijn gaan doen. Ongeveer twee derde van de van de studenten studeert voort op masterniveau. Omdat de opleiding niet over alle studenten gegevens heeft, ligt dit aandeel mogelijk hoger.

Sinds 2004 zijn in totaal 298 studenten uitgestroomd uit de opleiding Godgeleerdheid of voorgangers van deze opleiding. Ongeveer twee derde hiervan stroomde door naar de diverse mastervooropleidingen die in de school zelf worden aangeboden, waarbij de eenjarige academische masteropleiding Religiewetenschappen & Theologie het grootste succes kent. Daarnaast stromen ook heel wat studenten door naar een tweejarige research master of een educatieve master. Een derde van de studenten volgt geen vervolgmastervooropleiding aan de UU. De opleiding beschikt niet over detailgegevens, maar een substantieel deel van deze studenten heeft geopteerd voor de predikantenmaster van de PThU. Ook stroomt een aantal studenten door naar masteropleidingen elders in Nederland of in het buitenland.

Masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen

De commissie stelde met betrekking tot de theses vast dat er een goede spreiding van de cijfers is. Voor de programma’s RHS en BS kon de commissie zich over het algemeen vinden in de cijfers die de studenten hadden gekregen voor de geconsulteerde theses. Wel is de commissie van mening dat er een duidelijke verbetermarge is in de opbouw en methodische uitwerking van de theses. Het viel de commissie op dat studenten in de scripties vaak gebruik maken van onderzoekstechnieken die in het curriculum niet aan bod komen (zie ook standaard 2, ‘wetenschappelijke/academische vorming’), wat een mogelijke verklaring is voor het feit dat de kwaliteit van het methodologische kader van de theses niet altijd optimaal was.

De commissie is echter van mening dat de theses van het masterprogramma GV niet voldoen aan de verwachtingen die qua gerealiseerd eindniveau gesteld kunnen worden aan een masteropleiding. Tot 2010 waren studenten niet verplicht om een masterscriptie te schrijven en studeerden vele studenten af met een stageverslag als eindwerk. De commissie stelde bij lectuur van deze stageverslagen vast dat het academische gehalte van een belangrijk deel van deze stageverslagen erg gering was in die zin dat er een erg hoge mate van subjectivering was en dat er geen objectieve probleemstelling werd opgenomen. Toch kregen deze stageverslagen een behoorlijk cijfer, bijvoorbeeld een 7, toegekend. De commissie realiseert zich dat de stagehandleiding van de opleiding deze eis niet stelt, maar acht een objectieve probleemstelling onontbeerlijk voor een academische scriptie.

De commissie besprak deze vaststelling met het opleidingsmanagement en de Examencommissie. Gemeld werd dat voor het eindcijfer van de stage ook het handelen op de werkvloer in rekening werd genomen, wat een mogelijke verklaring is voor de relatief hoge cijfers. Bovendien werd er ook op gewezen dat alle masterstudenten vanaf 2010 een masterscriptie moeten schrijven. Desgevraagd gaf de Examencommissie toe dat dit betekent dat in de periode voor 2010 mogelijk studenten zijn afgestudeerd zonder alle vooropgestelde eindkwalificaties te hebben bereikt. Momenteel worden de academische competenties echter getoetst in de scriptie en ook in het scriptieseminar is de wetenschappelijke insteek duidelijk.

Bij lectuur van de recente masterscripties van de opleiding GV viel het de commissie echter op dat een aanzienlijk aandeel van de geraadpleegde masterscripties eveneens niet voldoen aan de eisen die worden gesteld aan een masteropleiding. Om deze vaststelling te verifiëren, raadpleegde de commissie drie extra masterscripties, waarbij elke scriptie door twee commissieleden gelezen werd. De commissieleden vonden het wetenschappelijke gehalte van een belangrijk deel van de masterscripties niet adequaat. Vaak vonden ze dat de theoretische reflectie ontbrak in het voordeel van de praktische invalshoek. Ook viel het de commissie op dat al te vaak enkel Nederlandstalige literatuur werd geraadpleegd. Scripties misten te vaak een duidelijke probleemstelling en studenten konden niet aantonen de gebruikte methodologie afdoende te beheersen.

Een tweede indicator van het niveau van de opleiding, naast het niveau van de scripties, is de succesvolle doorstroom van studenten naar de arbeidsmarkt. In 2010 en 2011 studeerden in totaal 23 studenten af in het programma GV. Daarvan hebben er dertien een baan gevonden in de geestelijke verzorging of op het snijvlak van de geestelijke verzorging en de baan die ze al hadden voor aanvang van de studie. De anderen studeren verder of zijn teruggekeerd naar hun oorspronkelijke job.

De eerste zeven studenten van het programma RHS studeerden af in augustus 2011. Eén heeft een promotieplaats gekregen in Groningen, één is in het onderwijs terechtgekomen en vier werken in 'organisatie en management' (buiten de religiewetenschappen). Van de voorloper van deze master is een kwart doorgestroomd naar de predikantenmaster van de PThU en kwam ongeveer een derde in het onderwijs terecht. De eerste drie studenten van het programma BS studeerden eveneens in augustus 2011 af. Twee zijn als junior-docent aangesteld en bereiden een promotie-aanvraag voor. Studenten van de voorloper van deze opleiding kozen in regel de PThU-master als vervolgtraject.

Alumni gaven tijdens de gesprekken aan dat ze door de brede opzet van de studies in veel verschillende sectoren terecht kunnen komen en zich daarom niet echt zorgen hadden gemaakt hierover. Andere studenten en alumni gaven aan zich hier wel zorgen over te maken en te vinden dat de opleiding er niet altijd genoeg aandacht aan besteedt.

3.2. Overwegingen

3.2.1. Systeem van toetsing en beoordeling eindwerkstukken en theses

De commissie is tevreden over de manier waarop getoetst wordt, heeft vastgesteld dat op verschillende momenten wordt getoetst en dat verschillende manieren van toetsen worden ingezet, die de verworven competenties van studenten op een adequaat niveau toetsen. Voor het programma GV van de masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen geldt echter dat de commissie vindt dat er nog een duidelijke verbetermarge is in de zin dat niet alle vakken getoetst worden op een academisch niveau.

De commissie heeft kunnen vaststellen dat het toetsbeleid hoog op de agenda staat van zowel de faculteit Geesteswetenschappen als de School Religiewetenschap en Theologie. De commissie is ook positief over het feit dat de Examencommissie gekozen heeft om jaarlijks een bepaald thema onder de loep te nemen. De commissie vraagt hierbij dat er blijvend aandacht is voor normconstantie. De commissie vindt de oprichting van de facultaire toetscommissie een lovenswaardig initiatief, maar betreurt het dat zij toch nog toe nauwelijks initiatief heeft getoond. Ze spoort de facultaire commissie aan zo snel mogelijk met haar werkzaamheden te beginnen.

De commissie heeft geconstateerd dat de toegenomen aandacht binnen de faculteit voor eindwerken en scripties al tot initiatieven heeft geleid, bijvoorbeeld in de zin dat een tweede beoordelaar het bacheloreindwerkstuk moet evalueren. Voor de masterthesis gold deze regel al. De commissie vindt het een goede werkwijze dat de tweede beoordelaar op bachelorniveau alleen het eindproduct mag beoordelen en vindt dat deze werkwijze ook op masterniveau moet worden gehanteerd. Ze is van mening dat de tweede beoordelaar bij voorkeur helemaal niet betrokken is bij de voorbereiding van de thesis en dus ook niet de opzet leest, zoals nu wel het geval is. De commissie heeft vastgesteld dat de beoordelingscriteria voor eindwerkstukken en theses zijn vastgelegd en beveelt de opleidingen aan spoed te zetten achter de plannen om de controleerbaarheid hiervan te verbeteren.

De commissie vindt dat er nog enkele duidelijke verbeterpunten zijn inzake toetsing. Zo dient de collegiale toetsing nader te worden uitgewerkt en moet verzekerd worden dat de criteria voor toetsing eenduidig worden toegepast over de verschillende vakken heen. De toetsing van de academische vaardigheden en methodes dient verbeterd te worden en ook moet de opleiding meer uniformiteit brengen in de gebruikte evaluatieformulieren voor referaten en papers.

3.2.2. Bereikte niveau

De commissie is van mening dat het niveau dat wordt bereikt door de bacheloropleidingen Islam & Arabisch en Godgeleerdheid, adequaat is. Hetzelfde geldt voor de programma's BS en RHS van de masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen. Voor al deze opleidingen geldt echter dat de commissie van mening is dat de scripties methodisch niet allemaal even sterk zijn onderbouwd en dat de methodische opleiding van de studenten beter kan (zie ook Standaard 2). De commissie beschouwt dit als een duidelijk en dringend verbeterpunt.

De commissie is echter van mening dat het programma GV van de masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen de ambities geformuleerd in de eindkwalificaties niet waarmaakt. Het programma is eerder praktisch van inslag en in de geconsulteerde eindwerken wordt vaak niet een voldoende academisch niveau gehaald en wordt niet structureel aan de

wetenschappelijke criteria voldaan. Deze vaststelling acht de commissie erg zwaarwegend en heeft gevolgen voor de beoordeling door de commissie van de gehele masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen. Ook verwacht de commissie van de docenten van dit programma dat ze de eindwerkstukken kritischer beoordelen.

De commissie heeft kunnen vaststellen dat de bachelorstudenten makkelijk hun weg vinden naar vervolgopleidingen.

Conclusie

Bacheloropleiding Islam en Arabisch: de commissie beoordeelt Standaard 3 als **voldoende**.

Bacheloropleiding Godgeleerdheid: de commissie beoordeelt Standaard 3 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen: de commissie beoordeelt Standaard 3 als **onvoldoende**.

Algemeen eindoordeel

Na bestudering van alle beschikbaar gestelde documentatie en afweging van de voor de verschillende Standaarden gegeven deelen, concludeert de commissie dat de bacheloropleidingen Islam & Arabisch en Godgeleerdheid van de Universiteit Utrecht voldoen aan alle eisen die daaraan gesteld mogen worden.

De commissie is echter van oordeel dat dit voor de masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen niet geldt. Hoewel de programma's Religies in Hedendaagse Samenleving en Biblical Studies voldoen aan de kwaliteitseisen, heeft de commissie vastgesteld dat het programma en het gerealiseerde niveau van het programma Theologie en Geestelijke Verzorging niet aan de eisen voldoen. Ook beantwoorden het programma en het eindniveau niet aan de eigen ambities van het programma Geestelijke Verzorging, zoals ze zijn uitgewerkt in de beoogde eindkwalificaties. Deze vaststelling heeft gevolgen voor de gehele masteropleiding, die de commissie als onvoldoende beschouwt.

De Commissie raadt aan om een herstelperiode aan de masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen toe te kennen zodra de opleiding een adequaat verbetertraject heeft gepresenteerd. Dit verbetertraject dient zich te richten op het programma Theologie en Geestelijke verzorging.

Conclusie

De commissie beoordeelt de *bacheloropleiding Islam & Arabisch* als **voldoende**.

De commissie beoordeelt de *bacheloropleiding Godgeleerdheid* als **voldoende**.

De commissie beoordeelt de *masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen* als **onvoldoende**.

Bijlagen

Bijlage 1: Curricula Vitae van de leden van de visitatiecommissie

Prof. dr. D. (Dirk) Hutsebaut (1943) studeerde filosofie en psychologie aan de KU Leuven. Tussen 1970 en 1976 was hij assistent-onderzoeker aan het Centrum voor Godsdienstpsychologie, waar hij promoveerde op een dissertatie over religieuze houdingen bij volwassenen. Vanaf 1976 doceerde hij 'Psychologie van de religieuze ontwikkeling bij adolescenten'; vanaf 1980 ook 'Psychologie van de religieuze ontwikkeling bij kinderen'. In 1986 werd hij benoemd tot hoofddocent Godsdienstpsychologie en methodologie van het empirisch religieonderzoek. Hij doceerde daarnaast het vak 'Psychology of Religion' aan studenten theologie, wijsbegeerte en antropologie. Na zijn promotie tot hoogleraar was hij gedurende zes jaar voorzitter van het departement Psychologie aan de Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen van de KU Leuven. Sinds 2006 is hij met emeritaat. Wel doceerde hij nog twee jaar het vak 'Psychologie van de religieuze ontwikkeling'. Sinds vorig jaar doceert hij het vak Godsdienstpsychologie aan het *Lumen Christi Institute* in Arusha Tanzania.

Drs. K. (Kiki) Boomgaard (1985) studeerde tussen 2004 en 2012 geschiedenis en religiestudies aan de Universiteit van Amsterdam. Tijdens haar studietijd bekleedde zij meerdere student-assistent functies aan de universiteit, onder andere als student-lid van het dagelijks bestuur en het facultaire onderwijsberaad van de Faculteit der Geesteswetenschappen. Ook nam zij twee jaar achtereenvolgende zitting in de opleidingscommissie van de research master Religious studies. Momenteel is zij werkzaam als tutoraatscoördinator bij het departement Kunst-, Religie- en Cultuurwetenschappen aan de UvA.

Prof. dr. em. B. (Burcht) Pranger (1945) studeerde theologie aan de Universiteit van Amsterdam en middeleeuwse wijsbegeerte aan de universiteiten van Toronto en Oxford. Van 1971 tot 1976 doceerde hij oudchristelijk en middeleeuws Latijn aan de UvA en van 1976 tot 1994 was hij wetenschappelijk medewerker aan dezelfde universiteit in de Geschiedenis van het christendom (800-1800). In 1994 werd hij tot hoogleraar benoemd. Pranger is medeoprichter van ASCA (*Amsterdam School for Cultural Analysis, Theory and Interpretation*). Van 1998 tot 2008 was hij onderzoeksdirecteur van het *Instituut voor cultuur en geschiedenis* in de faculteit Geesteswetenschappen van de UvA. Pranger promoveerde in 1975 over Anselmus van Canterbury en publiceerde vervolgens boeken over Bernard van Clairvaux (*Bernard of Clairvaux and the Shape of Monastic Thought*, Leiden, 1994), monastieke poëtica (*The Artificiality of Christianity*, Stanford, 2003) en Augustinus (*Eternity's Ennui*, Leiden 2010). Zijn meest recente boek is *God (1000-1300) en andere essays over literaire aspecten van het christendom* (Hilversum, 2013).

Dr. S. (Sipco) J. Vellenga (1956) studeerde filosofie en sociologie aan de Rijksuniversiteit Groningen en godsdienstsociologie aan de Vrije Universiteit. Was als wetenschappelijk assistent vier jaar werkzaam aan laatstgenoemde universiteit en promoveerde aldaar. Vanaf 1989 is hij universitair docent godsdienstsociologie aan de Universiteit van Amsterdam. Hij verzorgt modulen op het terrein van de sociale wetenschappen van de godsdienst, islam in Europa, religie en de publieke sfeer, en religie, conflict en geweldsbeheersing. Van 1998-2002 was hij directeur van het onderwijsinstituut Theologie & Religiestudies van de UvA. Hij is voorzitter van de Vlaams-Nederlandse Werkgroep Godsdienstsociologie. Tevens is hij lid van de redactie van het Nederlands Theologisch Tijdschrift. Sinds 2007 is hij regelmatig *Visiting Scholar* bij het *Institute for Islam Studies and Christian – Muslim Relations* van de University of Birmingham.

Prof. dr. em. S. (Stefan) Wild (1937) studeerde tussen 1954 en 1961 Semitische Talen, Filosofie en Oude Testamentswetenschap aan de universiteiten van München, Yale (USA),

Erlangen en Tübingen. Hij promoveerde in München met een dissertatie over Arabische lexicografie en werd 1962 Referent aan het *Orient-Institut der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* in Beiroet/Libanon. Van 1963 tot 1968 was hij assistent aan het *Orientalische Seminar* van de Universiteit Heidelberg. Hij habileerde 1968 in München met een studie over Libanese plaatsnamen. Van 1968 tot 1973 was hij directeur van het *Orient-Institut* in Beiroet. In februari 1974 werd hij benoemd tot buitengewoon hoogleraar voor Arabisch, Semitologie, Islam in zijn sociaal-historische aspecten en het Syrisch aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam. Vanaf september 1977 tot aan zijn emeritaat in 2002 was hij hoogleraar voor Semitische Talen en Islamwetenschap aan de Universiteit van Bonn. Hij was tussen 1982 en 2008 uitgever van de tijdschrift *Die Welt des Islams. International Journal for the Study of Modern Islam* (Leiden).

Prof. Dr. H.-G. (Hans-Georg) Ziebertz (1956) studeerde theologie, pedagogiek en sociologie aan de Universiteit Münster. Hij promoveerde in 1990 op een dissertatie over Moralaedagogiek aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen. In 1993 volgde een dissertatie in de pedagogiek over sexuelethische pedagogiek en in 1994 habileerde hij zich in Godsdienstpedagogiek aan de Universiteit te Mainz. Ziebertz werkte tussen 1990-1995 als universitair docent aan de KU Nijmegen, tussen 1995-1998 als hoogleraar Praktische Theologie aan de KTU (Utrecht) en is sindsdien als hoogleraar Praktische Theologie/Godsdienstpedagogiek verbonden aan de Universiteit te Wuerzburg.

Bijlage 2: Domeinspecifiek referentiekader

Domeinspecifieke criteria (Disciplineoverleg Godgeleerdheid, juni 2012)

Inleiding: Religiewetenschap en theologie sinds de vorige onderwijsvisitatie

De opleidingen op het gebied van religiewetenschappen en theologie in Nederland bieden een grote verscheidenheid aan structuren en doelstellingen. Zij hebben gemeen dat zij religies bestuderen vanwege hun belang voor respectievelijk het individu, de samenleving en de cultuur; in het geval van theologische opleidingen ook vanwege het belang voor kerken en levensbeschouwelijke instellingen.

Een belangrijk onderscheid is dat tussen enerzijds de theologische opleidingen waarin de christelijke, islamitische en andere religies in al hun facetten centraal staan en anderzijds de religiewetenschappelijke opleidingen waarin het fenomeen religie in meer algemene zin en de verschillende religies in het bijzonder centraal staan. Ook is er een verschil in wetenschapsopvatting, dat echter niet altijd op dezelfde wijze wordt gearticuleerd. De religiewetenschappen bestuderen religie als een cultureel fenomeen en hanteren een cultuurwetenschappelijke benadering. Religiewetenschappers gaan niet uit van openbaring of van normatieve religieuze tradities, maar kunnen deze uiteraard wel als menselijk fenomeen bestuderen. Empirische benaderingen spelen in de religiewetenschap een grote rol. In de theologie is er een grote verscheidenheid van benaderingen. Vaak is er nauwelijks verschil met de religiewetenschappelijke benadering, maar in andere gevallen onderscheidt theologie zich van religiewetenschap doordat zij het zelfverstaan van de religieuze traditie doordenkt, religieuze documenten en/of een bepaalde traditie als gezaghebbend accepteert en zich aan laat spreken door religieuze waarheidsclaims. Bovendien maken in deze opvatting de disciplines systematische theologie en praktische theologie deel uit van de theologische encyclopedie. De verschillende theologische disciplines dragen bij aan de academische zelfontvouwing van een religieuze traditie. Wat de universitaire inrichting van het domein religiewetenschap en theologie betreft, is de afgelopen jaren het onderscheid tussen een religiewetenschappelijke en een theologische bestudering van religie toegenomen.

Ten opzichte van de vorige onderwijsvisitatie hebben tenminste vier belangrijke ontwikkelingen plaatsgevonden:

1. een versterking van het religiewetenschappelijk accent;
2. een toenemende institutionele inkadering van opleidingen in het religiedomein in grotere, veelal geesteswetenschappelijke, eenheden;
3. verkorting van de maximale studieduur voor een theologisch curriculum inclusief ambtsopleiding tot in totaal zes jaar;
4. volledige afschaffing van de vooropleidingen klassieke talen en inbouw van modules die de kennis van de brontalen moeten waarborgen in het theologisch curriculum.

Ad (1). Tot in de jaren tachtig bestonden er geen gescheiden religiewetenschappelijke opleidingen, maar maakten de religiewetenschappen in meerdere of mindere mate deel uit van het theologisch curriculum. Sindsdien worden in toenemende mate gescheiden religiewetenschappelijke opleidingen aangeboden. Die tendens heeft zich de afgelopen periode doorgezet, met name aan de RU, de UL en de UU. Op dit moment is het landschap veelkleurig en bestaan er naast strikt theologische en strikt religiewetenschappelijke opleidingen ook opleidingen die religiewetenschappelijke en theologische componenten in één opleiding combineren.

Ad (2). Van oudsher werden academisch theologische opleidingen (en voor zover die bestonden, religiewetenschappelijke opleidingen) aangeboden door zelfstandige theologische universiteiten of door theologische faculteiten binnen bredere universiteiten. De afgelopen jaren is er een trend tot fusie van theologische faculteiten met andere faculteiten (waarbij 'geesteswetenschappen' favoriet lijkt). Twee tot dusver zelfstandige katholieke theologische universiteiten (TFI en KTU) zijn als faculteit opgegaan in een universiteit, maar de kerkelijke opleidingen van de protestantse kerk in Nederland zijn juist verzelfstandigd in een nieuwe Protestantse Theologische Universiteit. Waar theologische opleidingen zijn opgegaan in grotere institutionele verbanden, heeft dat in meerdere of mindere mate invloed op de algehele onderwijscultuur aan die opleidingen (onderwijs- en examenreglementen, evaluatiecycli, regels over het minimum aantal studenten in cursussen, etc.). Ook kan het invloed hebben op de curricula.

Ad (3). Ten tijde van de vorige visitatie werden academisch-theologische opleidingen die een ambtsopleiding insloten, gefinancierd voor maximaal zes-en-half jaar; studenten ontvingen voor eenzelfde periode studiefinanciering. Sinds de invoering van de BaMa structuur bestaan er nog slechts bachelor- en masteropleidingen. Bacheloropleidingen duren drie jaar, masteropleidingen een, twee of drie jaar. Studenten die vroeger in nominaal zes-en-half jaar bachelor, master en ambtsopleiding konden doen, doe nu in zes jaar een driejarige bachelor, gevolgd door een driejarige master die een ambtsopleiding insluit. De totale studieduur is voor deze studenten dus verkort.

Ad (4). Voor sommige studenten is de totale studieduur nog meer verkort, namelijk voor die studenten die in het verleden een vooropleiding van één of twee jaar moesten doen. Tot en met het collegejaar 2009–2010 bestond er nog een tweedeling tussen bacheloropleidingen die kennis van Grieks en Latijn veronderstelden, en bacheloropleidingen waarin de mogelijkheid om kennis van deze 'brontalen' (en van het Hebreeuws, de derde voor theologie belangrijke brontaal) te verwerven, was geïntegreerd. Sinds 1 januari 2010 is overal de instroomeis m.b.t. Grieks en Latijn vervallen; daarmee is het ook het fenomeen van de vooropleiding Grieks en Latijn verdwenen. In de hier beschreven criteria gaan wij uit van de nieuwe situatie (zonder vooropleiding).

Bij het opstellen van deze domeinspecifieke criteria is gebruikgemaakt van soortgelijke documenten uit het buitenland, met name van de benchmarks van de Quality Assurance Agency voor Theology and Religious Studies. Het referentiekader is gebaseerd op de descriptorren van het kwalificatieraamwerk voor het hoger onderwijs, de zgn. Dublin-descriptorren. Binnen de Dublin-descriptorren worden vijf aspecten onderscheiden: kennis en inzicht, toepassen van kennis en vaardigheden, oordeelsvermogen, communicatie en leervermogen.

Soorten opleidingen

De bachelor- en masteropleidingen die in de visitatie Religiewetenschap en theologie worden beoordeeld, hebben als doel studenten op te leiden tot een elementair wetenschappelijk (bachelor), dan wel een meer specialistisch wetenschappelijk (master) niveau op het gebied van het object van de studie.

Zowel in de religiewetenschappen als in de theologie duren de bacheloropleidingen drie jaar; van die drie jaar kan brontalenstudie (Grieks, Latijn, Hebreeuws, Arabisch, of nog andere talen) een kleiner of groter deel uitmaken. De driejarige bacheloropleidingen worden door de overheid bekostigd en de studenten in deze opleidingen ontvangen drie jaar studiefinanciering. Met uitzondering van de UvA bieden alle aan de visitatie deelnemende

instellingen een bachelor theologie aan; bacheloropleidingen religiewetenschap zijn er aan de RU, de RUG, de UL, de UU, de UvA, de UvT en de VU.

In vervolg op de bacheloropleiding worden één-, twee- en driejarige masteropleidingen aangeboden. De meeste masteropleidingen (doorstroom masters, eenjarige masters) hebben een studieduur van één jaar. Research masters hebben een studieduur van twee jaar. Theologische masters die tevens ambtsopleiding zijn kennen een studieduur van drie jaar.

Wie toegelaten wil worden tot een kerkelijk ambt, volgt een bachelor theologie en een driejarige master theologie. De driejarige masters worden door de overheid bekostigd. De studenten hebben gedurende deze periode recht op studiefinanciering. De studieduur van zes jaar die wordt vol gemaakt wanneer men zowel de bachelorgraad als de mastergraad behaalt, is in overeenstemming met wat internationaal zowel door de protestantse kerken (verenigd binnen de Europese, Leueningse Kirchengemeinschaft) alsook door de Rooms-Katholieke kerk in de apostolische constitutie Sapiientia Christiana wenselijk wordt geacht. Vrijwel alle instellingen die dit type opleiding aanbieden, staan rechtstreeks onder kerkelijk gezag of hebben de kerkelijke verantwoordelijkheid voor deze opleiding nader geregeld. Driejarige masteropleidingen zijn er aan de PThU, de ThUK, de RU, TST (UvT), de TUA en de VUA.

Naast driejarige masteropleidingen zijn er opleidingen van twee jaar; dit zijn research masters. Deze opleidingen leiden op tot onderzoeker. Hoewel de research master een eindkwalificatie is, wordt beoogd dat een aanzienlijk deel van de afgestudeerden van research masters na hun mastersgraad tevens een doctoraat behaalt. Deze tweejarige opleidingen worden door de overheid bekostigd. De studenten hebben gedurende deze periode recht op studiefinanciering. Research masters in de theologie worden aangeboden aan de UvT en de VUA. De UVA biedt een tweejarige strikt religiewetenschappelijke onderzoeksmaster aan. De RUG biedt een research master in godsdienstwetenschap en theologie aan. Research masteropleidingen vallen buiten de in DGO-verband georganiseerde onderwijsvisiting en blijven hier daarom verder buiten beschouwing.

Verder bestaan er theologische masteropleidingen van één jaar, die zich op meerdere beroepsvelden richten. Zij leiden op tot een loopbaan in de (theologische) wetenschap of tot beroepen op het terrein van het onderwijs, de geestelijke verzorging, de kerken, de media, de zorg, de overheid of het bedrijfsleven waar de in deze studie verworven kennis gewaardeerd wordt. Deze éénjarige masteropleidingen worden door de overheid bekostigd. De studenten hebben gedurende deze periode recht op studiefinanciering. Eénjarige opleidingen in de theologie worden aangeboden aan de PThU, de RUG, de ThUK, de UU, de UvT, de VUA.

Binnen het domein van de opleidingen op het gebied van de religiewetenschappen worden éénjarige masterprogramma's aangeboden gericht op de kennis van het fenomeen religie in het algemeen en de verschillende religies in het bijzonder. De aandacht is hierbij speciaal gericht op hun bronteksten, geschiedenis, leer en praktijken. In deze masterprogramma's zijn meestal beroepsvoorbereidende studie-onderdelen opgenomen ten behoeve van beroepen op het terrein van religieuze gemeenschappen en/of maatschappelijke organisaties, het onderwijs, de overheid, de media en de zorg. Sommige opleidingen kennen in plaats van of naast de beroepsvoorbereidende onderdelen een onderzoeksvariant. Eénjarige religiewetenschappelijke masteropleidingen worden aangeboden aan de RU, RUG, UL, de UU, de VUA, de UvA en de UvT.

Beschrijving van de eisen voor de bacheloropleidingen

De bachelorprogramma's voor de diverse theologische opleidingen kennen minder dan vroeger een vaste, parallelle structuur. Sommige opleidingen kennen een strakke opbouw met weinig keuzemogelijkheden, andere opleidingen laten relatief veel keuzevrijheid aan de student. Dit laatste is veelal het geval in opleidingen die in meer of minder sterke mate zijn ingebed in geesteswetenschappelijke faculteiten of schools.

De bachelorprogramma's van de opleidingen op het gebied van de religiewetenschappen zijn veelal in nauwe samenwerking met faculteiten sociale en/of geesteswetenschappen opgesteld. De keuzevrijheid van studenten is meestal groot.

Omdat de visitatie betrekking heeft op een breed spectrum van opleidingen, is gekozen voor een referentiekader dat niet prescriptief van aard is, maar veel ruimte geeft aan opleidingen om eigen keuzes te maken en accenten te leggen. Hier worden slechts generieke criteria geven; in de zelfstudies kunnen de opleidingen aangeven, hoe ze deze toepassen en op welke wijze zij aan de NVAO-criteria voor niveau en oriëntatie voldoen.

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen en -kwalificaties voor een bacheloropleiding theologie:

Kennis

- Een algemene oriëntatie in de theologie en de plaats die de theologie binnen het geheel der wetenschappen inneemt;
- Elementaire kennis van en inzicht in de Bijbelwetenschappen, de geschiedenis van het christendom en de theologie, de geschiedenis van de filosofie, de godsdienstfilosofie en/of de systematische theologie, de ethiek, de religiewetenschappen, en de sociale wetenschappen en/of de praktische theologie;
- Elementaire kennis van en inzicht in de methoden van de theologie als wetenschap;
- Meer gevorderde kennis van en inzicht in één van de bovengenoemde terreinen van de theologie, die onder meer blijken uit een scriptie/bacheloreindwerkstuk.

Vaardigheden

- In staat tot analyse van wetenschappelijke teksten en tot schriftelijke en mondelinge rapportage daarover;
- In staat tot verzamelen, selecteren en organiseren van secundaire literatuur en primaire bronnen en hiermee zelfstandig kunnen werken;
- In staat tot het schrijven van een werkstuk volgens de binnen de theologie gangbare eisen;
- Het beheersen van voor de theologie relevante ICT-vaardigheden;
- In staat om de religieuze dimensies van maatschappelijke vraagstukken te onderkennen, en deze vraagstukken vanuit theologisch perspectief te evalueren;
- Vermogen tot het toepassen van de verworven kennis in een context die typerend is voor de theologie;
- Het beschikken over flexibiliteit om de verworven kennis en vaardigheden te integreren in een beroep dat niet strikt aansluit bij de opleiding;
- In staat tot zelfstandige oriëntatie op relevante beroepssectoren.

Academische attitude

- Blijk geven van het vermogen tot oordeelsvorming op het vakgebied mede gebaseerd op het afwegen van relevante sociaal-maatschappelijke, wetenschappelijke en ethische aspecten;

- Blijk geven van het vermogen tot reflectie op eigen verantwoordelijkheid;
- Respect tonen voor de meningen en (geloofs-)overtuigingen van anderen.

Afstemming op de arbeidsmarkt

Uit de opleiding blijkt dat de eindkwalificaties afgestemd zijn op de eisen van de arbeidsmarkt. Mogelijke beroepsuitgangen zijn die van het leraarschap met een tweedegraads bevoegdheid of het kerkelijk werkerschap. Vanuit beroepsperspectief dienen de bacheloropleidingen theologie echter vooral gezien te worden als generalistische opleidingen, die hun waarde op de arbeidsmarkt ontleen aan de academische vorming en vaardigheden die boven omschreven zijn.

Naast deze eindtermen die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen voor een bachelor religiewetenschappen:

Kennis

- Een algemene oriëntatie in de religiewetenschappen en de plaats die de religiewetenschappen binnen het geheel der wetenschappen innemen;
- Elementaire kennis van en inzicht in de wereldreligies, hun geschiedenis, hun voornaamste geschriften, hun verwevenheid met diverse culturen, hun invloed op het persoonlijk en maatschappelijk leven;
- Elementaire kennis van en inzicht in de methoden van de religiewetenschappen;
- Meer gevorderde kennis van en inzicht in één religie en/of thema binnen de religiestudies, die onder meer blijkt uit een scriptie/bacheloreindwerkstuk.

Vaardigheden

- In staat tot analyse van wetenschappelijke teksten en tot schriftelijke en mondelinge rapportage daarover;
- In staat tot verzamelen, selecteren en organiseren van secundaire literatuur en primaire bronnen en hiermee zelfstandig kunnen werken;
- In staat tot het schrijven van een werkstuk volgens de eisen van de religiewetenschap;
- Het beheersen van voor het vakgebied relevante ICT-vaardigheden;
- In staat om de religieuze dimensies van maatschappelijke vraagstukken te onderkennen, en deze vraagstukken vanuit religiewetenschappelijk perspectief te evalueren;
- Vermogen tot het toepassen van de verworven kennis in een context die typerend is voor de religiewetenschap;
- Het beschikken over flexibiliteit om de verworven kennis en vaardigheden te integreren in een beroep dat niet strikt aansluit bij de opleiding;
- In staat tot zelfstandige oriëntatie op relevante beroepssectoren.

Academische attitude

- Blijk geven van het vermogen tot oordeelsvorming op het vakgebied mede gebaseerd op het afwegen van relevante sociaal-maatschappelijke, wetenschappelijke en ethische aspecten;
- Blijk geven van het vermogen tot reflectie op eigen verantwoordelijkheid;
- Respect tonen voor de meningen en overtuigingen van anderen.

Afstemming op de arbeidsmarkt

Uit de opleiding blijkt dat de eindkwalificaties afgestemd zijn op de eisen van de arbeidsmarkt. Een mogelijke beroepsuitgang is die van het leraarschap met een tweedegraads bevoegdheid. Vanuit beroepsperspectief dienen de bacheloropleidingen religiewetenschap echter vooral gezien te worden als generalistische opleidingen, die hun waarde op de arbeidsmarkt ontleen aan de academische vorming en vaardigheden die boven omschreven zijn.

Naast deze eindtermen die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.

Eén verdere bacheloropleiding moet hier nog apart genoemd worden: Islam en Arabisch (UU). De reden om deze opleiding mee te nemen in de landelijke visitatie van theologische en religiewetenschappelijke opleidingen is dat deze opleiding vanaf 2007 is ondergebracht bij het departement Religiewetenschap en Theologie van de UU, en in samenhang daarmee is geherprofileerd tot een opleiding die de islamstudie centraal stelt, meer dan de taal- en letterkunde. Deze herprofilering is met ingang van 1 september 2012 ook zichtbaar gemaakt in een nieuwe opleidingsnaam, te weten Islam en Arabisch.

De vorige visitatie van deze opleiding, die toen nog Arabische, Nieuwperzische en Turkse Talen en Culturen heette, vond plaats in 2006 als onderdeel van de onderwijsvisitatie Overige Talen van Europa en het Nabije en Midden-Oosten (QANU 2007). Het daarin gebruikte domeinspecifieke referentiekader voor die opleidingen was gebaseerd op een Common European Framework for Languages, en richtte zich op de volgende kennisdomeinen: taalverwerving, letterkunde, cultuur- en geschiedenis, taalkunde, en wetenschapsfilosofische achtergronden. Het kader hield er al wel rekening mee dat sommige gevisiteerde opleidingen de taal- en letterkunde meer centraal konden stellen, terwijl voor andere de cultuur en geschiedenis van een regio belangrijker is.

Gezien het huidige profiel en de inbedding van de Utrechtse opleiding Arabische Taal en Cultuur (ATC, vanaf 1 september 2012 “Islam en Arabisch”, I&A) kunnen de criteria die binnen DGO zijn afgesproken voor een bachelor religiewetenschappen tevens worden gebruikt voor ATC/I&A, met uitzondering van de eis dat de studenten elementaire kennis dienen te hebben van de wereldreligies. In plaats van die eis kunnen de criteria voor taalverwerving en voor cultuur en geschiedenis uit de visitatie van Overige Talen van Europa en het Nabije en Midden-Oosten van 2006 worden gehanteerd, te weten:

- Kennis van de taalkundige structuur van het Arabisch (syntaxis, fonologie, morfologie, semantiek, etc.);
- Kennis van de woordenschat van het Arabisch;
- Kennis van de synchrone en diachrone dimensie van de betreffende taal gelieerd aan taalkundige theorieën;
- Brede kennis van en inzicht in de landen, de culturen en de en samenleving waarin Arabisch wordt of werd gebruikt;
- kennis van de geschiedenis van die landen.

Beschrijving van de eisen van de masterprogramma's

Binnen DGO bestaat overeenstemming over de volgende algemene eindtermen en - kwalificaties voor alle masters binnen het domein:

Kennis

Afgestudeerden beschikken over gespecialiseerde vakkennis en methodisch inzicht op een zodanig niveau, dat zij zich zelfstandig verder kunnen ontwikkelen in de door hen gekozen disciplinaire specialisatie. Zij zijn in staat om zelfstandig onderzoek te doen.

Vaardigheden

Afgestudeerden

- beschikken over de technische en theoretische vaardigheden om op een zelfstandige en wetenschappelijke wijze bronnen en literatuur te verzamelen, te analyseren en te beoordelen met als doel op een creatieve wijze verklarende of inzichtelijke werkhypothesen te formuleren en te toetsen en daarmee een bijdrage te leveren aan relevante wetenschappelijke debatten;
- zijn in staat om te gaan met divers en weerbarstig bronnenmateriaal;
- zijn in staat tot reflectie op academisch niveau op religie in het algemeen en op de actuele situatie van godsdienstige gemeenschappen en individuen in hun historische en hedendaagse maatschappelijke context;
- zijn in staat een zelfstandig oordeel te vormen op het terrein van theologie en religiewetenschap;
- zijn in staat verworven kennis toe te passen op complexe vraagstukken rond theologie en/of religie;
- Zijn in staat vakmatige inzichten en de resultaten van (eigen) wetenschappelijk onderzoek mondeling en schriftelijk te vertalen naar een breed publiek van specialisten en niet-specialisten, en deel te nemen aan het maatschappelijk debat.

Academische attitude

Afgestudeerden zijn bereid en in staat tot rekening houden met historische, methodische, maatschappelijke en ethische aspecten bij de wetenschappelijke oordeelsvorming over en analyse van complexe vraagstukken op het eigen vakgebied.

Afstemming op de arbeidsmarkt

Afgestudeerden beschikken over voldoende van de genoemde vaardigheden om de academische beroepen of functies te kunnen vervullen waarvoor de betreffende masteropleiding opleidt. Hierbij kan men denken aan kerkelijke ambten en de functies van eerstegraads bevoegd leraar, geestelijk verzorger, consulent op het gebied van religie, en wetenschappelijk onderzoeker. Daarnaast is te denken aan andere academische beroepen, waarin duurzame kennisontwikkeling, -verwerving of -verwerking, bereidheid om nieuw en/of onontgonnen terrein te betreden en het dragen van verantwoordelijkheid samengaan. Complicerende factor is, dat de werkvelden waarin alumni werkzaam zijn, zo divers zijn dat het niet mogelijk is om daarvoor nadere opleidingskwalificaties te formuleren. Na het verwerven van een werkplek zoeken alumni doorgaans van daaruit meer toegespitste vorming.

Naast deze eindtermen en -kwalificaties die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.

Masteropleidingen die opleiden tot een ambt

De eisen ten aanzien van de theologische masteropleidingen die tevens opleiden tot een kerkelijk ambt, zijn door de meeste kerken expliciet geformuleerd en door de onderwijsinstellingen direct of indirect overgenomen. De erkenning van de zijde van de protestantse kerk in Nederland en de rooms-katholieke kerk van de opleiding tot geestelijk verzorging is door hen nauw verbonden met de inhoud van de ambtsopleiding.

De protestantse kerk in Nederland stelt in ordinantie 13, artikel 1.4 van haar Kerkorde, dat de opleiding van haar predikanten in ieder geval omvat:

- de uitleg en theologie van de Heilige Schrift;
- de geschiedenis van de kerk, in het bijzonder de geschiedenis van de Reformatie en die van de kerken in Nederland;
- de leer en het belijden van de kerk;
- de ethiek;
- de verhouding van de kerk tot andere kerken, godsdiensten en levensbeschouwingen;
- de theorie en praktijk van ambt en gemeente;
- het kerkrecht;
- alsmede een tijdens de opleiding te volgen stage in een gemeente.

Diverse kleinere kerkgenootschappen hebben hun ambtsopleiding als inwonend seminarie/instituut ondergebracht bij één van de te visiteren instellingen, en hebben daarbij een overeenkomst gesloten waarbij ofwel een deel van de opleiding aan die instelling door eigen hoogleraren en universitair docenten wordt gegeven, ofwel aan die instelling deel uitmaakt van de eigen kerkelijke opleiding. Dit geldt bijvoorbeeld voor de baptisten, hersteld hervormden, nederlands-gereformeerden, oudkatholieken, remonstranten en vrij-evangelischen. Voor zover dit type kerkelijke opleidingen overheidssubsidie ontvangt, geeft de overheid die subsidie door via de universiteit aan welke zij zijn gevestigd, en stelt de overheid hierbij als voorwaarde dat deze universiteit voor de kwaliteitstoetsing zorg draagt. Voor zover dit type opleidingen niet door de overheid wordt gefinancierd, ziet de overheid ook niet toe op de kwaliteit. Daarom vallen deze opleidingen buiten de reguliere visitatie. De VUA kiest hier voor een andere lijn en beschouwt de aan de VUA gevestigde bekostigde opleidingen van de hersteld hervormde kerk, de doopsgezinde broederschap en de baptisten als regulier onderwijs; en laat deze dus mee visiteren.

De Tilburg School of Theology van de UvT en de Theologische Faculteit van de RU zijn bij de inrichting van hun opleidingen gebonden aan de apostolische constitutie *Sapientia Christiana* of *Ex Corde Ecclesiae*, die als kader dienen voor alle kerkelijk opgerichte en/of kerkelijk erkende katholieke theologische faculteiten ter wereld. Juist als kader laten zij ook de nodige ruimte voor concretisering die rekening houden met nationale wetgeving. Over de afstemming van de curricula op de kerkelijke documenten en de benoeming van docenten die een *mandatum docendi* behoeven voeren beide instellingen overleg met hun grootkanselier en/of hun *ordinarius loci*, en met de Congregatie voor Katholieke Educatie te Rome.

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen voor een driejarige masteropleiding theologie:

- Afgestudeerden voldoen aan bovengenoemde algemene eindtermen en kwalificaties.
- Afgestudeerden beschikken over de eindtermen, vaardigheden en attitude die zij nodig hebben om toegelaten te worden tot het kerkelijk ambt waartoe de master opleidt, en om dit ambt met vrucht te kunnen vervullen. Deze kwalificaties verschillen van kerk tot kerk en daarmee ook van master tot master.

Naast deze eindtermen die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.

Masteropleidingen geestelijke verzorging

Op het gebied van krijgsmacht en justitie heeft de overheid bepaalde zendende instanties bevoegd verklaard; binnen het leger en justitiële inrichtingen worden alleen geestelijk verzorgers aangesteld die een binding met een dergelijke zendende instantie hebben. Op het gebied van zorginstellingen – die doorgaans als de werkgever optreden – worden er door de overheid geen beroepseisen geformuleerd. In de praktijk worden in de zorginstellingen geestelijke verzorgers met zeer uiteenlopende opleidingen zowel op WO-niveau als ook op Hbo-niveau aangesteld, in veel gevallen met ambtsbevoegdheid, maar in toenemende mate ook zonder. De masteropleidingen die opleiden tot geestelijk verzorger bij zorginstellingen zijn door de Vereniging van Geestelijk Verzorgers bij Zorginstellingen geaccrediteerd aan de hand van een toetsingskader (<http://skgv.mijnregister.nl/files/Toetsingskader%20bij-%20en%20nascholing1.pdf>), en opgenomen in het register van geaccrediteerde opleidingen van de Stichting Kwaliteitsregister Geestelijk Verzorgers. Naast éénjarige opleidingen tot geestelijk verzorger bestaan er ook driejarige masteropleidingen die tevens opleiden tot een kerkelijk ambt en die voldoen aan de eerder genoemde kerkelijke eisen.

Met het oog op een bredere inzet in tal van andere organisaties biedt een enkele faculteit ook een éénjarige masteropleiding op het terrein van de geestelijke zorg in organisaties aan.

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen voor een masteropleiding geestelijke verzorging:

- Afgestudeerden voldoen aan bovengenoemde algemene eindtermen en kwalificaties.
- Afgestudeerden beschikken over de kwalificaties die zij nodig hebben om toegelaten te worden tot de functie van geestelijk verzorger bij het leger of een justitiële inrichting, voldoen aan de eisen zoals gesteld in het toetsingskader van de VGVZ (<http://skgv.mijnregister.nl/files/Toetsingskader%20bij-%20en%20nascholing1.pdf>), of beschikken over gelijkwaardige kwalificaties.
- Afgestudeerden van een driejarige masteropleiding geestelijke verzorging voldoen tevens aan de eindtermen die boven genoemd zijn bij masteropleidingen die opleiden tot een ambt.

Naast deze eindtermen die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.

Educatieve Masteropleidingen

Hoewel er (nog) geen wettelijke criteria voor de opleiding tot docent in het godsdienst-/levensbeschouwelijk onderwijs zijn geformuleerd, zijn er door humanistische, protestantse en rooms-katholieke beroepsverenigingen wel ‘profielen’ van de betreffende docent op de 1e en 2e graadsniveau opgesteld. Aan sommige universiteiten kan men via een minor in het bachelorprogramma een tweedegraads lesbevoegdheid verkrijgen. Er zijn twee varianten van de eerstegraads universitaire lerarenopleiding: een éénjarige educatieve master waartoe men kan worden toegelaten na voltooiing van een ander éénjarig masterprogramma binnen het religiedomein, en een tweejarig educatief masterprogramma, waarin de éénjarige universitaire lerarenopleiding wordt gecombineerd met éénjarig vakinhoudelijk verdiepingsprogramma op masterniveau. In beide gevallen maakt een onderwijsstage van 30 EC deel uit van het programma. Feitelijk duurt de masteropleiding tot leraar in beide gevallen twee jaar na de bachelor. Deze opleidingen zijn door de overheid bekostigd en er wordt studiefinanciering voor toegekend.

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen voor een educatieve masteropleiding:

- Afgestudeerden voldoen aan bovengenoemde algemene eindtermen en kwalificaties.
- Afgestudeerden beschikken over de pedagogische en didactische kwalificaties die in het Nederlandse onderwijsveld gebruikelijk zijn voor docenten met een eerstegraads lesbevoegdheid.

Educatieve masteropleidingen vallen buiten de in DGO-verband georganiseerde visitatieronde.

Overige Masteropleidingen

De eisen voor de theologische masterprogramma's die voor meerdere beroepsvelden opleiden, verschillen per instelling en per studievariant.

Bijlage 3: Beoogde eindkwalificaties

Bacheloropleiding Islam en Arabisch

De afgestudeerde:

- A. heeft kennis van en inzicht in het vakgebied van de Arabistiek en de islamologie.
- B. heeft kennis van en inzicht in de theoretische en methodologische grondslagen van de Arabistiek en de islamologie.
- C. beschikt over algemene academische vaardigheden, in het bijzonder met betrekking tot de lectuur van Arabisch en/of Turks tekstmateriaal.
- D. is in staat om kennis en inzicht op dusdanige wijze toe te passen, dat dit een professionele benadering van zijn/haar werk of beroep laat zien
- E. kan een praktijkvraag of probleem op het vakgebied herformuleren tot een duidelijke en onderzoekbare probleemstelling; de daarin vervatte begrippen op adequate wijze operationaliseren; een onderwerp zowel theoretisch als empirisch bestuderen, in onderlinge samenhang; het resultaat weergeven in een coherent betoog dat wordt afgesloten met een heldere, synthetiserende conclusie; de resultaten gebruiken voor het beantwoorden van de praktijkvraag of het bijdragen aan verheldering en zo mogelijk oplossing van het probleem; vormt een oordeel dat mede gebaseerd is op het afwegen van relevante sociaalmaatschappelijke, wetenschappelijke of ethische aspecten.
- F. is in staat om informatie, ideeën en oplossingen over te brengen op een publiek bestaande uit specialisten of niet-specialisten.
- G. bezit de leervaardigheden die noodzakelijk zijn om een masteropleiding aan te gaan.

Bacheloropleiding Godgeleerdheid

De afgestudeerde:

- A. heeft kennis van en inzicht in de vakgebieden van de theologie en/of religiewetenschap.
- B. heeft kennis van en inzicht in de theoretische en methodologische grondslagen van de vakgebieden theologie en/of religiewetenschap.
- C. beschikt over algemene academische vaardigheden, in het bijzonder met betrekking tot spreek- en schrijfvaardigheid.
- D. is in staat om kennis en inzicht op dusdanige wijze toe te passen, dat dit een professionele benadering van zijn/haar werk of beroep laat zien.
- E. kan een praktijkvraag of probleem op het vakgebied herformuleren tot een duidelijke en onderzoekbare probleemstelling; de daarin vervatte begrippen op adequate wijze operationaliseren; een onderwerp zowel theoretisch als empirisch bestuderen, in onderlinge samenhang; het resultaat weergeven in een coherent betoog dat wordt afgesloten met een heldere, synthetiserende conclusie; de resultaten gebruiken voor het beantwoorden van de praktijkvraag of het bijdragen aan verheldering en zo mogelijk oplossing van het probleem; vormt een oordeel dat mede gebaseerd is op het afwegen van relevante sociaalmaatschappelijke, wetenschappelijke of ethische aspecten.
- F. is in staat om informatie, ideeën en oplossingen over te brengen op een publiek bestaande uit specialisten of niet-specialisten.
- G. bezit de leervaardigheden die noodzakelijk zijn om een masteropleiding aan te gaan.

Masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen

De afgestudeerden:

- A. hebben diepgaande kennis van en inzicht in een van de deelgebieden van de religiewetenschappen/theologie respectievelijk de islamologie; afhankelijk van het gekozen programma betreft dit de Bijbelwetenschappen, de rol van religies in de hedendaagse samenlevingen of de geestelijke verzorging.
- B. kunnen op een academisch niveau reflecteren op religie in het algemeen en op de actuele situatie van godsdienstige gemeenschappen en individuen in hun historische en maatschappelijke context;
- C. kunnen hun kennis toepassen en integreren in complexe vraagstukken rond theologie en religie;
- D. kunnen een zelfstandig oordeel vormen op het terrein van theologie en godsdienstwetenschappen en overzien daarvan de sociaal maatschappelijke en ethische consequenties;
- E. kunnen hun inzichten vertalen naar een breed publiek van specialisten en niet-specialisten, en deelnemen aan het maatschappelijk debat;
- F. beschikken over voldoende vakkennis en methodisch inzicht om zich op academisch niveau zelfstandig verder te kunnen ontwikkelen in de door hen gekozen disciplinaire specialisatie;
- G. zijn in staat om zelfstandig onderzoek te doen.
- H. Afgestudeerden van het programma Theologie en geestelijke verzorging dienen bovendien te voldoen aan de eisen die gesteld worden door de beroepsvereniging VGVZ.

Religies in hedendaagse samenlevingen (RHS)

Het programma RHS beoogt professionals op te leiden die een gedegen inzicht hebben in de rol van religie in de hedendaagse samenleving, en die op grond van deze inzichten beleid kunnen ontwikkelen voor overheden, semi-overheden en organisaties voor sociaal en cultureel werk die zich richten op religieuze groepen, of daarmee binnen hun doelgroepen te maken hebben. Studenten dienen bij aanvang al een elementaire kennis van de inhoud van religies te hebben, in het bijzonder van de christelijke en islamitische traditie. De verdieping die in het masterjaar plaatsvindt, heeft vooral betrekking op het maatschappelijke debat, dat vandaag over religie plaatsvindt, en concentreert zich daarom op kwesties van secularisatie, verhouding kerk en staat, verzuiling, religie in de publieke ruimte, e.d. Binnen dit geheel kan de student ofwel kiezen de discussie over de islam centraal te stellen, ofwel de huidige rol van religie in meer brede zin te bestuderen.

Biblical Studies (BS)

Het programma Biblical Studies beoogt professionals op te leiden die diepgaande kennis hebben van de canonieke en buitencanonieke bijbelse literatuur, haar ontstaan en historische context en die gedegen hermeneutisch inzicht hebben in de complexe processen van de receptie van deze literatuur in heden en verleden. Afgestudeerden zijn in staat om met behulp van de gangbare bijbelwetenschappelijke methoden zelfstandig onderzoek te verrichten in bronteksten en uitlegtraditie van de Bijbelse literatuur, op basis van kennis van minimaal één van de brontalen Hebreeuws en Grieks. Ze kunnen de resultaten van dit onderzoek communiceren naar zowel specialisten als nietspecialisten. Afgestudeerden zijn in staat de joods-christelijke wortels van de westerse cultuur aan de hand van concrete voorbeelden te bespreken, de daarbij behorende bijbelteksten uit te leggen en deze zowel in de historische als ook in de huidige maatschappelijke context te plaatsen. Ze kunnen een

exegetische claim in een wetenschappelijke of populaire vorm toetsen op haar academische plausibiliteit en zijn ook in staat kritisch te reflecteren op hun eigen onderzoek. Op basis van de verworven kennis en vaardigheden kunnen zij een deskundige bijdrage leveren aan wetenschappelijke en maatschappelijke debatten over de bijbelse traditie en haar receptiegeschiedenis.

Geestelijke verzorging (GV)

Het programma GV beoogt (geestelijk verzorgers) op te leiden tot professionals die initieel bekwaam (competent) zijn voor het beroep geestelijk verzorger in de zorg, een zelfstandige praktijk of in ondersteunende semi-publieke organisaties. Als professional hebben zij gedegen inzicht in de rol van religie en levensbeschouwing in de hedendaagse samenleving en in zorginstellingen, zowel op het macroniveau van het maatschappelijk debat, het mesoniveau van de instellingen, als microniveau van de zorg aan individuen. Studenten dienen bij aanvang elementaire kennis te hebben van levensbeschouwelijke stromingen en één specifieke religie/levensbeschouwing in het bijzonder, zij hebben inleidende kennis van godsdienstpsychologische theorieën en onderzoeksmethoden en van theorievorming op het gebied van geestelijke gezondheid en levensvragen, alsook van ethiek. De verdieping die in de master plaatsvindt, betreft de professie van geestelijk verzorger en competentieontwikkeling in dit domein. Competentie ontwikkeling betreft de drieslag kennis, vaardigheden en houdingen. De kennis heeft primair betrekking op theorievorming in de (praktische) theologie, religiewetenschap, geestelijke verzorging en hulpwetenschappen als psychologie, pedagogiek en gezondheidswetenschappen. De te ontwikkelen vaardigheden zijn: diagnostische competentie, counseling competentie, ethische competentie, communicatieve competentie, rituele competentie, hermeneutische competentie, en beleidsmatige competentie. Tenslotte dient de geestelijk verzorger een persoonlijke attitude te hebben die past bij de functie. In een verplichte stage doet iedere student ervaring op in één van de werkvelden van de geestelijke verzorging. Bovengenoemde uitwerking van de eindkwalificaties past bij de eisen die gesteld worden door de beroepsvereniging VGVZ.

Bijlage 4: Overzicht van de programma's

Programma bacheloropleiding Islam en Arabisch

Verplichte cursussen (alle 7,5 EC)

	Naam	Niveau	Referaat	Paper	Eindterm
1	Taalverwerving Arabisch 1	1			C
2	Taalverwerving Arabisch 2	2			C
3	Islam, een inleiding	1	x	x	ABF
4	Islam en samenleving	2	x	x	ABDF
5	Geschiedenis Midden-Oosten	2	x	x	ABF
6	Koran en Koranexegese	3		x	ABE
7	Onderzoeksseminar Arabisch	3			ABDE
8	Inl. alg. literatuurwetenschap*	1			BC
9	Inleiding algemene taalwetenschap	1		x	BC
10	Bacheloreindwerkstuk Arabisch	3		x	ABEF

* Inleiding Algemene Literatuurwetenschap wordt vanaf 2012 vervangen door Inleiding Religiewetenschap

Keuzevakken (alle 7,5 EC)

	Naam	Niveau	Referaat	Paper	Eindterm
1	Taalverwerving Arabisch 3**	2			C
2	Taalverwerving Arabisch 4**	2			C
3	Arabisch 1a (media Arabisch) **	3			CD
4	Arabisch 2a (lectuur capita selecta) **	3			CD
5	Arabisch 3a (lectuur capita selecta) **	3			CD
6	Taalverwerving modern Turks 1**	1			C
7	Taalverwerving modern Turks 2**	1			C
8	Taalverwerving modern Turks 3** *	2			CD
9	Taalverwerving modern Turks 4**	2			CD
10	Islam in Turkije	1	x	x	ABDF
11	Shi'itische Islam	2	x	x	ABF
12	Fundamentalisme in Christendom en Islam	2	x	x	ABF
13	Islam in de Nederlandse literatuur	3	x	x	ABF

** Cursussen waarin taalverwerving het hoofddoel is. Van die cursussen moeten er minimaal vier worden gekozen die op dezelfde taal betrekking hebben.

Programma bacheloropleiding Godgeleerdheid

Verplichte vakken

	Naam	Niveau	Richting	Referaat	Paper	Eindterm
1	Inleiding religiewetenschap	1	R en T	x	x	ABCF
2	Jodendom, een historische inleiding	1	R en T		x	AC
3	Islam, een inleiding (2)	1	R en T	x		ABCF
4	Christendom, een wereldreligie	1	R en T		x	AC
5	Godsdienstwijsbegeerte	2	R en T	x		ACF
6	Godsdienstpsychologie: theorieën en methoden	2	R en T			ABCDF
7	Ethiek en religie	2	R en T			AD
8	Sociology of religion: theories and methods	1	R en T		x	ABCEF
9	Religie tussen conflict en dialoog	2	R1		x	ACDE
10	Godsdiensten vergeleken	3	R2		x	ACDE
11	Anthropologie van de religie: theorieën en methoden	2	R3			ABF
12	Indiase Religies: Hindoeïsme, boeddhisme e.a.	3	R4	x	x	ACEF
13	Fundamentalisme in Christendom en Islam	2	R5	x	x	ACEF
14	Islam en samenleving*	2	R6	x		ACDF
15	Grieks I	1	T1			B
16	Inleiding Bijbelwetenschap	1	T2			AB
17	Hebreeuws I	1	T3			B
18	Exegese Nieuwe Testament I	3	T4		x	ABCDE
19	Exegese Oude Testament I	3	T5		x	ABCDE
20	Ideeën- en cultuurgeschiedenis van het westers christendom	2	T6			A
21	Eindwerkstuk bachelor	3	R en T			ABEF

Keuzevakken 2011-2012 (alle 7,5 EC)**

	Naam	Niveau	Referaat	Paper	Eindterm
22	Religies en het kwaad	3		x	ACDE
23	Geschiedenis van de theologie	3		x	ACE
24	Jodendom: bronteksten	2	x	x	ACE
25	Psychologie en levensvragen	3		x	ACDE
26	Chinese en Japanse religies: Confucianisme e.a.	2		x	ACE
27	Theorie en praktijk van religieuze communicatie (uit aanbod gehaald 11-12)	2			AD
28	Religie en seksualiteit	3	x	x	ACE
29	Religie en zingeving in de Nederlandse literatuur	2	x	x	ACE
30	Ethiek, Mensenrechten en Religieuze Tolerantie	3			ADE
31	Islam in de Nederlandse literatuur	3	x	x	ACE
32	Exegese Oude Testament II	3		x	ABCDE
33	Exegese Nieuwe Testament II	3		x	ABCDE
34	Reformatie en spiritualiteit	3		x	AC
35	Grieks II	2			B
36	Hebreeuws II	2			B
37	Grieks III	3			B

38	Latijn I	1			B
39	Latijn II	2			B
40	Koran en koranexegese*	3		x	ABCDE

*cursussen van bacheloropleiding Arabische taal en cultuur (11-12)

** uit deze lijst moet de student één cursus kiezen binnen de major; de overige cursussen kunnen worden gevolgd als onderdeel van de profileringsruimte. Een substantieel deel van dit aanbod is primair bedoeld voor theologiestudenten die de predikantsmaster van de PThU willen volgen.

Programma masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen

Religies in Hedendaagse Samenlevingen

Verplicht (10+15 EC)	EC	Referaat	Paper	Eindterm
Religie in hedendaagse samenlevingen: theoretische benaderingen	5	x	x	ABDEF
Religieus pluralisme	5	x	x	ABDEF
Scriptie Religies in hedendaagse samenlevingen	15		x	BCG
Tracé (10 EC, te kiezen uit)				
Tracé 1: Sleutelteksten in de islamwetenschap (UvA)	5		x	AD
Tracé 1: Bronnen van de islam	5	x	x	AED
Of:				
Tracé 2: Christendom in een veranderend Europa	5		x	AD
Tracé 2: Nieuwe vormen van religiositeit	5		x	AD
Keuzeonderdelen (25 EC, te kiezen uit)				
Religie en gender	5	x	x	ABDEF
Islam in West-Europa	10	x	x	ABDEF
Sociale en politieke ideologieën in de islam (UvA)	10			ABF
Religie in het publieke domein	5		x	ABDF
Interreligieuze relaties: islam - christendom	5		x	ABCF
Islam en transnationalisme (UU en UvA samen)	10		x	ABF
Religie en mensenrechten	5		x	ABDF
Religieuze opvoeding en vorming	5		x	ABDF
Religieus fundamentalisme	5		x	ADF
Hedendaagse islamitische denkers (UvA)	10		x	AF
Tutorial scriptievoorbereiding	5			AF
Stage	5			

Biblical Studies (Bijbelstudies)

Verplicht kerncurriculum en afstudeertraject (20+20 EC)	EC	Talen verplicht	Paper	Referaat	Eindtermen
Exile and Return / Ballingschap en terugkeer	5	geen	x	x	A-F
Remembering Jesus: the historical Jesus and Gospel Literature / Jesus en de evangeliën	5	geen	x	x	A-F
Emerging Canons 1 / Buitencanonieke teksten 1 (UvA)	5	geen	x	x	A-F
Emerging Canons 2 / Buitencanonieke teksten 2 (UvA)	5	geen	x	x	A-F
Scriptie (15 EC) met voorafgaande literatuurmodule (5 EC)	20	Hebr. En/of Grieks			G

Taalgebonden verplichte keuze (15 EC)					
<i>A Specialisatie Oude Testament</i>					
Written Law: interpreting the Thora / Wet en Wetsinterpretatie	5	Hebr.	x	x	A
Theodicy in the Hebrew Bible/ Theodicee	5	Hebr.	x	x	A
Profetie, profeten en profetische boeken	5	Hebr.	x	x	A
<i>B Specialisatie Nieuwe Testament</i>					
Parables / Parabels in de synoptische traditie	5	Grieks	x	x	A
Remembering Paul / Paulus en het vroege Christendom	5	Grieks	x	x	A
Baptism in the New Testament / De doop in het vroege Christendom (2010 en 2012) Temple, Synagogue, House (2011)	5	Grieks	x	x	A
<i>C Specialisatie Bijbel</i>					
alle onder A en B genoemde cursussen	6x5	Hebr. en Gr.			
Tutorial Mishnaic Hebrew	5	Hebr. en Gr.			A
Tutorial Rabbinic Literature	5	Hebr. en Gr.			A
Vrije keuze (5 EC)					
Afterlife of the Bible 1 (Old Testament) (UvA)	5	geen	x	x	A
Afterlife of the Bible 2 (New Testament) (UvA)	5	geen	x	x	A
of eigen keuze buiten opleiding na afspraak met mastercoördinator	5	geen			s

Theologie en Geestelijke Verzorging

Curriculair	EC	Toets	Paper	Opdracht	Eindtermen
Geestelijke verzorging	5	x	x	x	A-F, H
Counseling in geestelijke verzorging en pastoraat	5	x	x	x	A-F, H
Crisis, coping en rituelen	5	x	x	x	A-F, H
Levensbeschouwing, organisatie en beleid	5		x	x	A-F, H
Practicum					
Levensbeschouwelijke biografie	2.5			x	CF, H
Toepassingsgerichte specialisatie	2.5		x	x	CF, H
Stage	15	Leer- verslag supervisie	Eind- verslag	Portfolio	CF, H
Scriptie	15				BCG

Bijlage 5: Kwantitatieve gegevens over de opleidingen

1. Instroom-, door- en uitstroomgegevens

Bacheloropleiding Islam & Arabisch

Instroom in absolute cijfers

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Voltijd	55	83	27	28	24	19

Peildatum: 17 april 2012

Rendementen

	Cohort	Instroom	Geen	Binnen 1 jaar	Binnen 2 jaar	Binnen 3 jaar	Binnen 4 jaar	Binnen 5 jaar	Binnen 6 jaar
Voltijd	2005	55	54	1	-	-	-	-	-
Voltijd	2006	83	47	13	21	29	35	36	-
Voltijd	2007	27	20	2	-	6	7	-	-
Voltijd	2008	28	19	1	-	7	9	-	-
Voltijd	2009	24	24	-	-	-	-	-	-
Voltijd	2010	19	18	1	-	-	-	-	-

Peildatum: 30 mei 2012

Studieduur in maanden

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Voltijd	1	25	27	33	-	10

Peildatum: 17 april 2012

Bacheloropleiding Godgeleerdheid

Instroom in absolute cijfers

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Voltijd	45	36	31	34	21	27
Deeltijd	44	41	31	36	49	58

Peildatum: 17 april 2012

Rendementen

	Cohort	Instroom	Geen	Binnen 1 jaar	Binnen 2 jaar	Binnen 3 jaar	Binnen 4 jaar	Binnen 5 jaar	Binnen 6 jaar
Deeltijd	2005	44	26	4	7	11	14	15	18
Deeltijd	2006	41	29	5	5	9	10	12	-
Deeltijd	2007	31	27	2	-	3	4	-	-
Deeltijd	2008	36	34	-	-	2	-	-	-
Deeltijd	2009	49	42	4	7	-	-	-	-
Deeltijd	2010	58	58	-	-	-	-	-	-
Voltijd	2005	45	10	6	11	29	33	34	35
Voltijd	2006	36	10	4	-	19	23	25	26
Voltijd	2007	31	8	1	-	14	23	-	-
Voltijd	2008	34	16	2	3	15	18	-	-
Voltijd	2009	21	18	-	2	3	-	-	-
Voltijd	2010	27	24	1	3	-	-	-	-

Peildatum: 30 mei 2012

Studieduur in maanden

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Voltijd	28	32	37	31	22	11
Deeltijd	32	24	20	33	9	-

Peildatum: 17 april 2012

Masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen

Instroom in absolute cijfers

Programma	VT/DT	2005	2006	2007*	2008	2009	2010
Religie en theologie	Voltijd	6	11	1	-	-	-
Religie en theologie	Deeltijd	11	10	1	-	-	-
Islam in de Moderne Wereld	Voltijd	6	5	8	16	5	1
Wortels en ontwikkeling christendom	Voltijd	-	-	13	14	3	-
Wortels en ontwikkeling christendom	Deeltijd	-	-	16	18	15	3
Godsdienst in de moderne wereld	Voltijd	-	-	7	6	11	-
Godsdienst in de moderne wereld	Deeltijd	-	-	12	18	8	1
Theologie en geestelijke verzorging	Voltijd	-	-	5	5	7	5
Theologie en geestelijke verzorging	Deeltijd	-	-	10	11	12	19
Biblical Studies	Voltijd	-	-	-	-	-	5
Biblical Studies	Deeltijd	-	-	-	-	-	14
Religies in hedendaagse samenlevingen	Voltijd	-	-	-	-	-	22
Religies in hedendaagse samenlevingen	Deeltijd	-	-	-	-	-	7

Peildatum: 17 april 2012

Rendementen

Programma	Voltijd/ Deeltijd	Cohort	Instroom	Diploma behaald binnen ... jaren						
				Geen	1	2	3	4	5	6
Biblical Studies	Deeltijd	2010	14	14	-	-	-	-	-	-
Biblical Studies	Voltijd	2010	5	2	3	-	-	-	-	-
Godsdienst in de moderne wereld	Deeltijd	2007	12	8	1	-	4	-	-	-
Godsdienst in de moderne wereld	Deeltijd	2008	18	11	3	5	7	-	-	-
Godsdienst in de moderne wereld	Deeltijd	2009	8	4	-	3	4	-	-	-
Godsdienst in de moderne wereld	Deeltijd	2010	1	-	1	-	-	-	-	-
Godsdienst in de moderne wereld	Voltijd	2007	7	2	-	5	-	-	-	-
Godsdienst in de moderne wereld	Voltijd	2008	6	2	-	-	4	-	-	-
Godsdienst in de moderne wereld	Voltijd	2009	11	4	2	6	7	-	-	-
Islam in de Moderne Wereld	Voltijd	2005	6	2	-	3	-	4	-	-
Islam in de Moderne Wereld	Voltijd	2006	5	1	-	4	-	-	-	-
Islam in de Moderne Wereld	Voltijd	2007	8	5	1	-	-	3	-	-

Islam in de Moderne Wereld	Voltijd	2008	16	4	5	11	12	-	-	-
Islam in de Moderne Wereld	Voltijd	2009	5	4	1	-	-	-	-	-
Islam in de Moderne Wereld	Voltijd	2010	1	1	-	-	-	-	-	-
Religie en theologie	Deeltijd	2005	11	2	-	6	8	9	-	-
Religie en theologie	Voltijd	2006	11	3	2	6	8	-	-	-
Religie en theologie	Voltijd	2007	1	-	1	-	-	-	-	-
Religies in hedendaagse samenlevingen	Voltijd	2010	11	6	3	5	-	-	-	-
Religies in hedendaagse samenlevingen	Deeltijd	2010	7	7	-	-	-	-	-	-
Religies in hedendaagse samenlevingen	Voltijd	2010	11	4	-	7	-	-	-	-
Theologie en geestelijke verzorging	Deeltijd	2007	10	1	3	6	8	9	-	-
Theologie en geestelijke verzorging	Deeltijd	2008	11	1	2	9	10	-	-	-
Theologie en geestelijke verzorging	Deeltijd	2009	12	3	2	8	9	-	-	-
Theologie en geestelijke verzorging	Deeltijd	2010	19	19	-	-	-	-	-	-
Theologie en geestelijke verzorging	Voltijd	2007	5	-	5	-	-	-	-	-
Theologie en geestelijke verzorging	Voltijd	2008	5	2	3	-	-	-	-	-
Theologie en geestelijke verzorging	Voltijd	2009	7	1	6	-	-	-	-	-
Theologie en geestelijke verzorging	Voltijd	2010	5	3	1	2	-	-	-	-
Wortels en ontwikkeling van het christendom	Deeltijd	2007	16	6	2	4	7	10	-	-
Wortels en ontwikkeling van het christendom	Deeltijd	2008	18	9	4	9	-	-	-	-
Wortels en ontwikkeling van het christendom	Deeltijd	2009	15	10	2	4	5	-	-	-
Wortels en ontwikkeling van het christendom	Deeltijd	2010	3	1	-	2	-	-	-	-
Wortels en ontwikkeling van het christendom	Voltijd	2007	13	2	4	8	10	-	11	-
Wortels en ontwikkeling van het christendom	Voltijd	2008	14	3	2	8	11	-	-	-
Wortels en ontwikkeling van het christendom	Voltijd	2009	3	2	1	-	-	-	-	-

Peildatum: 30 mei 2012. Tot 2007 registreerde de UU-administratie de instroom in opleidingen, vanaf 2007 in programma's.

Studieduur in maanden

Programma	VD / DT	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Biblical Studies	Voltijd						11
Godsdienst in de moderne wereld	Voltijd			11	21	16	
Godsdienst in de moderne wereld	Deeltijd			24	18	21	7
Islam in de Moderne Wereld	Voltijd	22	21	35	15	7	
Religie en theologie	Voltijd	15	17				
Religie en theologie	Deeltijd	22	31	10			
Religies in hedendaagse samenlevingen	Voltijd						13
Theologie en geestelijke verzorging	Voltijd			10	6	12	14
Theologie en geestelijke verzorging	Deeltijd			18	20	17	
Wortels en ontwikkeling van het christendom	Voltijd			19	20	12	
Wortels en ontwikkeling van het christendom	Deeltijd			28	15	19	13

Gemiddeld aantal contacturen per fase van de studie

Bacheloropleiding Islam & Arabisch

Voor een cursus van 7,5 ETCS geldt een standaardomvang van zes contacturen gedurende acht weken, inclusief toetsen. Een voltijdstudent volgt steeds twee cursussen tegelijkertijd en heeft dus twaalf contacturen per week. Bij enkele gevorderde cursussen is het aantal contacturen vier per week, zodat een student in jaar twee en drie ook tien, of in een enkel geval acht contacturen per week kan hebben.

Bacheloropleiding Godgeleerdheid

Onderwijsvorm / Fase	Aantal uur
Voltijd	11 per week
Deeltijd	6 per twee weken

Toelichting: standaard volgt de voltijdstudent twee cursussen tegelijkertijd. Omdat 75% van de eigen cursussen zes contacturen heeft, en de overige cursussen vier contacturen, zal het aantal contacturen per onderwijsperiode variëren tussen de tien en twaalf, en in uitzonderingsgevallen acht. De deeltijdstudent volgt eveneens twee cursussen tegelijkertijd, en zal in de meeste gevallen eens in de veertien dagen een hele zaterdag college hebben

Masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen

Onderwijsvorm / Fase	Aantal uur
Voltijd, semester 1	9
Voltijd, semester 2	Cursorisch onderwijs variërend van 9 tot 0 uur, afhankelijk van planning stage en/of scriptie

Voor een standaardcursus van 5 EC wordt gedurende tien weken een dagdeel (drie uur, in sommige gevallen vier uur) geroosterd. Een voltijdstudent volgt in het eerste semester drie cursussen tegelijkertijd, en heeft dus negen contacturen per week. In het tweede semester volgt de student ook nog enkele cursussen, is een belangrijk deel van het onderwijs niet-cursorisch (stage en/of scriptie).

Gerealiseerde Staf-studentratio

School	Onderwijs FTE	Aantal ingeschreven studenten	Ratio
Nederlands	20.85	811	38.9
Geschiedenis/ Kunstgeschiedenis	46.12	1866	40.5
Media- en cultuur Wetenschappen	30.12	1394	46.3
Religie en theologie	12.63	350	27.7
Moderne Talen	46.92	1375	29.3
Wijsbegeerte	15.10	531	35.2
<i>Faculteit GW totaal</i>	<i>171.74</i>	<i>6327</i>	<i>36.8</i>

Bijlage 6: Bezoekprogramma

Woensdag 21 november

<i>Tijd</i>	<i>Sessie</i>	<i>Naam</i>	<i>Functie</i>
12.30-13.30	Inhoudelijk verantwoordelijke n	Prof. dr. Bert van den Brink Dr. N. Landman Prof. dr. M.T. Frederiks dr. M. Korpel Dr. N.M. Hijweege	Vicedecaan Onderwijsdirecteur Religiewetenschap en Theologie Departementshoofd Religiewetenschap en Theologie, Coördinator MA Religies in hedendaagse samenlevingen Coördinator MA Bijbelwetenschappen (vervangster voor prof.dr. A.M. Merz Coördinator MA Theologie en geestelijke verzorging
13.30-14.15	Studenten BA GGL	Evelien Plaisier Stijn van der Woude Liesbeth van Deventer Edwin Rienstra Chris van Wieren	student voltijd 3504212, 4e jaars student voltijd 3795365, 2e jaars student deeltijd 3653706, 3e jaars student deeltijd 3378365, 5e jaars student voltijd 3250210, 4e jaars
14.15-15.00	Studenten BA Islam en Arabisch	Amber ten Seldam Farida Abarbie Soumia Kasmi Sinan Karatut	student 3505901, 3e jaars student 3818195, 2e jaars student 3867692, 2e jaars student 3820084, 2e jaars
15.15-16.00	Studenten MA Theologie en Religiewetenschap- pen	Wilnanda Sterrenburg Arjen Buitelaar Madeleine Kievits Caroliene van Waveren Hogervorst Foucke Wijmenga Rob Oostenbrugge Vincent Vrijhoef Donna Kromwijk Bram Alblas Antoon Telgenhof	student (Bijbel) 3214419, voltijd student (RHS) 4000994, voltijd student (GV) 3337766, voltijd student (GV) 8136696, deeltijd student (RHS) 3509303, voltijd student (RHS) 3030881, deeltijd student (RHS) 3267784, voltijd student (RHS) 3807312, voltijd student (RHS, Educatieve MA), 3292053, voltijd student (Educatieve MA), 3161781, voltijd
16.00-16.45	Alumni	Anne-Mareike Wetter Daniël Meijer Anton Untiedt Sinsia van Kalkeren Foekje Damstra Dineke van der Velden Gijs van Leeuwen	alumnus, RMA Theology alumnus, MA Islam in de moderne wereld alumnus, MA Bijbelwetenschappen alumnus, BA Arabische taal en cultuur alumnus, MA Theologie en geestelijke verzorging alumnus, MA Theologie en geestelijke verzorging alumnus, Islam in de moderne wereld
16.45-17.30	Inloop spreekuur	van te voren aanmelding bij Qanu	

Donderdag 22 november

<i>Tijd</i>	<i>Sessie</i>	<i>Naam</i>	<i>Functie</i>
08.45- 09.30	Docenten BA Godgeleerdheid en Arabisch en Islam	Prof.dr. C.R. Lange dr. L.M. van Liere Prof.dr. M.T. Frederiks Prof.dr. B. Meyer dr. J.Z.T. Pieper dr. W. Boender	docent docent docent docent docent docent
09.30- 10.15	Docenten MA Religiewetenschappen	Prof.dr. C. Bakker Dr. C. Baumgartner dr. M.C.A. Korpel Prof.dr. A.J.A.C.M. Korte dr. N. Landman dr. H.L.M. Ottenheijm dr. W. Smeets	docent RHS/GV docent RHS docent Bijbel docent docent RHS docent Bijbel docent GV
10.30- 11.30	Examencommissie en studieadviseur	Prof.dr. B.E.J.H. Becking dr. L.M. van Liere drs. M.K. Turkmen drs. R.J. Smeets mw. D. Draper Dr. J. van Eijnatten	voorzitter examencommissie BA afgevaardigde afgevaardigde ambtelijk secretaris studieadviseur voorzitter examencommissie MA
11.30- 12.30	Opleidingscommissie	dr. H.L.M. Ottenheijm dr. F.L. Bakker drs. C.A.E.M. Hanssen A.J. van den Bogert N.E.M. Bresser H.D. Smit	voorzitter docentlid docentlid studentlid BA studentlid BA studentlid MA
14.00- 14.45	Eindgesprek management	Prof.dr. W.J. van den Akker Prof.dr. Bert van den Brink Dr. N. Landman Prof.dr. M.T. Frederiks	decaan GW Vicedecaan Onderwijsdirecteur Religiewetenschap en Theologie Departementshoofd Religiewetenschap en Theologie
16.45- 17.15	Voorlopige bevindingen	Alle delegaties	
17.15	Borrel	Commissie en alle delegaties	

Bijlage 7: Bestudeerde afstudeerscripties en documenten

Voor het bezoek heeft de commissie de afstudeerscripties bestudeerd van de studenten met de volgende studentnummers:

Bacheloropleiding Islam & Arabisch

3212742	33513511	239054	3040844	3338118
3407411	3153460	3138569	3081303	3030776
3253171	3291073	9364692	345008	127612

Bacheloropleiding Godgeleerdheid

3364348	3287238	3147118	3353516	3351394
3362299	3214397	3237486	3338339	3093859
3033414	3223353	3214427	3278581	3214443

Masteropleiding Theologie & Religiewetenschappen

3232336	3445844	8820945	3071626	3109127
3232980	3286940	8621934	3007715	455164
3232913	9119728	100862	8535515	25097
353949	3490157	3132307		

Tijdens het bezoek heeft de commissie onder meer de volgende documenten bestudeerd (deels als *hard copies* en deels via de elektronische leeromgeving):

Faculteitsbrede informatie
Algemeen beleid
GW Onderwijsprogrammeeropdracht 2013-2014
GW Strategische nota Horizon 2015-2020
UU Adviesrapport Instellingsaudit
UU Onderwijsvisie Universiteit Utrecht
UU richtlijn onderwijs_2006.pdf
UU Strategisch Plan 2012-2016
UU Wegwijzer matching 2012
UU Informatie BaMa 3.0
GW Onderwijsnieuwsbrief
Kwaliteitszorg
Gids Interne kwaliteitszorg Geesteswetenschappen
Handboek opleidingscommissies
Instellingsaudit NVAO Adviesrapport UU
Onderwijskaart bachelor met toelichting
Managementinformatie
111027 Board OWD analyse BA-exit 2010-11
111027 Board OWD NSE-resultaten 2011-tabellen
111027 Board OWD Nota Ba-exit en NSE 2010-11

111027 Board OWD analyse NSE 2011-toelichting
121011 Board OWD notitie Arbeidsmarktmonitor2011
121011 Board OWD NSE-resultaten 2012- tabellen
Toetsing
Jaarverslag Examencommissies GW 2010-2011
Jaarverslag Examencommissie GW 2011-2012
Jaarverslag Examencommissie GW 2011-2012 bijlage 1 ijkpunten toetskwaliteit
Jaarverslag Examencommissie GW 2011-2012 bijlage 2 vergaderverslagen
Ijkpunten-toetskwaliteit-GW
Rapport_toetsing_examencieMA_2011-2012
Regels rondom toetsing DEF okt 2012
Reglement Examencommissies
Regeling en procedure Fraude
Curriculum Informatie Pakketten
2012: Leeswijzer CIP masterprogramma's
2012: A Cursusrendementen
2012: B verkeer tussen opleidingen-faculteiten
2012: C Aantal inschrijvingen in BA man-vrouw
2012: C Aantal inschrijvingen in BA Nationaliteit
2012: C Aantal inschrijvingen in BA1
2012: D Herinschrijving BSA
2012: E Instroom en doorstroom naar MA programma
2012: F Afstudeerrendement
2012: F Diploma's met buitenland cursussen
2012: G gemiddelde EC per cohort
2012: H EC productie per cursus
Curriculumevaluaties gegevens
Arbeidsmarktmonitor Geesteswetenschappen 2011
BA exit enquête 2011-2012
Eerstejaars evaluatie 2011-2012
MA exit enquête2011-2012

Van een aantal vakken heeft de commissie expliciet al het beschikbare materiaal opgevraagd en bekeken:

Bacheloropleiding Islam en Arabisch

- Islam een inleiding
- Inleiding algemene taalwetenschap
- Koran en Koranexegese
- Geschiedenis van het midden oosten
- Islam en de Nederlandse literatuur.

Bacheloropleiding Godgeleerdheid

- Inleiding religiewetenschap
- Christendom, een wereldreligie
- Godsdienten vergeleken

- Antropologie van de religie
- Fundamentalisme in Christendom en Islam
- Exegese Nieuwe Testament
- Psychologie en levensvragen

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen

Religies in Hedendaagse Samenlevingen

- Religieus pluralisme
- Bronnen van de Islam
- Nieuwe vormen van religiositeit
- Religie in het publieke domein
- Religieus fundamentalisme

Biblical Studies (Bijbelstudies)

- Remembering Jesus: the historical Jesus and Gospel Literature / Jezus en de evangeliën
- Theodicy in the Hebrew Bible/ Theodicee
- Parables / Parabels in de synoptische traditie
- Remembering Paul / Paulus en het vroege Christendom

Theologie en Geestelijke Verzorging

- Geestelijke verzorging
- Ethiek in de zorg
- Levenbeschouwelijke biografie

Bijlage 8: Onafhankelijkheidsverklaringen

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM:

Dierk Houtbeek

PRIVÉ ADRES:

Kaatsaan 14
B-1199 Kenterbergen
België

IS ALS DESKUNDIGE / ~~SECRETARIS~~ GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Theologie & Religiewetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

UU, UvT, UL, TUA, RUG,
RU, TUGKv, VU, PTHU

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE ZOUDEN KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: *Leiden*

DATUM: *27.03.2013*

HANDTEKENING:

A handwritten signature in black ink, consisting of several overlapping loops and a long horizontal stroke extending to the right.

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM: Kiki Boomgaard

PRIVÉ ADRES: Schierstins 29, 1082 TC Amsterdam

IS ALS DESKUNDIGE / ~~SECRETARIS~~ GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

UU, Tilburg, VU, ~~RUG~~ Nijmegen, RUG

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

Islam en Arabisch, Godgeleerdheid
Theologie en Religiewetenschappen

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: *Utrecht*

DATUM: *21-11-2012*

HANDTEKENING:
Boonjans

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM: M. B. Pranger

PRIVÉ ADRES: Spinhuissteeg 5-A
102 CJ Amsterdam

IS ALS DESKUNDIGE / ~~SECRETARIS~~ GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Theologie-Religie studies

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

UU, VU, RU, RUG

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE ZOULDEN KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS:

DATUM:

Amsterdam

20-11-2012

HANDTEKENING:

[Handwritten signature]

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM:

S. Velleyen

PRIVÉ ADRES:

Bachweg - oord 11
3991 ~~NE~~^{XL} Houten

IS ALS DESKUNDIGE / ~~SECRETARIS~~ GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Theologie en Religiewetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

UU, UL, RU, VU

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE ZOUDEN KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: *Houten*

DATUM: *20-11-2012*

HANDTEKENING:

S. Jellema

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM:

PRIVÉ ADRES:

Prof. Dr. Stefan Wild
Kolfhausstr. 5
53173 BONN
Tel.: 0228 - 35 42 80

IS ALS DESKUNDIGE / SECRETARIS GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

ISLAMOLOGIE B Godgeleerdheid B Islam e
Arabisch
in Theologie UNIVERSITEIT UTRECHT

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

QANU Universiteit Utrecht

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden kunnen beïnvloeden;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS:

Bonn

DATUM:

9.10.2012

HANDTEKENING:

Stefan Cille

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM: HANS-GEORG ZIEBERTZ

PRIVÉ ADRES: FASANENSTR. 58
10719 BERLIN
DUITSLAND

IS ALS DESKUNDIGE / ~~SECRETARIS~~ GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

B Islam en Arabisch B Godgeleerdheid
in Theologie en Religiewetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

UU

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: UTRECHT DATUM: 21 NOV 2012

HANDTEKENING: HR Lubben

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM:

Jetje De Graaf

PRIVÉ ADRES:

Daenenstraat 17

2600 Berchem

België

IS ALS DESKUNDIGE / SECRETARIS GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Religiewetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

Universiteit Utrecht

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN.

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS:

Berchen

DATUM:

15 oktober 2012

HANDTEKENING:

